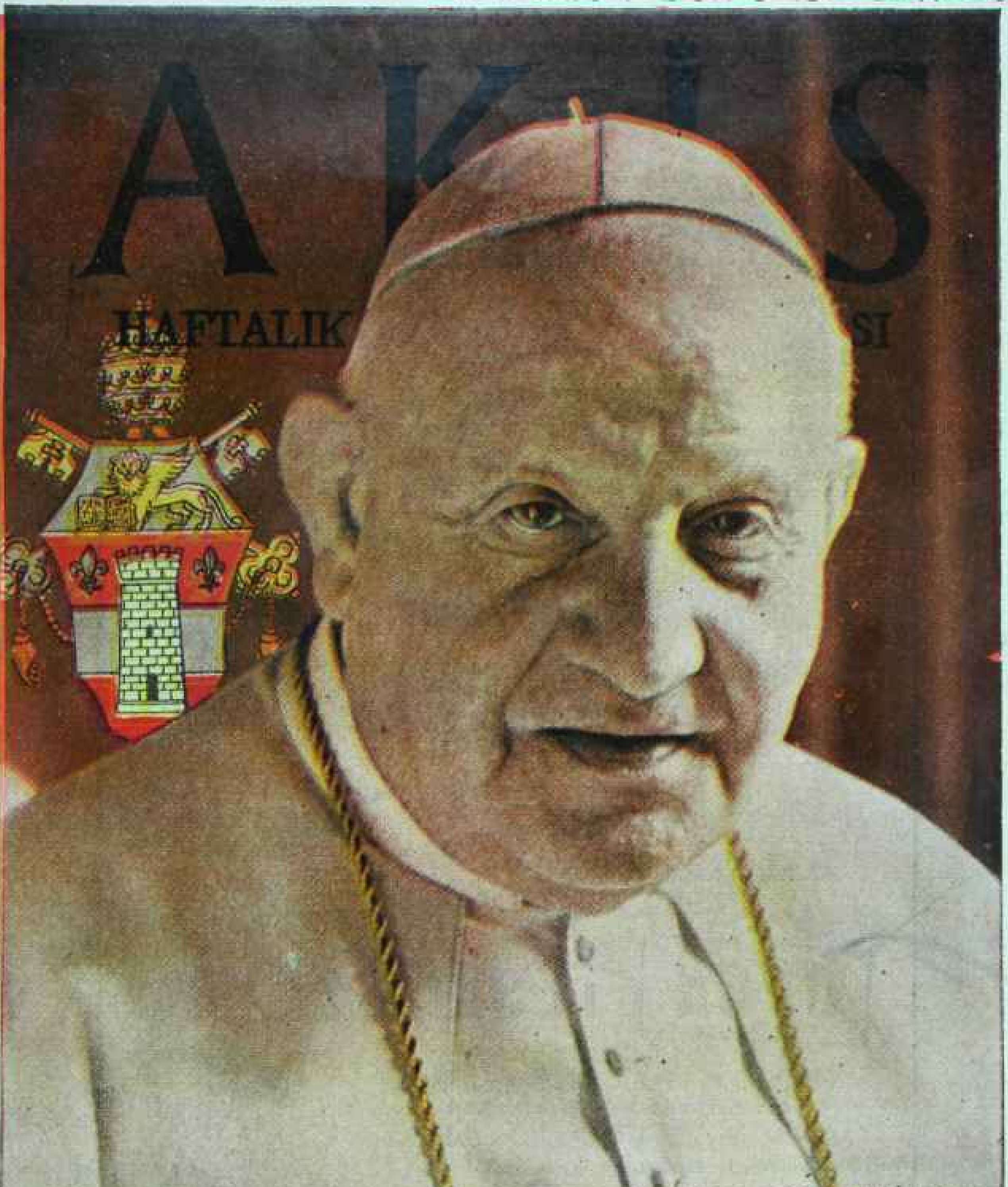
AKİS

HAFTALIK ... SI

PAPA CİOVANNİ XXIII

"PaPa CİOVANNİ XXIII METİN TOKER'i kabul etti"

Fazla güneşte kalmaktan
ileri gelen baş ağrılarını...
OPON TESKİN EDER
OPON, baş, dış, adale, sinir, lumbago
romatizma ağrılarına karşı faydalıdır
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki
sancılarında başarı ile kullanılır
günde 6 tablete kadar alınabilir
OPON

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl : 9, Cilt : XXIV, Sayı : 419

Yazı İşleri:
Rüzgarlı Sokak No. : 15
Tel: 11 89 92
P. K. 582 Ankara

•

İdare :
Rüzgarlı Sokak No. : 15
Rüzgarlı Matbaa
Tel: 10 61 96

•

Başyazar:
Metin Toker

•

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz aahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER

•

Yazı İşlerini fiilen idare eden Mesul Yazı İşleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ

•

Karikatür :
TURHAN

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

•

Klişe :
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlak Yasa--ına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları:
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlan şartları :
Santimi : 20 lira
***3 renkli* arka kapak : 1.500 TL.**

İlân işleri:
Telefon : 10 61 96

Dizildiği yeı :
Rüzgarlı Matbaa

Basıldığı yer :
Milli Eğitin Basımevi

FİYATI: 1 LİRA

Basıldığı tarih : 8.7.1962

Kapak Resmimiz
P. Ciovanni XXIII
Din ve Devlet

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

K endi aramızda, bitip tükenmeyen çekişmelerimize devam ettiğimiz ve bir takım kimselerin, evvelâ kendilerin} havaya uçuracak barut fıçılarıyla ihtiyatsızca oynadıkları şu sırada AKİS, dışarıya açılan bir pencereden okuyucularına Papa Ciovanni XXIII'ü ve Vatikan Devletini tanıtıyor. Mahalli renklerinin zenginliği dolayısıyla alâkayla okunacağından emin bulunduğumuz bu yazı tamamlandığında konunun bizim için ne derece aktüel olduğu kolaylıkla sezilecektir. Dünyanın ve bizim bir yol aradığımız devirde, selamet yolunun orta yol olduğu gerçeği kendisine yeni bir delil bulmaktadır.

Bu yazıyı hazırlamak üzene Romaya gitmiş olan Metin Toker Vatikan'da sadece büyük Türk dostu Papa Ciovanni XXIII ü görmek fırsatını bulmadı. Vatikan Devletinin dış politikasını idare edenlerle temas etti, bu küçük fakat çok kudretli devletin 44 hektardan müteşekkil Ve bir hakiki hazine olan Vatikan sarayını gezdi, Vatikan nezdindeki Büyik Elçimiz Muharrem İhsan Kızıloğludan istifadeli bilgi aldı. Evvelâ Nureddin Vergin tarafından kurulan, sonra Kızıloğlu tarafından devam ettirilen iyi münasebetler Türkiye ile Vatikanı birbirine bağlamaktadır, Vatikanın Ankaradaki olgun ve sevimli temsilcisi Monsenyör Lardone de, bu yazının hazırlanabilmesi için elinden gelen kolaylığı gösterdi.

Fakat, hâdisenin en canlı tarafı, şüphesiz ki bugün Vatikanda, Papaların tahtında, Türkiye denilince yüreğinin titrediği hissedilen ve bize aşkla bağlı bulunan bir/müstesna devlet adamının oturmakta oluşudur. Papa Ciovanni XXIII, kendisini bundan onsekiz yıl önce, İstanbulda apostolik delege iken ilk defa görmek fırsatını bulmuş olan Metin Tokeri yanında bir saatten fazla tuttu. Metin Tokerin o tarihte Monsenyör Roncalli'den almış olduğu mülakat, Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmıştır. Papa, Türkiyeden uzun uzun ve hasretle bahsetti. Gelişmelerimizi ve başımızdan geçenleri dikkatle takip ettiğini söyledi. Devlet adamlarımızı sordu. İnönüye olan derin ve samimi hayranlığını bildirdi. Türkiyede bulunduğu sırada umunla görüşememiş olmasından duyduğu esefi belirtti.

Konuşma sırasında, protokol şefi üç defa kapıyı açıp mülakatın fazla uzadığını hissettirdi. Fakat Papa, konudan o kadar zevk alıyordu ki anlamamazlıktan geldi ve İstanbuldan bahsetmekte devam etti. İstanbulu, bir şairin sevgilisini anlatması gibi anlatıyordu. Bazı isimler hatırından çıkmıştı. Bazılarının fransızcalarını hatırlıyordu. Ama her bir yerin güzelliği, hafızasında canlılığını muhafaza ediyordu.

Türkiyede sevdiği, yalnız tabiat olmamıştı. İnsanlar! Asıl insanlar Papanın dikkatini ve alâkasını çekmişti. Tanıdıklarından bahsetti, hatıralar anlattı. Görüşme uzadıkça protokol şefinin sabrı tükeniyordu. Papa, çalışma masasının başındaydı. Metin Tokeri, kendi soluna gelen koltuğa oturtmuştu. Protokol şefi, kapıyı üçüncü açışta "Kardinal hazretlerinin beklemekte olduğunu bildirdi. Ciovanni XXIII esefle başını salladı, sonra İtalyanca "İyi, iyi.." dedi. Yanındaki çekmeceyi açtı, oradan, özlerinde arması bulunan kırmızı bir kutu çıkardı, "Bunu, bir hatıra olarak saklamanızı rica ederim" dedi. Kutunun içinde, Papanın profilini taşıyan bir gümüş plâk vardı. Misafirine, Türkiyeden bahsetmek, eski ve tatlı hatıraları anmak fırsatını verdiğinden dolayı teşekkür etti. Dualarında Türkiyeyi unutmadığını söyledi. Büyük bir nezaketle, ayakta karşılamış olduğu misafirini gene ayağa kalkıp kapıya kadar uğurladı.

Kapının arkasında, başında kırmızı takkesi ve yanında genç rahip kâtibiyle bir kardinal bekliyordu ve hayli zamandır beklediği göze çarpıyordu.

Saygılarımızla

AKİS

Cilt; XXIV, Sayı : 419

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

9 TEMMUZ 1962

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Çıplak gerçek

Bu satırların okunmakta olduğu sıradan itibaren, kim ne derse desin, Türkiyede İsmet İnönü ve partisi iktidardadır. İsmet İnönünün ve partisinin Türk toplumunda temsil ettikleri zihniyet, İkinci Koalisyon Hükümetinin şahsında, tam yetkiyle millet kaderine hâkimdir. C. H. P. nin Koalisyondaki iki ortağı, bünyelerini ayrı tutmakla beraber, Kemalist partinin dünya görüşüne katılmışlar ve Türk toplumunun o prensipler içinde kendine bir kurtuluş yolu bulmasına yardımcı olmayı kabul etmişlerdir. Parlamentoda sağlanan ekseriyet, İsmet İnönünün ve Koalisyonunun otoritesi ve kudreti memlekette münakaşa edilmeksizin iş görmesine yetecek sayıdadır. Bu, tarih önünde, İsmet İnönüyü ve partisini yetkileri derecesinde sorumlulukla karşıkarşıya bırakmaktadır. İsmet İnönü ve partisi, Koalisyonu terkedebilirler. Ama Koalisyonun tasarruflarından hiç birinde, bir mazeretin arkasına sığınamazlar. Bir bakıma millet ve onun temsilcisi Parlamento, İsmet İnönüye ve partisine açık bono vermiştir. Bunu kullanmakta meharetleri, İsmet İnönünün de, partisinin de alacakları notu tek başına tâyin edecektir.

Gerçi şu anda, umumi efkâr bir bekleyiş halindedir. Ama, bitirdiğimiz haftanın sonlarında, Bölükbaşının sözlerine karşı, omuzlarına böylesine bir sorumluluk almış Kemalist Partinin Meclisteki kuvvetlerinin sinirli, hırçın davranışı iyi karşılanmamıştır. Bölükbaşının sözlerinin nefretle karşılanmış olmasının ve Bölükbaşının hak ettiği hükmü almaşının C. H. P. nin hissesine düşen ayıplama hissini azaltan tarafı yoktur. İktidar İle Muhalefet arasındaki münasebetlerde başlıca rolün birincide olduğu gerçeği, herkesten çok C. H. P. Genel Başkanının düşüncesidir. Nitekim, cenin M. P. nin iri kıyım liderinin serinkanlı, alaycı, müstehzi ve kendinden emin bir İnönüden aldığı cevaplar o konuşurken C, H. P. sıralarında sıkılan yumruklardan bin misli tesirli, kuvvetli olmuştur.

Yeni Türkiyeyi yapma şerefi, karşılaşılacak güçlüklerin nisbetinde, İsmet İnönüye ve arkadaşlarına ait olacaktır. Bu onlardan, her konuda itidal, basiret ve müsamaha' ister. Yalnız Parlamento içi muhalefeti değil, Parlamentonun dışında doğrudan doğruya silâhlarım demokratik rejime tevcih etmiş olanları da karşısında bulacak iktidar ilk anda tepesi atmış hale gelirse, idam fermanını eliyle imzalamış olacaktır. Halbuki, dudaklarında bir tebessümle ve çok zaman omuzlarını silkerek kendi işine baktığı takdirde birikecek başarılarla birlikte Parlamentonun içindeki ve dışındaki huzursuz kaynakların azaldığını görecektir.

"Çetin imtihan", İsmet İnönünün meşhur ettiği bir tâbirdir. İktidarı fi--len ellerine aldıkları şu sırada C. H. P. yi ve Genel Başkanını bekleyen budur. Şahıs olarak,, teşkilât olarak, şimdilik kapkaranlık bir istikbale muzaf yatırımlar yapacak yerde, bütün arka düşünceler bırakılmış halde bugünün kurtarılmasına C. H. P. ve C. H. P. liler çalıştıkları, evvelâ kendi aralarında derlenip toparlanıp sonra memleketi derleyip toparladıkları takdirde Millet Kemalist Partiye bir defa daha minnettar olacaktır.

Bu, vatanı kurtarmaktan ne daha kolay, ama ne de daha az şerefli bir hedeftir.

Hükümet programının müzakeresinde Mecliste çıkan kavga
"Konuşa konuşa insanlar anlaşır"

Demokrasi

Keşif kolu

Salon hayli uzuncaydı. Ortada bir masa vardı. Masada hazır bir kahvaltı bekliyordu. Bol köşede bir büfe, üzerinde ise bir telefon bulunuyordu. Hemen devamlı çalan bir telefon.. Salonun bitiminde küçük ve alçak bir balkon vardı. Balkonun duvarlarında saksılar duruyordu. Balkonun sol tarafına yerleştirilmiş bir divan göze çarpıyordu. Tam karşısında ise bir koltuk. Koltuk ile divan arasında bir adam durmaktaydı. Arkası salona dönük olan adam bembeyaz bir gömlek giymişti. Gömleğinin kollan, sıhhatli pazularına kadar sıvalıydı. Ortadan biraz uzun boylu adamın ayağında gri, balık sırtı bir pantolon vardı. Sigara içiyordu. Ayak seslerinin iyice yaklaştığını hisseder etmez birden geriye döndü ve misafirini güleç bir yüzle karşıladı. El sıkıştılar,

Bataklık Çiçekleri

Metin TOKER

Eğer 1929'da bir sabah, New York borsasında fiyatlar alaşağı olmasaydı 1938'de Hitler Almanyada İktidara gelemeyecekti. Bu artık, tarihe malolmuş bir gerçektir. 1929'da, New York borsasında fiyatların alaşağı olduğu sabah Weimar Cumhuriyeti belini doğrultmuş, İktisadi sıkıntılarına nal çaresi bulmuş, sokağa dökülmüş işsizlerin muazzam kısmını iş sahibi etmiş, memlekette yeni, canlı ve sıhhatli bir hava estirmeye muvaffak olmuştu. Wall Street'tıe başlayan büyük kriz bir kaç sene sonra Atlantiği aşıp da tesirlerini es ki kıtada ve bilhassa Almanyada göstermeye başlayınca, Almanyanın kalkınmasını birinci derecede sağlamış amerikan sermayesinin güçlükleri alman ekonomisin sekteye uğratınca, ve zayıf, kararsız, duruma hâkin olma kudretinden uzak koalisyon hükümetleri Paper gibi politika cambazlarının, Schleicher gibi muhteri dalaverecilerin elinde kalınca ortam yeniden Hitler için elverişli hale geldi. Zira sokaklarda gene altı milyon işsiz vardı, yarına güven kalmamıştı, halk bezgin ve umutsuzdu, demokratik kuvvetler mukavemet güçleri ni kaybetmişlerdi, bir anarşi havası hakimdi ve herke her koyunun kendi bacağından asılacağı inancı içindi bir ayrı dolap çevirmekteydi. Memleketin üç büyük organize kuvvetinden Ordu yarı bunamış Başkan Hindenburgun yardımıyla uyutulunca, sanayi kralları kendilerini komünizm ve işçi belâsından Hitlerin kurtaracağına inanıp keseyi açınca ve işçi sendikaları Nasyonal Sosyalizmin sosyalizmine kanacak kadar gafil davranınca sadece bir kaç yıl önce opera komiklere has Birahane Darbeleri yapan Avusturyalı onbaşı mera yoldan Almanyanın hâkimi oldu. Meşru yoldan A' manyanın hâkimi oldu ve ilk başta o meşru yolu bankalarına tıkayıp üç müttefikini teker teker dize getirdi, esir yaptı.

Gaflet, dalalet, hıyanet.. Bunların hepsi, diktatörlüklerin kuruluşunda rol oynar. Ama bu, bir temel kaideyi ortadan kaldırmaz: Bir memlekette iktidar, millet hayatının mihrakı haline gelebilirse, hadiselerin peşinde akıntıya kapılmış yaprak gibi sürüklenecek yerde onlara hâkim olabilirse, esen perişanlık, havasını değiştirebilirse ve iktisadi hayatı açabilirse ne gaflet, ne dalalet, ne hıyanet bir belirli seviyeye çıkmış toplu» liyda bataklık çiçekleri olan diktatörleri besler.

Herşey gösteriyor ki Türkiye, Cumhuriyetinin kaçıncı yılının arefesinde, bir ihtilâl sonrasının tarifsiz tehlikelerine açık halde, bir kritik noktada bulunuyor. İkinci İnönü kabinesinin kurulmuş ve işe başlama olduğu şu sırada Hükümetin temel felsefesi kaderimizi tayin edecektir. Türkiye bugün, yüzü sivilceler, pütürler, çıbanlarla dolu haldedir. Hükümet ve bilhassa onun başındaki İnönü memleketin haline gerçek teşhisi koyabilecek, arızaların bir netice olduğunu anlayabilecek. kan deveranındaki bozukluğu düzeltmedikçe hiçbir derdin deva bulmayacağını kabul edecek midir, etmeyecek midir? İtiraf etmek lâzımdır ki manzara, iyimserliğe müsait halde değildir. Ufku, iktidara geçmesinden bu yana inanılmaz derecede, aklın almayacağı kadar daralmış görünen Hükümet Başkanı, nazi selinin koca Almanyayı hâkimiyeti altına alışının arefesindeki şaşkın Hükümet Başkanlarının havasını üzerinden atmışı benzemektedir. Küçük işlerle uğraşmakta devam edecek, çekingen sert tedbirlerle oyalanacak, dar bir ceketin patlayan dürt köşesine gayretlerini teksif edecek bir Başkanın bugün Türkiyeyi kurtarmasına imkân yoktur, Bir kumandan meydan muharebesini idare edecek yerde ehliyetsiz ve telâşlı yardımcılarının her feryadına kulak verip de oralarda tedbir aramaya kalkıştı mı sadece savaş değil, harp te kaybedilmiş demektir İnönü muharebelerinin muzaffer kahramanının, şimdi bu pek basit askerlik taktiğini hatırlamaması oturup ağlanacak bir talihsizliktir. Demokrasinin bütün düşmanlarının müştereken giriştikleri gerilla savaşı eğer Türk demokrasisinin aslında elan mevcut gücünün kullanılmasına ve bizim içine sıkıştığımız çemberden kurtarılmamıza mani olursa felâket en kısa zamanda kapımızıçalacaktır.

Meclisin güven oyunu bildirdiği yeni devrenin başında İnönü ve Hükümeti, kendilerinin dahi bilmedikle ri bir kudretin sahibidirler. Milletin ve memleketin sağlam kuvvetlerinin bütün ümidini, desteğini, iyi niyetli ini nefsinde toplamış olan Hükümet Başkanı dev gibi heybetlidir. Bu devin ayağına çelme takmak için bil eşmiş cephe, bir cüceler cephesinden başka şey değildir. Bir avuç sergüzeştçi, üçbuçuk tirajlı ırkçı basıl millete gına vermiş af simsarları, notunu almış çirkin politkacılar, canımızdan kıymetli devrimlerimizin istis marcısı cahil salon sosyalistleri birer zırıltıdan ibare tir. Ama onları, elin tersiyle şöylece bir köşeye itip iktisadi ve sosyal meseleleri öne almak şartıyla.. İnönü ve Hükümeti başlarını o taraftan kaldırıp bu tarafa eğdiler mi, Bakanlar politikayı bırakıp aylardır vaad edilen ve bütün imkânları mevcut olduğu halde bir türlü olma bir türlü başlamayan, başlatılmayan yatırından bir canlı, dinamik, şaşaalı hava irinde seferber ettiler mi, piyasaya bu yatırımları emecek takati, kolaylıkla verdiler mi, iş sahalarını böylece açtılar mı hepimizi boğan hava bir anda dağılacaktır. Bugünden yarına toptan refah sağlamak, elbette bir mucizedir. Ama, iyi hükümet etmenin bir basit neticesini vermenin mucizeyle alakası yoktur. Bugün memleket sadece bunu bekliyor, bunu istiyor. Milletin silkinmesi, milletin kıpırdanması, toplumun ferahlaması bundan başka bir şeye bağlı değildi 0 zaman, çehreyi çirkinleştiren bütün o sivilceler, pürüzler, çıbanlar teker teker kaybolacak, batacak, göz görünmeyecek, tesirini kaybedecektir. Bataklık kuruyunca, bataklık çiçekleri ölür. İki gazeteci hapsetmen üç maceracının peşine takılmak, ne söylediğini bilm bir hatibe kapılıp Mecliste dövüşmek, atıp tutmalarına kulak vermek.. Bunlar, İnönünün ve Hükümetinin sen sayesindeki meşgaleler değildir.

Ama cüceler, Guliveri bağlamaya muvaffak olmuşlardır. Neticeler sebep diye alınmakta devam edilirse bizim Guliveri de bekleyen bundan başka bir şey olmayacaktır.

salonun ortasında bulunan ma-
başına doğru ilerlediler,
i balık sırtı pantolonlu, beyaz
kli güleç yüzlü adam 14'lerden
Kabibaydı. Maltepe Kubilay so-
bulunan 37 numaralı araptma-
numaralı dairesinde bir AKİS
Kabibay ile bu dekor içinde
u. Saat, sabahın 8.30 unu gös-
du. Günlerden cumartesiydi. 13
operasyonu ile Brükselde hü-
müşaviri olarak ikamete mec-
ilen 27 Mayısçı Kabibay sözle-
n derece ağır bir sesle :
- Beyanat vermek istemiyo-
izi, bir eski dost gibi kabul e-
miyim?" diye başladı.
KİS temsilcisi beyanat değil, a-
tibalarını ve Türkiyeye yapılan
ret hadisesinin mahiyetini yaz-
iyetini söyledi. Görüşme, bır-
saate yakın devam etti.
hekli Albay Kabibay son derece
geçen bir günün sabahını ıd-
iyordu. Haftanın sonundaki o
esi günü, saat 10.30 da bir baş-
uyla randevusu vardı. Geç yat-
ken kalkmıştı. Bir akşam ev-
şbakanlıkta yapılan bir top-
(Bk. YURTTA OLUP Bİ-
ER - "Hükümet") ilgilenmiş,
astlarıyla mütevazi bir yemek
n sonra Bahçelievler 12. cad-
ikametgâhını 22 Şubattan
görevinden ayrılan eski bir dos-
evine nakletmişti.
han Kabibay ayağa kalktı ve
salonu bir aşağı bir yukarı
eten sonra tam karşıya isabet
mli balkonun önünde arkası
dönük olarak durdu. Bafra sı-
dan bir kaç derin nefes çek-
sonra hafif hafif konuşta:
Evet. Geldik, gördük, gidiyo-
irden geri dönerek muhatabını
e süzdü ve:
Beni bir politikacı değil, **bir**
i olarak dinleyin. Zira 27 Ma-
sonra cereyan eden hadiseler
deki ihtilâlci ruhu değiştire-
-edi.
onun mütevazi bir döşenişi
Ortadan biraz uzun boylu a-
lli ki misafirdi. Üç küçük ço-
londa şakrak kahkahalar at-
dı. 14'lerden Orhan Kabibay
n ilk yudumu aldı.

montaj

Kabibay Türkiyeye, çile dolduğu menfasında satın aldığı mobiliyle ve kara yolundan bitiz haftanın başında geldi. Ba--erin izinlerini geçirmek üze-a dönecekleri haberi duyurul-Hatta eski M. B. K. üyeleri-namı bekleniyordu. Fakat 14'-utlarmı bir atımda bitirmemek deme kademe patlayan bir roket havasım tercih ettiler. Aralarından önce görevini serinkanlı, sakin ve olgun Kabibaya verdiler. Bir ara bu iş için Orhan Erkanlı düşünüldü. Fakat onun daha atılgan oluşu mahzurlu bulundu. Bir gazete ayrıca, Orhan Erkanlının satın aldığı şık Mercedes'in muamelesinin bitirilememiş olmasını gelmeyiş sebebi diye gösterdi. Eski ihtilâlci şu anda Brükselde, Orhan Kabibayın evindedir ve arkadaşının getireceği intibaları, bilgiyi beklemektedir.

13 Kasım operasyonundan sonra Türkiyeye ilk gelen Kabibay, alâkayla karşılandı. Bazı gazeteciler kendisini, otomobillerle yollarda arayıp buldular. Kabibaya bir gün sonra, 14'lerin Doğu Grubu temsilcisi Rıfat Baykal katıldı. Fakat Baykala Basın, ilk alâka günleri dahi fazla bir önem vermedi. Baykal, Türkeş - Özdağ ucunu temsil etmektedir.

Kabibay, kendi kullandığı otomobiliyle doğru Kadıköyde, Teyyareci Sami Paşa sokakta oturmakta bulunan kızkardeşinin evine gitti. Dinlenmeğe çekildi. Ertesi sabah saat 8 de ilk ziyaretçiler sökün ettiler. Bunlar basın mensuplarıydı. Aynı gün Kabibayı Tabii Senatörlerden Suphi Karaman ile Kadri Kaplan ve 22 Şubat - çılardan Dündar Seyhan ile Bekir Tümay ziyaret ettiler. Kabibay gazetecilere:

"— Maziyi tamamen unuttuk yüreklerimizde kinin zerresini taşımıyoruz" diyerek söze başladı. Sonra onların suallerini cevaplandırdı. Bir gazeteci Gürselle konuşup konuşmayacaklarını sorunca:

"— Bizi mecbur eden bir protokol kaidesi yok" cevabını verdi. Eski M. B. K. üyeleri hakkında ise:

"— Onlar bizim silâh ve ideal arkadaşlarımızdır. Aramızda hiç ihtilâf konusu olmaz" dedi. Kabibayın İstanbuldaki ikameti salı gününe kadar sürdü. Kabibay ve Baykal salı akşamı 22 Şubatçıların Beykoz Sahil gazinosunda şereflerine verdikleri bir ziyafetten sonra çarşamba sabahı beraberlerinde Osman Deniz, Adnan Çelikoğlu, Ruhi Soyuyüce, Dündar Seyhan olduğu halde Ankaraya hareket ettiler.

Mizansenin İstanbuldaki kısmı, oldukça başarıyla tatbik edildi. Kabibayın etrafında, bir hava yaratılabildi, Kabibay da saçma sapan laflar söylemek suretiyle gülünç hale düşmedi. Sadece temas muhitinin 22 Şubat maceracıları olması ihtiyatlı bir dikkat çekti. Bu maceracıların umumi efkâr nazarındaki vahim itibarsızlıkları isteristemez 14'lere bulaştı. Kabibayın yeni ideal arkadaşları, ciddi Basının üzerinde soğuk duş tesiri yaptı. Bu Basının alâkası gittikçe azalırken iki 14'cüye Yeni İstanbul, Yeni Sabah Öncü, Dünya gibi iki aşırı ucun eş meşrepteki organları tek sahip kaldı.

Kabibay ve Baykal Ankaraya girerken gazetecilerle
Cecil B. de Mille'i hatırlatan mizansen

Bir başka nokta daha, dudaklarda tebessümlerin belirmesine yol açtı. Kabibayın Gürsel veya İnönüden kendisine bahsedildiği sırada kullandığı ton, emekli albayda ve arkadaşlarında megalomani tohumlarının daha da filizlenmiş olduğu intibaını uyandırdı ve bir başka emekli albayın, Alpaslan Türkeşin vaktiyle sarfettiği eğlenceli cümleleri hatırlattı.

Ankara maceraları

Kabibayın ziyareti 22 Şubatçıların bazı çıkışlarına tesadüf ettirildiğinden (Bk. YURTTA OLUP BİTENLER - "Hükümet") kafile başkentte, artık gazeteciler tarafından olmasa bile, güvenlik işleriyle alâkalı sivil ve askeri teşkilât görevlilerince daha yakından takip edildi. Toplantılarda meşhur Talât Aydemir de tabii arz-ı endam etti ve aile albümü resimlerine benzeyen pozlara katıldı. Bir kaç evde bir kaç görüşme yapıldı. Bu arada Tabii Senatörler de, Muzaffer Yurdakuler vasıtasıyla bir nabız yoklaması yaptırdılar ve 14'lerin niyetleri konusunda aydınlandılar. -Suphi Karaman ile Kadri Kaplan da Tabii Senatördürler ama, onların birincisi "15 inci 14'cü", ikincisi ise bir has 22 Şubatçı sıfatına kendilerini daha lâyık bulmaktadırlar-. Bu arada Cumhurbaşkanı Gürsel de, hâdiselerle alâkalandı. Bitirdiğimiz hafta içinde Cumhurbaşkanının 14lerden bahsederken kullandığı lisan, 13 Kasımı takip eden günler kullandığı lisandan hayli farklıydı.

Ancak, fazla uzatılan her hikâyede olduğu gibi, aynı minval üzere devam eden propaganda ve keşif seyahatinin akisleri ciddi gazetelerde tamamile kayboldu, tahrik organlarında ise faydadan çok zarar verir hal aldı. Evvelâ, her zaman olduğu gibi ortaya atılan "İhtilâl", "Darbe", "Eylülde tamam'" sözleri tavsadı, sonra bir takım başka spekülasyonların gerçekle alâka nisbetleri gözler önünde belirdi, nihayet 22 Şubatçıların mübalağaları oyunu dejenere etti,'

Bir partinin reklâmı

Kabibay ve arkadaşları bir kaç aya kadar toplu halde Türkiyeye, görevlerinden istifa ederek gelecekler ve bir parti kuracaklardır. 14'ler Kabibayı Türkiyeye ortamı yoklamak, havayı teşhis etmek, hangi kuvvetlere güvenebileceklerini keşfetmek, lüzumlu ilk temasları yapmak ve zemini kurmak için göndermişlerdir. Emekli albayın görevi, bir nevi piştarlıktır. Bu suretle, müstakbel partinin ilk havası da yapılmış olacaktır.

Kabibay, intihalarının iyimserliği içinde görünmektedir.

"— Memleketteki havayı hiç beğenmedim. Huzursuzluk var" dedi.

"Memleketleri için kellelerini koymuş insanlar" olarak bir tek şeyi arzulamaktadırlar: Bu ülkede yaşayanların refahını temin edecek, bir idareyi kurmak! Bunu da, ancak kendilerinin yapabilecekleri inancı içindedirler. 14'ler, 13 Kasımdan bu yana bir tek noktada farklıdırlar. Kendilerini 13 Kasımda işgal ettikleri kudret mevkiine, silâhlı darbe getirmiştir. Bundan

Kulağa Küpe

Heves !

Suphi Karamanın, İplere dair lâfı:

"— Beni, 15'incileri olarak kabul edebilirsiniz!"

Rakamlar pek seradan olacak ama, acaba neden 13 Ka--ımda 14'lerin 15'incisi olduğunu söylemeyi unuttu?

böyle, bu çeşit bir imkânı varît görmemektedirler. Üniformalarından sıyrılmış olmalarının handikabını sezmektedirler, Ordudaki ideal arkadaşları da bahtsız 22 Şubat teşebbüsü sonunda saf dişi kaldığına göre bir kılıç darbesi iktidar yolunu kendilerine değil, kılıcın yeni sahiplerine açacaktır. İşlerin oraya gelmesi halinde, kendilerine buyur denilemeyeceğini 14'ler, kendileri hakkında bizzat sahip oldukları pek müstesna fikirlere rağmen hayal etmemektedirler. O halde, kudret mevkiine demokratik yoldan çıkacaklardır.

Ama, Demokrasinin, daha doğrusu kendi tabirleriyle bugünkü "Biçimsel Demokrasi"nin Türkiyeye uygun olmadığı yolundaki inançlarını değiştirmemişlerdir. Türkiyeye, meşru yoldan iktidara gelip bir yeni "Demokratik Sistem" ceketi giydireceklerdir.

Kabibay 13 Kasımdan sonra
Başa düşen tuğla

Kabibay :

" — Biz, azimlerimiz bilenmiş olarak hazır bekliyorduk. Gelişim daha ziyade, incelemeler yapmak içindir. Her sınıf dostla temas ettikten sonra gideceğim" dedi ve ilave etti:

"— Biz kahve köşelerinde ihtilâl hikâyeleri anlatacak maceraperestlerden değiliz!"

Sihirli formül

Eski 14 M, B. K. cı için Türkiyede şöyle bir manzara vardır: İki kuvvet, bir gerici ve bir ilerici kuvvet şu anda karşıkarşıyadırlar ve birbirlerine çelme atmakla meşguldürler, İşlerin, yoluna girmesi için bir başka kuvvetin ortaya çıkıp bu statik dengeyi bozması lâzımdır. Bu kuvvet de, ancak kendileridir. İktidarı, demokratik yoldan, ama isteristemez alacaklardır. Karşı taraf, iktidarı kendilerine bırakmaya mecbur olacaktır. Bunun için, henüz açıklamayacakları bir formül tesbit etmişlerdir. Bu formülle ortaya çıktılar mı, iki rakip de sahayı terkedecektir. O zaman, partilerinin kendine has programını tatbik edip "köklü reformlar"ı gerçekleştireceklerdir. Atom bombası kadar kudretli olduğu için atom sırrı gibi muhafaza edilen formül ancak zamanı gelince ilân edilemektir.

Peki, kurulacak siyasi teşekkülün doktrini ne olacaktır? Buna, şimdilik bir başka sualle cevap verilmektedir:

"— Yani sağcı mı, yoksa solcu mu olacağı mı?"

Doktrinin kesin hatları olmayacaktır. Pek âlâ, sosyalizmle liberalizmi telif edecek yollar bulunabilir!

Bu demektir ki yeni parti zenginlerin parasını, fakirlerin hayır duasını alacak, her iki tarafa da horoz şekeri uzatarak demokratik yoldan İktidara gelinceye kadar bunu yalamalarına müsaade edecektir. Bir defa iktidara gelindikten sonra çalıştıranlar da çalışanlar da ellerinde kalacak sopayı bir aziz hatıra olarak saklıyacaklardır.

Ordu ve formül

Bu manevralar karşısında, Ordudan beklenen nedir? 14'ler artık Ordunun politikaya karışmasının aleyhindedirler. Ordu, cereyan edecek demokratik maçı 14'ler için dostane bir tarafsızlıkla seyretmelidir. Ordu taraf tutacaktır. Ordunun sempatisi bulunacaktır. Ama Ordu, bilfiil müdahale etmeyecektir. Ordu, yeni demokrasinin temelinde bulunan kuvveti teşkil edecek, fakat "Köklü Reformlar Par-

tisi"nin liderlerine yardım etmek, onları iktidarda tutmaktan başka rol oynamayacaktır. Demokratik yoldan iktidara gelip yeni tarz bir Demokrasi tatbik edecek olanlar şüphesiz, Ordunun bugünkü kadrosunu kullanıp hedefe vardıktan sonra daha muti bir kadro kurmayı ihmal etmeyeceklerdir.

"— Türkeş ile irtibatınız var mı? Onunla fikir mutabakatı halinde misiniz?"

Türkeşle 14'lerden her birinin fikri aynı olmayabilir. Ama 14'ler "Faturalarının müşterek olduğu" inancındadırlar. Türkiyede gruplar vardır, Kabibayı severler, Özdağı sevmezler. Erkanlıyı severler Taşeri sevmezler. Türkeşi severler Kaplanı sevmezler. 14'lerin kendi aralarında böyle bir fark tanınmamaktadır. 14' ihtilâlci aynı davaya hizmet eden bir gruptur.

"— Kafalarımla bu yola koyduk, inşallah' yakında, hep birlikte yurda dönecek ve demokratik bir sistem 1-çinde 27 Mayısın kösteklenmiş reformlarına devam imkanını ele geçireceğiz. 27 Mayısı, gerçek hedefine vardıracağız."

Alpaslan Türkeş
Doğudaki lider

Henüz bilinmeyen, 14'lerden her hangi birinin henüz "Mein Kampf = Kavgam" adlı bir eseri kaleme almış olup olmadığıdır.

Kur yapan politikacılar

K abibayla, bitirdiğimiz , haftanın sonunda görüşen bir kimsenin emekli albaydaki kendinden emin, ayda yaşar, söylediklerinin pek kolay tahakkuk edeceğine ve kendilerinin sahiden memlekette bir ciddi kuvvet, varlık olduklarına herkesin sadece kendileriyle ilgilendiğine inanmış havayı sezmemesine imkan yoktur. Bunun sebebi, çeşitli politikacıların kendileriyle Avrupada temas aramaları, görüşmeleri, işbirliği teklif etmeleri, oyuna getirmeye çalışmalarıdır. Herkes, gittiği-yerdeki bir 14'cüye politik: kur yapmış, Türkiyedeki kendi planında onun desteğini istemiştir. Solcusundan sağcısına, hatta evet,

Sonradan Gelen istim

Menderesin sivil junta idaresini deviren 27 Mayıs ihtilâli hakkında, bu hareketin darbe safhasına uzağından veya yakınından karışan herkesin kendisini mihrak alarak yaptığı ve şimdi enflâsyon haline gelen açıklamalar bir noktada ittifak ediyor: 2G Mayıs, 27 Mayısa bağlayan gece, Harp Okulunda buluşan ihtilâlciler önce bir yemin etmişlerdir. Temin iki maddeliktir: İhtilâl başarıya ulaştığı takdirde biç bir görev almayacaklardır ve derhal seçim yaparak meşru bir demokratik idarenin kurulmasını sağlayacaklardır. Bu yemin edilmeden, tek kuvvet harekete geçmeyi kabul etmemiştir

Şimdiye kadar hiç bir "ifşaat"da, bunun aksini iddiaya cesaret eden çıkmamıştır. Cüretsizliğin sebebi basittir: Hâdise düzinelerle insanın önünde cereyan etmiştir. Eğer o aksanı İhtilâlin başka bir hedefi olabileceği söylenseydi, Ordu evvelâ "hedefciler"i yola getirirdi.

Bugün, 27 Mayısa katılan veya katılmış oldukları iddiasında bulunan bir grup, 27. Mayısın hedefine varmamış olduğunu kendisine slogan yapmak istiyor. Gaye, bu bayrak altında, tadımlık halde kalmış iktidar hevesini tatmin fırsatını yaratmaktır. Başka iklimlerin baskı sistemlerini Türk toplumuna zorla kabul ettirebileceklerini sananlar, Türk Silahlı Kuvvetlerinin o tarihte sahip .olmadığı bir temayüle Türk SIlahlı, Kuvvetlerini bugün yöneltmek arzusundadırlar. Hesaplarında bir doğru taraf bulunduğunu görmemek imkânı yoktur. Hitlerin iktidara geliş metod ve taktiğini iyi incelemiş bulunan bu grup, yapacakları hareketin, his damarına basılmak suretiyle gözleri bağlanmış Türk Silahlı Kuvvetlerinin desteği, yahut en azından dostane müsamahası olmaksızın en ufak başarı şansı bulunamayacağını mükemmelen bilmektedir.

27 Mayının hedefine varmamış olduğu doğrudur ve bunun sorumluluğu o firece Harp Okulunda ettikleri yemini unutmuş insanlardadır. 27 Mayısın hedefi, tam bir açıklıkla, genç Harbiyeliler ateşe atılırken çizilmiştir. Hani harekâtı yapanlar hiç bir görev almayacaklardı ? Hani harekâtı yapanlar derhal seçimlere gideceklerdi T Bugün, hele Tarih karşısında, hiç bir hokkabazın bu gerçekleri tersine çevirip "27 Mayısın hedefi, bizim seçimsiz iktidara oturup aklımız sıra memleketi idare etmemizdi" demeni, kudreti dahilinde değildir. O akılla memleket idaresinin ne menem idare olacağı, daha ilk adımda yüze göze bulaştırılan üç marifetle ortada durmaktadır. Maliyecilikleri, banka kasalarına ,el koymadan Ibaret bu grup ihtilâl sonrası Türk ekonomisini Menderesi aratmayacak şekilde perişan edivermiştir. Eminsu meselesi Türk Silahlı Kuvvetlerini, 1471er ilim çerrelerini düzeltilemeyen karışıklıklara atmıştır. Bâbıaliden geçme hevesi, bir paramillter Ülkü ve Kültür Birliği kurarak "Kahverengi Gömlekliler" veya "Kara Gömlekliler"i ihya gayreti kursaklarda olmışsa da seçimleri, üstelik ziyadesiyle başarısız bir idare altında tam birbuçuk yıl geçiktirmek 15 Ekimin bilinen neticesini doğurmaya yetmiştir. Seçim öncesinde perde arkasında çevrilen dolaplar bunun çabasıdır.

Şimdi, bir durumun doğrudan doğruya mesulleri, miras bıraktıkları o durumu hale yola sokmaya çalışanlara çalım satmakta ve onların işlerini daha da güçleştirerek ellerinden kaçırdıklarına inandıkları iktidarı kapmaya çalışmaktadırlar. Bu sefer, üstüne oturmak niyet ve azmiyle..

Ama bu grup, Orduyla alâkaları kesilmiş sergüzeştçilerle değil de Ordunun kendisiyle temas edebilse görecektir ki Türk Silahlı Kuvvetlerinin asıl hiddeti bir asil, güzelim ihtilali derece derece gaflet ve İhtiraslarıyla bu hale getirenleredir. Gerçek bu iken Orduda bir yeni maceraya destek aramak, orada pire için yorgan yakacak kimselerin bir kuvvet teşkil ettiğini sanmak sadece Türk Silâhlı Kuvvetlerini değil, onun ananelerini de hiç tanımamak demektir.

hatta Turhan Feyzioğlusuna!

C. H. P. nin numarası henüz katiyetle belli olmayan, ama her halde Ön safta bulunan politikacısı, bundan bir süre önce, Devlet Bakanı olarak Müşterek Pazar dolayısıyla Brüksele gittiğinde Orhan Kabibay ile görüşmek istedi. Kabibay bunu son derece samimi bir hava içinde karşıladı. Mülakat Kabibayın odasında cereyan etti. Bir ara Feyzioğlu Kabibay ile yalnız konuşmayı arzu edince, içerde bulunanlar dışarıya çıkarıldı. Sohbetin ilginç olan tarafı da bundan sonra başladı. Feyzioğlu, Kabibay ve arkadaşları hakkında çok müsbet fikirlere sahipti. Onları dile getiriyor ve bu memleketin kıymetli evlâdlarını kendi partisinin çatısı altında görmek istiyordu.

Kabibay Feyzioğlunun sözünü bu noktada kesti ve ne demek istediğini açıkça söylemesini istedi. Feyzioğlu, 14'lerin C. H. P. saflarında çalışmasını istiyordu. Kabibay güldü ve:

"— Peki ama, bir şartla" dedi ve Sonra şartını söyledi. 14'ler 27 Mayıstan ve 13 Kasımdan beri hep aynı fikirdeydiler. Değiştirdikleri bir kanaatleri yoktu. Üstelik kendileri de C. H. P. ye sempati duymaktaydılar. Ne var ki C. H. P. deki sevki idare, işe yaramaz haldeydi. Sonra 14'ler daima önde olmak istiyorlardı. Kabibay bunu latife yollu şöyle ifade etti:

"— Turhan bey, partinin idaresini bize bırakın, gelelim ve inandığımız reformları gerçekleştirelim! Daha doğrusu, sizler bize iltihak edin, biz size katılamayız."

Feyzioğlu bundan pek memnun olmadı. Konuyu başka bir mecraya döktü ve 14'lerdekî înönü kompleksinden bahis açarak, înönüye niçin düşman olduklarım sordu. Kabibay pek şaşırmış göründü. Hemen sordu:

"— Biz mi, İsmet Paşaya düşmanız? Yok böyle şey canım, biz İsmet Paşayı daima takdir etmiş insanlarla."

Kabibay daha devam edecekti ki, tam o sırada içeriye giren metrdotel zarif bir tepsi içinde bir telgrafı Kabibayın önüne bıraktı. Kabibay telgrafı açtı, okuduktan sonra yüzüne yayılan memnuniyeti Feyzioğluna gösterecek şekilde genişleterek bunu muhatabına uzattı. Telin altındaki imza İsmet İnönüye aitti ve Kabibayın göndermiş olduğu bayram tebrikine mukabele ediyordu!

Gelişin gidişi

Kabibay, çayından bir yudum daha aldı. Telefonun sık çalması, emekli albayın ve müstakbel parti kurucusunun başkentteki temaslarının dar olmadığını gösteriyordu. Başı o kadar sıkışıktı ki, Madam Recamierlerin salonlarından gelen "dinlendirici fikrî parti" davetlerine bile mazeret beyan etmek zorunda kaldı. Ama, A. P. nın ırkçı ekalliyet liderleri gibi salon sosyalistleri de Ankarada Orhan Kabibayın ziyaretçileri arasında, 22 Şubatçılarla birlikte en mümtaz yeri işgal ettiler. Durum tahlilleri yapıldı, gizli bilgiler sunuldu, kulaktan kapma teorik bilgilerle, emekli albayın fikir torbası doldurulmak İstendi, parlak ufuklar gösterildi. Parlak olmayan; Türk Silâhlı Kuvvetlerinin bu kadar memleket yararına olan fikirler karşısında, hele onların temsilcisi ve savunucusu olarak karşılarına 22 Şubat sergüzeştçileri çıkınca takındığı soğuk tavır oldu. Nitekim, bunca Ordu dışı asker veya zarif sivilden sonra Kabibayın konuştuğu muvazzaf subay, Ankaradaki 28. Tümen Komutanı Nuri Hazer Çelebi -Emanullah Çelebinin ağabeyine görüşme bazı hayallerin yıkılmasına yol açtı. Kabibaya, eski arkadaşı komutan daha başka ufuklar gösterdi.

Haftanın sonunda 14'lerin temsilcisinin niyeti başkentte bir kaç gün daha kalmak, sonra İstanbula geçmektir.

"— Oradan, daha üçbin kilometrelik yolum var!"

Kabibay Brüksele vardığında, ar-

14'lerin temsilcileri ve ideal arkadaşları

Demokrasi yolunda Demokrasiye karşı

Talât Aydemir
"Askerlik Hatırası"

kadaşlarını orada bulacak ve kendilerine "brifing"ini yapacaktır.

Zemzem kuyusu ve 22 Şubatçılar

Ordunun sinirliliği, 22 Şubatçıların ortamın müsait olduğu zehabı içinde birtakım çıkışlara girişmeleri neticesinde belirdi. Bunlar, unutulup bir keseye atılmış olmanın hüznü ve telâşı içindeydiler. İllâ kendilerinden bahsedilsin de nasıl bahsedilirse bahsedilsin istiyorlardı. Evvelâ Talât Aydemir, fazla akis bulmayan bir demeç patlattı, fakat tesir etmeyince grup, Ordu içinde emr-i kumanda zincirini bozacak mahiyette faaliyete koyuldu. Meclisin açılmasından önce, 25 Ekimin dramatik günlerinde, en makbul sebeplerle imzalanmış bulunan bir protokol sanki 22 Şubatla alâkalıymış gibi Yeni Sabah vasıtasıyla ortalığa atıldı. Yayın organı olarak, askerlere karşı eski Demokratların kin ve gayzını dile getirmesiyle sürüm teminine uğraşan bahtsız Kılıçzadenin gazetesinin seçilmesi infiali bir kat daha arttırdı. Bir defa Protokolde, 25 Ekimden sonra bir hareketin bahis konusu olmayacağı serahatle belirtiliyordu. Demek oluyordu ki. bu, bugün yerilen Birinci Koalisyonun ne derece fayda sağladığının delili olan protokoldü. Birinci Koalisyon, demokratik sistemin bir tehevvür anında bir kılıç darbesiyle işlemeden gömülmesini önlemişti. Üstelik, 25 Ekimin arefesinde Adalet Bakanlığının kitaplığında ve sonra Çankayada Ordu ile siyasi partiler liderlerinin temasları, vardıkları mutabakat, imzalanan protokol hiç kimsenin meçhulü değildi. Ama maksat zihinleri karıştırmak ve bilhassa yüksek komutanlara karşı güven hislerini azaltmaktı. Nitekim aynı sebepten dolayıdır ki bir takım 22 Şubatçılar Korgeneral Tural aleyhinde davalar açmaya kalkıştıklarını aynı cins yayın organlarında yazdırttılar.

Haftanın sonunda, İnönü bu tehlikeli duruma karşı açık vaziyet aldı.

Hükümet

Gürültüye pabuç yok!

Bitirdiğimiz haftanın sonunda cuma günü, başkent gene garip bir akşam geçirdi. Ankaralılar, işlek caddelerde, gruplar halinde, silâhlı inzibat erleri görünce pirelendiler. Çeşitli söylentiler bir anda kulaktan kulağa yayıldı. Bu sırada Başbakanlık, son derece önemli toplantılara sahne oluyordu. Hâdise, bazı haberlerin değerlendirilmesi neticesi çıktı.

Başbakan İnönü, evvelâ Genel Kurmay Başkanı Sunayı gördü, kendisiyle 20 dakika kadar, memlekette süre gelen anarşik faaliyetlerden konuştu. Ordu içinde tahrik gayesi güden bazı kimseler işi azıtmışlardı. Sunay, bu tip hareketlerin Türk Silâhlı Kuvvetlerindeki tepkilerini anlattı. Gazetelere intikal ettirilen "Subaylar arasında imzalanan protokol" meseleyi adamakıllı karıştırmış, kaynaşmalara sebep teşkil etmişti. Bu konuda ciddi tedbirler almak gerekiyordu.

Sunayın, Başbakanla konuştuğu sıralarda Merkez Kumandanlığından bindirilmişi kıtalar hareket etmiş ve başkentin bir çok semti sarılarak, askeri birliklerle kaplatılmıştı. Ortada olağanüstü bir durumun mevcut olduğu tahmin ediliyor, ancak ne olduğu bilinmiyordu.

Sunayla yapılan konuşmadan sonra Başbakan, Koalisyon kanadının liderlerini, Meclis ve Senato Grup Başkanlarını, İçişleri Bakam ile Adalet Bakanını Başbakanlığa davet etti. Meseleyi onlara da açtı. Geç vakitlere kadar devam eden müzakerelerde, Koalisyona dahil siyasi parti mensuplarından bazıları şiddetli tedbirlere başvurulmasını, 22 Şubat olaylarına karışan ve sonra faaliyetlerine devam edenler hakkında kesin karara varılmasını teklif ettiler. Ancak son sözü gene İnönü söyledi ve yeni şiddet tedbirine lüzum olmadığını, yalnız ertesi gün Parlamentoda durumu kendisinin bir konuşmada açıklayacağını ve Hükümetin bundan sonra yetkileri dahilinde mutlaka harekete geçeceğini bildirdi. Başbakanın fikri makûl görüldü ve toplantı böylece sonuca bağlandı.

Bu sırada başkent sokaklarında askeri emniyet kıtaları kol gezmekte ve ikinci bir emre kadar kıtalarına dönmemek üzere görevlendirilmiş bulunmaktaydı.

İnönü konuşuyor

İnönü konuşmasını Mecliste **yaptı.** Bu sırada güven oyu almıştı. Sözlerine teşekkür ve Meclisin Hükümete verdiği itimat oyunun öneminden bahisle başladı. Sonra Türkiyenin demokratik rejim mücadelesinde geçirdiği istihaleleri anlattı. 27 Mayıs' ihtilâlinin sonucu olarak kurulan peni parlamentonun şimdiye kadar önemli merhaleler kaydettiğini açıkladı.

Başbakan bundan sonra, Meclis - Ordu münasebetlerine atlayarak 22 Şubat olaylarından bahsetti. Ordunun 22 Şubatta demokratik rejim aleyhtarı bir zümreyi bütün olarak reddettiğini belirtti. İnönü' bu cümleleri söylerken bütün partilerin sıralarından şiddetli bir alkış koptu. Başbakan sözlerine biraz ara vererek alkışların dinmesini bekledi.

İnönü kesilen alkışlardan sonra kendisini çıt çıkarmadan dinliyen mil-

Osman Bölükbaşı
Zehir dilli adam

letvekillerine dikkatlice baktı. Sonra gözlerini tekrar elindeki metne indirdi. Konuşmasının bu pasajında, Başbakan son günlerin en önemli bir olayına temas ediyordu.

Başbakanın temas ettiği olay, birkaç gün evvel yayınlanan meşhur protokol ile ilgiliydi. Bu protokol bilinen veya tahmin edilen bir vesikaydı. Meclisin açılıp açılmıyacağının münakaşa edildiği günlerde, ordu mensuplarının parti mensuplarıyla yaptığı konuşmalar sonucunda varılan kararın ne derece güçlüklerle elde edildiğini belirtiyordu. Böyle bir sonuca, ordunun yüksek kademelerinde bulunanların nasıl müşkilâtla eriştiğini kolaylıkla anlatmaktaydı.

Başbakanın sözleri burasında Meclisin bütün milletvekilleri tarafından yeniden şiddetle alkışlandı. Alkışlayanların arasında Bölükbaşı dahi vardı. A. P. lideri bir ara bazı gözlerin kendisine çevrildiğini farkedince alkışı kesti.

İnönünün konuşmasının bundan sonraki kısmı, alkışlardan adeta yarıyarıya anlaşıldı. A. P. sıralarından tutun da Meclisin bir köşesine müzakereleri dinlemek için gelmiş olan Senatörlere kadar Başbakanın sözlerini alkışlamayan fert yoktu. İnönü şöyle dedi :

"— T. B. M. M. ve onun mesul Hükümeti Ordunun şerefine ve itibarına, en yüksek kumandanından en küçük erine kadar millet nazarındaki yüksek kıymetlerine asla toz kondurmayacaktır -sözün burasında tavandaki avizeler alkışların sedasından sallanacak hale geldi- Ordu aleyhine olan bütün tahrikleri ve fesadı kesin olarak men edecektir burada alkış sadece C. H. P. den geldi-. Bunu şu mülâhazalarla söylüyorum: Hiç kimse ordu ile Büyük Meclis arasında ayrılık yaratmaya muvaffak olamıyacaktır -bu cümle bütün milletvekillerince dakikalarca alkışlandı-. Aksine, şimdiye kadar itaatsizlik ve memleketi anarşiye götürmek teşebbüslerine girişenler nasıl perişan olarak çıkmışlarsa, bundan sonra Orduya dil uzatmak teşebbüslerinden daha da pişman olarak çıkacaklardır. konuşmanın burasında A. P. milletvekillerinden birçoğu kendilerini tutamıyarak ayağa kalktılar ve elleri patlayıncaya kadar Başbakanı alkışladılar.

men Parlamentoda güven oyu sırasında milletvekillerinin sille tokat birbirine girişeceği, müdavim dinleyicilerden birtekinin aklının köşesinden bile geçmemekteydi.

Aslına bakılırsa, en usta gözler, senelerdir parlamentoda dirsek çürütmüş tecrübeli politikacılar, yılların getirdiği parlamento muhabirleri dahi oturumun başında böyle bir hava sezmediler. Gerçi A. P. sıralarında bir telâş, bir kıpırdanma vardı. A. P. Grup başkanı Saadettin Bilgiç, pek genç ve pek ateşli yardımcısı Ferruh Bozbeyli ile arka sıralara çekilmiş, Grubu kritik ediyor ve genel olarak A. P. de ayak işlerini gören Ziya Altınooğlu, sıralar arasında durmadan dolaşıyordu. Ama bunun bu derece ileri varacağı kimsenin aklına gelmemişti.

A. P. Grup idarecilerinin telâşı Hükümete verilecek kırmızı oy miktarının mümkün mertebe çok olmasıyla ilgiliydi. A. P. sıralarında yoklama yapıldığı saatlerde kendilerini ciddi surette endişeye düşürecek tenhalık mevcuttu. Bunun için Ziya Altınoglu, ayağa kalkıp kalkıp mevcudu sayıyor, sıra değiştirenler yüzünden tam rakamı elde edemiyor, durmamacasına sayma ameliyesini tekrarlıyordu.

A. P. li yöneticilerin karargâh kurduğu arka sıralarda bahis konusu edilen mesele, bu oturumda bir çıkış yapabilme imkânıydı. Bunun için gedikler aranacak ve birkaç gün evvel Bölükbaşının kaymağını yemeğe yeltendiği muhalefet tatlısından nasipler

İsmet İnönü ve yardımcıları Mecliste müzakereleri takip ediyorlar
Yetki + Sorumluluk = Tarihin notu

Meclis

Kongre eğleniyor

Haftanın sonunda cumartesi günü B. M. M. ne dinleyici olarak gidenler, oldukça eğlenceli sahnelere rastlıyacaklarını ummuşlar, ama bu derecede fazlasını akıllarının kenarından dahi geçilmemişlerdi. Zira II. İnönü Kabinesine verilecek güven oyu sırasında, Muhalefet grubuna mensup milletvekillerinin kırmızı oylarını kullanırken yapacakları hareketler dinleyici locasını tıkabasa dolduran meraklıları ziyadesiyle ilgilendirebilirdi. Kaldı ki Başbakan İnönünün, Meclis tatile girerken önemli bir konuşma yapacağı kulaktan kulağa, duyulmuştu. Bütün bunlara rağ-

Kendilerini Yumruklayanlar

Melih Kemal Küçüktepepınar

Türkiyede, Parlamentonun itibarının en yüksek noktasında olduğunu inkar etmek beyaza siyah demenin eşidir. Karşı tarafın birleşik kuvvetleri rejimin ta kendisini yıkabilmek yolunda politikanın, politikacıların ve bunların mabedi olması gereken Parlamentonun zedelenmedi, milletin gözünden düşmesi için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Bu kuvvetlere mensup bir Beşinci Kolun, Mecliste bilhassa A.P. sıralarına dağılmış olduğu herkesin malûmudur. Bunların propaganda adesesinde demokratik sistemin bazı tabii icapları dahi telâfisi kabil olmayan kusurlar gibi gösterilmekte, halkın rejimden ve temsilcilerinden soğuması için elden gelen her şey yapılmaktadır.

Milletin temsilcileri bir gün arayla iki defa bu haya içinde yumruklaştılar.

Mecliste gürültü patırdı kopması bizde, çok partili hayata girmemizle başlar. O tarihten 1960'a kadar iki kabadayı partinin birbirinden kabadayı mensupları, sık sık el peşrevine kadar gitmişlerdir. Kırılan sıra kapakları, havalarda uçan çantalar, nakavt olmuş milletvekilleri, yakası açılmadık küfürler, kafaya inen bastonlar, nihayet büyük meydan döğüşleri demokrasimizin tadsız hatıralarıdır. Şüphesiz ki hâdiselerin cereyan tarzına göre bazen bir taraf, bazen öteki taraf kısa vadede avantaj sağlamıştır. Bilhassa kısa vadeli avantajlar politikasının şampiyonları olan D. P. liler zaman zaman sadece kavga çıkarmak maksadıyla Meclise gelmişlerdir. Daha sonraları, mazlum durumundaki C.H. P. liler yedikleri dayağı siyasi yatırım olarak kullanmışlardır. Ama gerçek şudur ki -ve bu gerçek her gün biraz daha iyi anlaşılmaktadır- Mecliste sallanan yumrukların asıl acı ve ıstırap, büyük zarar verdiği gövde demokratik sistemdi.

Çekişmelerden bıkkınlık geldiği bir sırada milletin temsilcilerinin birbirine girmesinden fazla nenin halkı daha fazla rahatsız edebileceği bin yıl düşünülse kolay kolay bulunamaz. Bütün politika hayatı bir Bölükbaşının tahriklerinden, bir Küçütepepınarın insafsız ve ölçüsüz sözlerinden, gladyatör edasıyla A. P. Grubunu ifratlara iten bir avuç ırkçının gayretinden müteessir olmaktadır. Bunu önlemenin yolu, iktidar Gruplarında ve en çok C. H. P. Grubunda ciddi tedbir almaktan ibarettir.

Bir Parlamentoyu en tesirli şekilde bir kanun değil, o Parlamentonun ta kendisi müdafaa edebilir ve başkası da edemez!

alınacaktı. Müzakerelerin başında oylamaya geçileceğinden böylesine bir harekete imkân kalmıyordu. Ama Meclisin tatile girmesiyle ilgili kararda A. P. bütün gücüyle tatil aleyhinde konuşacak ve kargı koyacaktı. Eh, muhalefetin bundan iyisi de doğrusu, istenirse olmazdı!

Kâtip milletvekilinin ağır ağır okuduğu isimlerle birlikte oyların kullanılmasına başlandığında, herşey sütlimandı. Milletvekilleri sükûnetle oylarım gümüş kupanın içine bırakıyorlar, geldikleri gibi yerlerine dönüyorlardı, İlk alkış fırtınası A. P. Grupunda Gümüşpala oyunu kullanırken koptu. A. P. Genel Başkam, hemen Ur adım arkasında yürüyen Şinasi Osma ile birlikte Kürsüye çıkan merdivenleri adımladı ve elindeki kırmızı oy pusulasını göstererek, kupaya bıraktı. A. F. Grubu bu işlemin cereyan ettiği müddetçe Genel Başkanlarına alkış tuttu. Sonra karşılıklı alkış yarışı başladı. A. P. liler kırmızı oy veren bağımsız veya M. P. li milletvekillerini, C. H. P. liler beyaz oy kullanan bağımsız milletvekillerini alkışlamağa başladılar.

Bu bakımdan Y. T. P. li Turan Bilginin, Ethem Kılıçlıoğlunun kırmızı oyları A. P. sıralarında pek fazla alkışa sebeb oldu. Buna karşılık C. H. P. liler Kâmuran Evliyaoğlu, Halûk Nurbaki ve Malik Yolaçı alkışlarıyla teşyi ettiler.

Katip milletvekili Malatya ilinin milletvekili kadrosunun ilk ismini okuduğu zaman Meclisin havası karşılıklı el çırpma yarışının ılık atmosferi içindeydi. İşte ne olduysa bu sırada oldu. Kâtip, Başbakan İnönünün ismini, ikinci isme basarak okumuş, Başbakan yerinden kalkmış, kürsüye doğru ilerlemeğe başlamıştı. C. H. P. sıralarından şiddetli bir alkış koptu. Genel Başkanları kürsüye ilerlerken alkışlar şiddetlendi.

Ve bir gövde gösterisi

Meclisin büyük salonu C. H. P. lilerin alkışlarıyla sarsılırken A. P. Sıralarının ön tarafına yerleşmiş birkaç milletvekilinin birden ayağa fırladığı ve yumruklarıyla sıraları dövdüğü görüldü. Kadri Eroğan, İhsan Tombuş, Ziya Altınoğlu, Cihat Bilgehan. elleriyle oturdukları sıraları yumrukluyor, yan taraftan gelen alkışlara müdahale ediyorlardı. Daha sonra A. P. li milletvekillerinin birçoğu bu hengâmeye katıldı. Bazıları dinleyicilerin bulunduğu locaya dönmüş, elleriyle birşeyler işaret ediyorlar, Başkanlık kürsüsüne haykırarak birşeyler söylüyorlardı. A. P. milletvekillerinin gürültü arasında duyulmayan sedalarının, Başbakan İnönüyü alkışlayan dinleyici locasnıdaki dinleyicileri protesto olduğu daha sonra anlaşıldı.

Ancak, iş işten geçmiş. C. H. P. li Nurettin Özdemir oturduğu yerden kalkarak A. P. sıralarına doğru yürümüş ve bütün sesleri bastıracak kadar gür bir sesle haykırmıştı :

"— Ne diye ter ter tepiniyorsunuz efendiler? Biz, siz Genel Başkanınızı alkışlarken patırdı, çıkardık mı? Biraz, insan gibi hareket ediniz."

C. H. P. milletvekillerinden bazılarının önüne geçtiği Özdemire A.P. sıralarından pek hoşa gitmeyecek kargılıklar geldi. İhsan Tombuş ileri atılmış ve Özdemirin üzerine yürümüştü. Zaptedilmesi güç bir kuvvete sahip Özdemir, etrafındakileri bir silkinişte dağıttı ve Tombuşun üzerine yürüdü. A. P. liler Özdemirin etrafı-

tu sardılar. Tombuş elini kaldırmıştı. Ama indirmeye fırsat bulamadı. Zira arkalardan gelen İhsan Kabadayı, tıknaz A. P. li milletvekilinin yüzüne şamarı yapıştırdı.

Hele bu sırada, kavgaya karışmağa kalkan Kadri Eroğan ve birkaç A. P. li milletvekili de kalabalığa girince grup adamakıllı büyüdü. Sille ve tokat yağmur gibi yağıyordu. A; P. sıralarına uzak bulunan Arif Ertunga bu arada yetişmiş önüne çıkan Mehmet Başaranı göğüslemişti. Başaran birşey yapmağa savaştıysa da, güçlü kuvvetli Ertunganın elinden kurtulmak için kaçmayı uygun gördü

A. P. Grup İdarecilerinin bir müddet seyirci kaldığı kavga devam ederken, C. H. P. li yaşlı milletvekilleri arkadaşlarını tutmuşlar, yerlerine oturtmuşlar, sükûnete davet ediyorlardı. Etraf bir müddet sükûna kavuşur gibi oldu. Yeniden oylama muamelesine başlandı. Meclis birkaç dakika evvelki haline dönmüş, Başkan dinleyicilerden tezahürat yapılmamasını rica etmişti.

Kavgacıların tasnifi

Olay, A. P. ve C. H. P. arasındaki gerginliği son haddine çıkarmıştı. Taraflar birbirlerine hırsla bakıyorlarlardı. Ancak, kavga edecek kadar sinirlenen milletvekillerinin C.H. P. içindeki durumunu bilen A. P. liler bir hayli şaşkınlığa uğramışlardı. Zira, üzerlerine İnönüye sıra kapağı vurdukları için ilk atılan Özdemir, C. H. P. Grubunda Hükümete kırmızı oy kullanan, "63" ler diye adlandırılan grupun en ateşlilerindendi. Ertunga gene aynı grupun en sert milletvekiliydi. Mirkelamoğlu, Kabadayı, Turan Şahin, Kemal Demir bütün bu isimler, C. H. P. Grupunda pençe pençe kavga eden genç milletvekilleriydi. Şimdi nasıl olur da böyle bir hareket yaparlardı? A. P. lilerin işte buna bir türlü aklı ermedi. C. H. P. de çıkan gürültülerin sebebini bildiklerini sanan A. P. nin yeni ve pek acemi politikacıları şaşkınlıklarından uzun müddet oturdukları yerden kımıldayamaz hale geldiler.

Oylar teker teker gümüş kupanın içine atılmağa devam ediyor, her geçen dakika Meclisteki havayı biraz daha geriyordu.

A. P. içinde kaynaşma adamakıllı fazlalaştı. Saadettin Bilgiç kurmayını gerilere çekip, meseleyi inceledi ve bir karara vardı. Kendisinin söz alması imkânsız olduğundan -kanunen, iç tüzük hükümlerine göre değil, sadece şahsi kabiliyet yönünden- oylama sonunda Ferruh Bozbeyli Grup adına söz alacak ve Başkanlık Divanının taraflı hareket ettiğini söyliyecekti. Ondan sonra nasılsa lâf lâfı açardı!

Nitekim oylama sona ermişti ki, ön, sıralarda mevzilenmiş genç Bozbeylinin kürsüye yürüdüğü ve söz istediği görüldü. Usul hakkında söz istiyordu. Başkan tereddüd etmedi. Bozbeyli kürsüye geldiğinde işin çığırından çıkacağı anlaşılmış, salonu fırtınadan evvelki sükûnet kaplamıştı.

A. P. milletvekilinin usul üzerindeki nutku Başkanlık divanının taraflı hareket ettiği fikri üzerine bina edilmişti. Öyle ki Başkanlık divanı bugünkü ve bundan evvelki olaylarda devamlı bir tarafı koruyor, iç tüzük hükümlerini hiçe sayıyordu. İşte misal biraz evvel cereyan eden olaydı. Dinleyici locasını dolduran C. H. P. lilere İnönü çıldırasıya alkışlatılmış Başkanlık Divanı buna seyirci kalmıştı. Neden sonra müdahale etmiş, durumu düzeltmişti ama devamlı bu böyle oluyor, Başkanlık divanı olayları daima geriden takip ediyordu.

Bozbeyli lâfı biraz daha uzatarak, birkaç gün evvel cereyan eden olaylara atladı. Başkanlığın sözünü kesmediğini görünce de adamakıllı açıldı.

Başkanlık divanı tek taraflı hareket ettiğini, Hükümet programının müzakereleri sırasında da göstermişti. Radyodan Hükümetin beyanları saatlerce okunmuş, muhalefete ait tek kelime söylenilmemişti. Muhalefet hatiplerinin sözleri vatandaşa iletilmemişti.

Arif Ertunga
Kuvvetli bir pazu

A. P. li milletvekillerinden ön sırada oturan bir grub tarafından şiddetle alkışlanan Bozbeyliyi, bir başka Muhalefet Grubunun sözcüsü takip etti. Bu defa konuşan M. P. Grup Başkan Vekiliydi. Hemen hemen aynı cümleleri içine biraz daha fazla Osmanlıca kelime katarak tekrarlıyan M. P. sözcüsü yerine otururken C. H. P. sıralarından genç bir milletvekilinin söz istediği görüldü. Melih Kemal Küçüktepepınar ayağa kalkmış, ancak Başkanlık Divanının hatiplere cevap vereceği belirtildiğinden yeniden oturmuştu.

Divan adına Başkan Sirmen olayların kısa bir izahını yapıp, olacak hâdiseleri daha evvelden kestremiyeceğini belirttikten sonra Küçüktepepınara işaretle konuşabileceğini bildirdi.

Bir başka yön

Siyah güneş gözlükleriyle bir zamanın şiddetli muhalefet hatibi Tepepınar sükûnetle konuşuyor, yumuşak hareketlerle sözlerini dinletmeğe çalışıyor, sesini kâh yükseltip, kâh alçaltarak A. P. sıralarında oturanlara işaretler yapıp, arada sırada sözünü kesenlere cevap da veriyordu.

Bir ara A. P. sıralarından gürültü fazla gelmeğe başladı. Küçüktepepınar sesinin tonunu biraz daha yükseltti. A. P. lilere dönerek :

"— Şimdi Başkanlığı tarafgirlikle itham edersiniz. Bir zamanlar bu kürsünün haysiyetiyle oynanırken, söz hürriyeti diye ortada birşey bırakılmazken sesini çıkarmıyan zihniyetin temsilcileri olarak, küçücük bir hâdiseyi istismar edersiniz. Asıl olan sizin temsil ettiğiniz zihniyettir. Hasbelkader buraya milletvekili olarak, o zihniyetin temsilcileri olarak geldiniz. Her olayı istismar edip gürültü çıkarıyorsunuz. Sizlerin ortağı olduğunuz zihniyetin bir zamanki temsilcileriyle birlikte hareket ettiğiniz devirler hâlâ gözönündedir. Buraya gelmeyebilir, siyasi haklarınızdan mahrum dolaşabilirdiniz. Yaptıklarınıza vicdanınızın sesini dinliyerek...."

Küçüktepepınarın sözleri burada kesildi. A. P. liler evvelâ kürsüye sonra. C. H. P. lilere doğru yürüdüler. Bu sırada arka sıralarda oturan Y. T. P. li Ethem Kılıçlıoğlu Tepepınara hitaben :

"— Sende vicdan mı var" demiş, arkasından galiz bir kelime de sarfedince, yakınında bulunan Ratip Tahir Burakla birbirine girmişlerdi; Arkalardan koşup gelen Arif Ertunga ile Necip Mirkelamoğlu Kılıçlıoğluyla, Cevat Önderin üzerine yürüdüler. Araya girenler kavgayı önlemeğe çalıştılar. Bu olay cereyan ederken ziyadesiyle memnun A. P.

Grubu kabuğuna çekildi ve Koalisyonun iki kanadına mensup milletvekillerinin döğüşünü zevkle seyretti.

Küçüktepepınar işin çığırından çıktığını görmüş, kürsüden inmişti. Kavgacılar yatıştırılınca, Başkan diğer söz isteyenleri kürsüye davet etti. Bu defa kürsüde elleriyle, kollarıyla bol hareket eden ve samimiyetle heyecanlanan Tahtakılıç, meseleleri baştan almış, bir sonuca bağlamağa uğraşıyordu. İhtilâl Hükümetinin Bakanlığını yapmış hatip, fazla ileri gidemiyor, kebabın yanmaması için gayret ediyor, her iki tarafı memnun etmek için çabalıyordu. Bulduğu formül ortalama bis şeydi. Kurucu Meclis bir çizgi kabul edilmeli, ondan evvelki olaylar Tarihin hükmüne terkedilmeli, bundan sonraki meselelerin halli elele ve medenice yapılmalıydı. Ama heyşeye rağmen Başkanlık divanının taraflı hareket ettiği bir vakıaydı. Divan bundan vazgeçmeliydi. Öyle ki, bütün bunlar olup biterken gene bir usulsüzlük yapılmış, oylama sonuçlan Hükümete, milletvekillerine ilân edilmeden bildirilmişti.

Ve İnönü

T ahtakılıcın sözlerini bitirmesiyle

yeni Hükümete verilen güven oyunun tasnif sonucu açıklandı. 379 milletvekilinin iştirakiyle yapılan oylamada 259 beyaz, 134 kırmızı, 4 tane de çekimser oy kullanılmış, böylece 2. İnönü kabinesi güven oyunu sağlamıştı.

Neticeler, iktidar saflarında belirli bir memnunluk uyandırdı. En iyimserler bile bu yükseklikte bir ekseriyet beklemiyorlardı. Üç partinin temsilcileri de hemen firesiz beyazı oy kullandılar. 259 a kudretli C. H. P. 165 oyla iştirak etti. Gerçi İnönü, "170 den aşağı kabul etmem" demişti ama, bu tam sayıydı. Zira 171'-den Fuat Sirmen Başkan olduğu için zaten oy kullanamıyordu, Sempatik Gülekle antidemokratik Avni Doğan ve onlarla beraber eksantrik Asım Eren, Karamüftüoğlu ve Akbıyıkoğlu görünmemeyi tercih ettiler.

İşin eğlencelisi, 63'lerin hareketinin manasını anlamayanların demir gibi 63 beyaz oyun kupadan çıkışı karşısında düştükleri şaşkınlık oldu.

El, el üstüne

Haftanın sonundaki gün bir arenayı andıran Mecliste, henüz yerlerine ısınamamış A. P. li milletvekillerinin bu şekilde hareket etmesi sebepsiz değildir. Haftanın ortasında, zayıf Genel Başkanlarının Meclisi neredeyse uyutacak Hükümet programı tenkidine karşılık Bölükbaşının pek fazla tutulan -kendilerince- hareketi, partilerin geleceği bakımından,

Şeytanla ittifak

Aşırı sağ ile açın solun, dünyanın her yerinde, Anlaşamadıkları bir tek nokta vardır.

Aşırı sağa göre, aşırı sol mevcut tek tehlikedir. Aşırı sağ diye bîr cephe ise, hiç yoktur. Aşırı sol, milliyetçilere leke sürmek için bu tâbiri icat etmiştir.

Aşırı sola gelince, otta bakılırsa aşırı sağ işi azıtmıştır. Memleketi o tehdit etmektedir. Aşırı sol, bir evhamdan ibarettir. Toplumun ilerlemesini istemeyenler, ellerinde kırmızı boyaya batırılmış bir fırça, önlerine geleni damgalamaktadırlar.

aşırı sağ ile bal gibi aşırı sol kardeş geçinmektedirler. Hücumlarını aynı hedefe, demokratik sisteme tevcih etmektedirler. Bu sistemin işlememesi için elbirliğiyle çalışmaktadırlar. Memlekette Demokrasiye inanan ve onu savunan ne kadar kuvvet, kıymet, şahsiyet varsa onların hepsini iğfal veya yıkma çabası içindedirler.

Tabii bu gayret, bir yol ağsında ayrılan iki istikamete bel bağlanmış olmasının neticesidir. Aşırı sol, sağı elinden geldiği kadar -itibarını zedelemeyi hep birinci plânda tutmakla beraber- kestaneleri ateşten çeken maymun durumuna sokmaya çalışmaktadır. Zira, Marksizmin büyük prensibi gereğince, bu cereyanın topluma hakim oluşu toplumun tedavi kabul etmez tarzda yıkılışının son safhasını teşkil edecektir. Aşırı sağ Demokrasiyi aşırı solun yardımıyla yere serdikten sonra asıl ihtilâle sıra gelecek ve komünizm o topluma hâkim olacaktır. Buna mukabil aşırı sağ, bir defa, iktidarı ele geçirdikten sonra, sol temayüllerin hepsini merhametsizce bastıracağı, sendikaları kapatıp işçi hareketlerini önleyeceği, büyük sermayeden faydalanarak geniş imkânlar bulacağı ve hürriyetlerin de tamamını yok edeceğine göre hiç kimseye ses çıkarmak imkânın! vermeyeceği inancı içinde oyunu oynamaktadır.

Her kolaylıkla hatırlar ki Almanyada demokratik Weimar Cumhuriyetinin son hükümetleri Parlamentoda naillerle komünistlerin müşterek oylarıyla devrilmiş, otorite buhranı ve anarşi naillerle komünistlerin müşterek gayretleriyle bilenmiştir. Bir çok yerde oynanan bu oyunun sonunda ya aşırı sağ aşırı sola "nanik" demiş, ya da aşırı sol bir kısa süre sonra duruma hakim olup tince aşırı **sağı** tasfiye etmiştir, Ama her iki balda da, memleket tarifsiz felakete ve ıstıraba uğramıştır.

Bu ittifakı, şu sırada Türkiyede görmemenin imkânı yoktur. Bir yandan aşırı sol fikirleri, bir yandan aşırı sağ fikirleri savunanlar Demokrasinin ve onun bugün için sembolü durumundaki İnönünün karşısında elele, kolkoladırlar. En ciddi gazetelerde köprübaşı tutmaya muvaffak olmuş aşırı solcular, devrimci etiketi altında Türkiyede aşırı sol olmadığını, iktidarın ve İnönünün aşırı sâğa taviz vermek suretiyle bir paravana rolü oynadığını, kendilerine jurnalcilerin ve gericilerin komünist dediklerini haykırırlarken aşın sağın A.P. yi ele geçirmiş temsilcileri tâ Meclis kürsüsünde Türkiyede aşırı sağ olmadığını, bütün derdin komünistlerden ibaret bulunduğunu söylemekte, İnönüyü o cepheye destek olmakla suçlandırmaktadırlar. Kulaktan dolma aydınlar üzerinde spekülasyon esasına dayanan bu cereyan akla kara, ateşle buz, iftirayla itiraf, melekle şeytan kadar birbirine zıt mefhumları aynı çatı altında toplamaktadır. Cephelerin öncüsü durumundaki şahısların, gerektiğinde nasıl buluştukları resimlerle, haberlerle sabittir.

Şimdi her şey, bu toplumun, kendisini savunmak için derlenip toparlanmasına bağlıdır. Bir deliliğin içinde bulunduğumuz şu sırada, Hükümet memleketi İdaresi altına alacak, aynı fikirin taraftarları kuvvetlerini birleştirecekleri demokratik sistemin arkasında azimle vaziyet alacaklar, bilhassa memleketin üç sağlam müessesesi olan Silahlı Kuvvetler. Gençlik ve Basın gözünü asarak kurulan korkunç ve haris ittifakı baştan tesirsiz kılacak mıdır, kılmamak gafletini o müttefiklerin sandığı gibi gösterecek midir?

Bu sorunun cevabında, Türkiyenin mutluluğu yatmaktadır.

kurnaz idarecileri yere sürüklemişti. D. P. nin ortadan kalkmasıyla başıboş kalmış bir kitleyi paylaşmaya uğraşanların şimdi her hamlede başına geçmeğe muvaffak olmuş gibi görünen Bölükbaşıyı bertaraf etme fikriyle iki gündür dolan A. P. li milletvekilleri küçücük oyunlara kolaylıkla kanabilecek doza gelmişlerdi,

O gün Bölükbaşının konuşmasına, cevap veren Arif Ertunga her ne kadar iri kıyım politikacının bundan dört ay evvel söylediklerini tamamen taklip ettiğini ortaya koymuş olursa olsun, Halûk Nurbaki her ne kadar bir gerçekten bahisle, Parlamentonun Ordunun süngüleri sayesinde teşkil edilmiş olduğunu belirtsin, A. P. lilere Köre Bölükbaşı atı almış üsküdara geçmek üzereydi, Yolun yarısında kendisine yetişilirse belki, zevahir kurtarılır, tatilde seğmenin karşısına çıkacak sermaye bulunabilirdi.

Zira A. P. içinde Meclisin çalışmağa başlamasıyla, post kavgası bütün şiddetiyle başlıyacak, Parlamentoda mutlaka yeni gelişmeler olacaktır.

İdare

Bir dâva açıldı

Geçen haftanın başında bir gün, C. H. P.li genç milletvekillerinin toplu halde bulunduğu Meclis koridorlarının birinden, II. İnönü Kabinesinin Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş geçti. Kümelenmiş genç C. H. P. li milletvekilleri kendilerine selâm vermekten kaçınan Sanayi Bakanının manalı manalı arkasından baktılar, içlerinden biri, Kemal Demir, başını iki yana sallayarak diğerlerine :

"— Hepsi iyi, hepsi güzel.. İnönü çalışacağı arkadaşlarını elbette seçecek, istediklerini tercih edecektir, Ama C. H. P. Grubuna bol imzayla hakkında Gen Soru önergesi verilen bir Bakanı tekrar Kabineye almakla ne düşünüyor, onu anlamadım" dedi.

Suale cevap veren çıkmadı. Sadece başlar iki yana sallanarak, daha bir müddet lâcivert elbiseli Bakanın arkasına takıldı, Daha sonra Suphi Baykam :

"— Haydi, bu iste israr edildi. Barı Gen Soru açmak için yaptığımız teşebbüsün sebebi sorulsaydı, yüreğimiz yanmayacaktı" dedi. Bir başkası Baykamı cevaplandırdı:

"— İnönünün kendi ifadesine göre, bu işten haberi yokmuş işte!. Grupta öyle demedi mi?"

Fethi Çelikbaş-Muammer Aksoy
Düşman kardeşler

Hakikaten, II. İnönü Kabinesinde gene Sanayi Bakanı olarak yer alan Fethi Çelikbaşın durumu C. H. P. li genç milletvekillerini ziyadesiyle meşgul etmektedir. Grupta Hasan Erdoğan buna temas etmiş, gençler nefeslerini keserek, can kulağıyla verilecek cevabı beklemişlerdir. Ancak, hiç ummadıkları bir cevapla karşılaşmışlardır. Erdoğanın sualine Genel Başkan İnönü:

"— Benim Çelikbaş hakkında Gruba böyle bir önerge verildiğinden haberim yok" demiştir.

Halbuki önerge vardır, meselenin bir hayli eski olduğu bilinmektedir. Önerge aylardır C. H. P. Meclis grubu gündeminde birinci sırayı işgal ettiği halde müzakeresine geçilememektedir. Çelikbaş bir taktiğe girişerek Gruptan güven oyu istiyeceğini bildirmiş. Grup idare Heyetini geyi geriye bıraktırma gayreti vi muvaffak olmuş. II. İnönü K sinin kuruluşu sırasında, bu r den sadece kuliste söz edilmesi edilebilmiştir.

Ancak, haftanın ortasında] baş hikâyesi bir yeni safhaya g tekrar günün meselesi olarak, genin müzakeresini kaçınılmak getirdi. Gerçi Çelikbaşa bu de Meclisin tatile girmesi yardım e tır ama eski D.P. Bakanlarının raların hatırlatan "Çelikbaş rası" aktüalitesini kaybetmiye Çelikbaşın işinden uzaklaştırdı merbank Genel Müdürü Selâ Akyol adına avukat Muammeri Danıştayda bu hafta bir iptal açtı.

Hukuk ve hukuk nizamı

"Bir devrin Hukuk Devleti fikri vunucularının safında yer olan Çelikbaş hakkında açılan nın enteresan bir gerekçen bulu tadır. Doçent Muammer Aksoy fından hazırlanan gerekçede Ç Akyol hikayesi başından sonu dar, geçirdiği safhalar itibariyle lınmış ve Sanayi Bakanının biri met Üyesi olarak ne çeşit gelişi düştüğü ortaya konulmuştur.

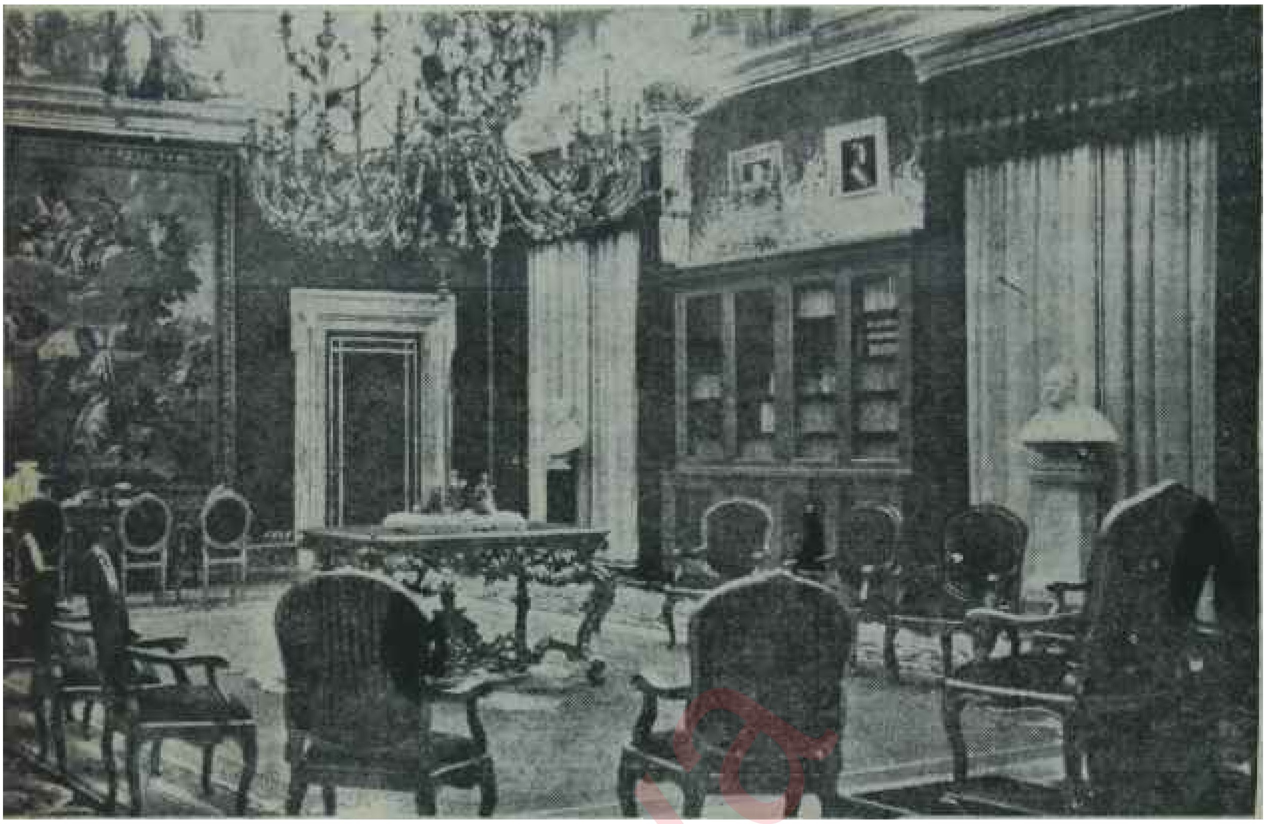
Dava dilekçesinin İlk kıs maddi vakalar uzun uzun anlat tadır. Dilekçenin en önemli Çelikbaşın Akyol hakkında yan leme mesnet teşkil eden "ihbar tupları"nın durumudur.

İmzasız ihbar mektuplarıy yol hakkında takibata geçen Ç şın, bir zamanlar D. P. den ayr bebinin "İspat Hakkı"na day gözönüne alınırsa, Sanayi Bak talihsiz tutumu daha da kolay çıkmaktadır.

Akyolun işinden atılması iç likbaşın bir süre delil aradığı, rı bulamadığı, ancak birden H göze alarak Sümerbank Genel rünün savunmasını dahi almada le bir karara vardığı, açılan d belirtilmektedir, Akyolun vekil soy bu hususu Anayasanın 118 desine aykırı bulmakta ve:

"— Gerekli tahkikat yapılm herhangi bir kamu görevlisi h da disiplin cezası verilmesi hem re Hukukuna, hem de yeni Ana mızın 118. maddesine aykırıdır mektedir.

Çelikbaşın bu kararla, "ka nündeki eşitlik prensibi"ni çiğ de hazırlanan dava dilekçesinde edilmiştir. Anayasamızın 12. n sinde belirtilen bu hususun ih maddi delili olarak ileri sürülen halen hakkında dava ikame e bulunan birçok Genel Müdürün fesi başında bulunmasıdır.

Vatikanda Papanın hususi çalışma odası

Saatin ibreleri dönüyor

Papalık

Tanrı mübarek olsun.."

Kapaktaki Papa)

Aşağıdaki yası, Metin Tokerin Batı Avrupa intibaların ı bir yenisidir. Bu yazı ile Türk umumi efkârına sâdece, bir samimi ve hararetli Türk dostu tanıtılmamaktadır. Metin Toker Papalık devletinin hususiyetlerini ve ikiye ayrılmış bulunan dünyada, dini sahanın dışında oynadığı büyük ve önemli rolü de anlatmaktadır. Hür âlemin, komünist sızmalara karsı bütün kuvvetlerini seferber ettiği sırada basında bugünkü Papa gibi olgun ve canlı bir devlet adamının bulunduğu Vatikanın tesiri küçümsenecek gibi değildir.

"— Tanrı mübarek olsun! Tanrıın aziz adı mübarek olsun!"

Papa Ciovanni XXIII haşmetli vatikan sarayıma, kırmızı atlasla Kaplı çok geniş çalınma odasında Tüirkçe olarak böyle söyledikten sonra tatlı bir italyan telaffuzunun ka--ıştığı fransızcayla devam etti:

"— Hayatımın en güzel on yılını Türkiyede, İstanbulda, Boğaz sahillerinde geçirdim. Türkleri . orada tanıdım ve sevdim. Beni bir tek kimse, bir tek gün kırmadı. Sâdece sıcak bir alâka, dostluk, samimiyet ve anlayış gördüm. Bana daima iyi muamele ettiler.."

Sonra, iri göbeğinin üzerine koymuş bulunduğu zarif, bakımlı, meşhur yüzüğü taşıyan elini muhatabının istikametinde, yasa masasının kenarına dayadı. Gözler dalgındı.

"— Lardone'den -Monsenyör Lardone, Vatikanın Ankara Büyük Elçisidir- bir talep gelmiş. Adada bir evimiz vardır; Onun tamiri için tahsisat istiyor. Dışişlerinde masrafı lüzumsuz bulmuşlar. Ankarada ve İstanbulda birer bina mevcutken, Adadakine tahsisat ayrılmasının güç olacağını söylediler. Ada! Bu mevsimde, Büyükada.. Çamlar ve deniz, gözlerimin önüne geldi. Sık sık oraya gider ve kalırdım. Lardone'nin isteğinin yerine getirilmesini söyledim. Bir gün oraya yeniden gidebilmek ve bir kaç hafta kalabilmek.. Bilir misiniz, içimdeki en tatlı arzulardan biri bu!"

Gözleri canlandı. Şöyle bir etrafına bakındı. Masasının sağına düşen köşede bir büyük dünya yuvarlağı duruyordu. Onun üzerinde, İsanın gerilmiş bulunduğu bir haç vardı. Masanın arkasındaki duvar bir büyük tabloyla kaplıydı. Salonun ortasında, yaldızlı bir masa mevcuttu. Kırmızı kadife koltuklar, odanın haşmetine renk katıyordu. Bunlardan Papaya ait olanı, ötekilerden yüksekteydi. Yerde, kocaman ve muhteşem bir halı seriliydi. Ciovanni XXIII, Papaların odasında papalığını daha müdrik halde:

"— Ama, artık imkânı yok. Buradan ayrılamam" dedi.

Sesinde, anlaşılması kolay bir hüzün vardı. Bundan dört yıl önce kendisi hakkında gene böyle hüzünlü bir iç çekmesi olmuştu. 1958 sonbaharında, Milano yakınındaki Sesto San Giovânni kasabasında bir kadın ekmek alıyordu. Radyo, Venedik Kardinali Roricalli'nin, ölen Pius XXII'nin yerine yeni Papa seçildiğini bildirdi. Kadın "Allahım!. Zavallı Angelo'cuk.." diye hayıflandı. Fırıncı, ne olduğunu sordu. Kadın:

"— Kardeşim, Papa seçildi. Şimdi, işi o kadar çok olacak ki.." dedi.

Fırının kendi halindeki müşterisi. Ciovanni XXIII ün kız kardeşi As-

"Zaman sana uymazsa, sen zamana uy!,,

İmparatorluklar kurulur, imparatorluklar dağılır; dinler parlar, dinler söner; müesseseler genişler, müesseseler çözülür.. Bu levhaların altında devamlı basarının sırrı aranılacak olursa bir temel kaide göze çarpar: Devrin şartlarına uyulunca yıldız parlamaktadır, devrin şartları gözden uzak tutulunca parlaklık kaybolmaktadır. Gerçek ilericilik, bir takım kalıplardan sıyrılmak suretiyle hadiselere ve meselelere doğru teşhis koymak, imkânları iyi tartmak ve gereğini yapmaktan başka şey değildir. Dünyanın en katı teşkilâtı, diye bilinen Katolik Kilisesinin bugün ileri görüşlü bir Papanın idaresinde sosyal dâvada aldığı vaziyet her çevre için ibret dersleri taşımaktadır.

Kilise, bu! Klâsik tâbirle, statükonun devamını en ziyade arzulayan, arzulaması gereken müessese.. Bu müessese, dünyanın gidişinin farkına, varıyor ve tehlikeyi gördüğü için çanlarını var kuvvetiyle çalıyor. Elinde varlık tutan memleketler ve sınıflar bencil, hasis, kısa görüşlü davrandıkları takdirde aşırı cereyanlar çalışan kütleleri mutlaka hakimiyeti altına alacaktır. Dinler, bir ebedi yarın 1çin bugün sıkıntıya katlanmayı tavsiye ederler. Cennet, cenneti dünyada yaşamayanların olacaktır. Bu, işin öteki tarafı alâkadar eden kısmı. Ama görülüyor, şimdi, dünya üzerindeki yarını güven altına alabilmek için de dinler bazı zümrelere bugünden feragat ve müsamaha tavsiye ediyor, onlara geniş ufukları gösteriyor.

Aşırı cereyanlara karşı tedbirin ne olduğu, artık yeryüzünde anlaşılmıştır. Bu tedbirler polis tedbiri değildir.' Bu tedbirler, Devletin yardımıyla toplumun hep birlikte alacağı sosyal ve ekonomik tedbirlerdir. Devlet, bir Refah Devleti olma hedefine bir Sosyal Devlet olma yolundan geçerek varacaktır. Sosyal Devlet, sâdece tatlısu aydınlarıma ve salon gevezelerinin dar zihinlerinde Sosyalist Devlettir. Sosyal Devletten korkuldu mu, işte aşırı manasıyla Sosyalist Devlet, hatta Nasyonal Sosyalist veya Komünist Devlet belası, o zaman karşıya çıkar. XX. asır insanı fikirlerin peşinde değildir. XX. asır insanı çok daha pratiktir. Haysiyetinden fedakârlık etmeye zorlanmaksızın yaşama şartlarım iyileştirdi, ve refah merdivenlerinin basamaklarını çıkmaya başladı mı dâvası halledilmiştir. Ondan sonra, tabiat kendi seyrini takip edecek ve hiç varılmayan ideale doğru daha kalp huzuruyla gidilecektir.

İnsanların, sınıfların, zümrelerin, milletlerin kendi kendilerini yenileyebilmeleri... Gözlerdeki, âdet ve alışkanlıkların bağının çözülebilmesi.. Tehlike karşısında cesaretle ve azimle vaziyet alınabilmesi.

Tarih gösteriyor ki, tek gerçek hayatiyet delili budur!

---

sunta idi.

Dört sene sonra, Vatikanın haşmetli çalışma odasında, Assunta'nın hayıflanmakta haklı olduğu görülüyordu.

Madalyonun öteki yüzü '

Papa, sâdece bir Kilisenin başı değildir. Vatikan Sitesi bir devlettir ve dünyadaki bütün devletlerin en küçüğüdür. Mesahası sâdece 44 hektardan ibarettir. Papa, bu devletin başkanıdır. Mesahanın küçüklüğü Vatikan Sitesi devletinin hiç bir hususiyetini zedelememektedir. ' Her devlet gibi Katolik Kilisesi de bir halk topluluğudur ki (salikler), müşterek kanunlar, âdetler ve ananelerle (katolikliğin kanunları, nizamları) birbirine bağlanmıştır, müşterek bir başın (Mukaddes Peder) idaresindedir ve bir merkezi hükümete (Vatikan) sahiptir. Bu hususiyetler, Devletler Hukukunda Katolik Kilisesine müstakil bir devlet muamelesi yapılmasına yetmektedir. Böylece Vatikan Sitesi, dünyanın tek uhrevi devleti haline girmektedir. Bunun neticesi olarak Vatikanın, bir dünya diplomasisi vardır. Gerçi, 44 hektarlık arazisinde Papalık tümen beslemek imkânına sahip değildir ve harp etmemektedir. Ama, diplomasi sahasındaki rolü ve tesiri, Stalinin ziyadesiyle meşhur küçümsemesini gülünç saydıracak kadar büyük ve önemlidir.

Katolik Kilisesinin devlet olması hususiyetleri, asırlarca süren bir fiili durumun neticesidir. Papalar uzun asırlar boyunca, İtalyanın ortasına düşen 17.218 mil karelik 'bir genişliğe sahip ve Papalık Devletleri diye bilinen topraklar üzerinde dünyevi kudrete sahip olmuşlardır. 1859 yılında Papalık Devletlerinin nüfusu 3 milyon 124 bin 688 idi.

İtalyan Krallığı, 1870'de Papalık Devletlerini ilhak etti. 13 Mayıs 1871 tarihli Garantiler Kanunuyla da Papanın Vatikan ve Lateran saraylarını ve Castelgondolfo villasını kullanmasına müsaade etti. Fakat dünyevi kudret meselesine hiç temas edilmedi ve bu, İtalya ile Papalık arasında uzun tartışma, anlaşmazlık sebebi oldu. Gerçi bu, Vatikanın diğer memleketler nezdinde temsiline bir zarar vermedi. Papalığın diplomatik temsilcileri görevlerine devam ettiler. Ama, bir hukuki mesele muallakta kaldı. Papalık, toprağı olmayan bir devleti haline gelmişti.

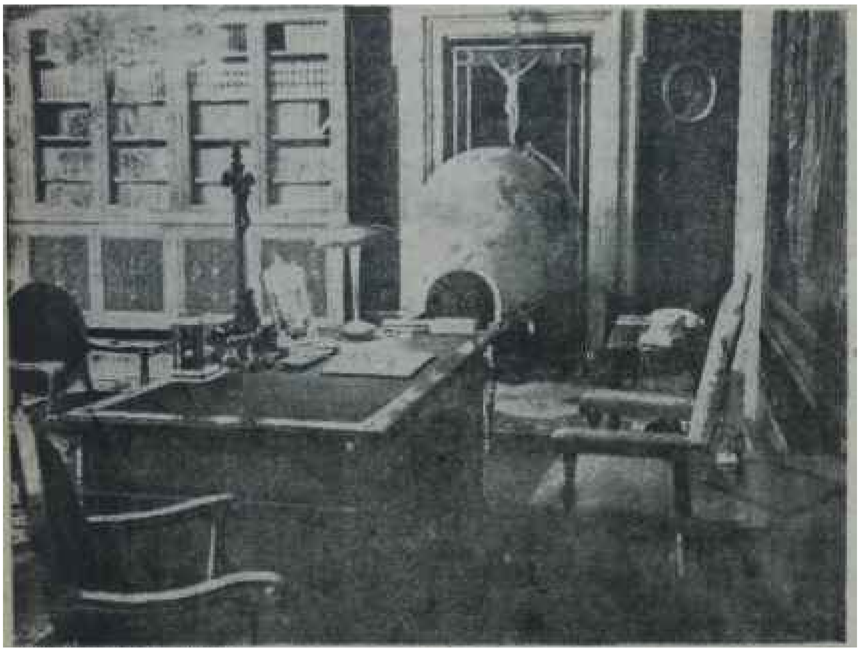

Huzura giriş
Kutu kutu içinde

Diplomatik temsilciler

papaların dünyevî kudreti, 700 ile 1000 seneleri arasında, Papalığın toprak edinmesiyle başlar. Ama Katolik Kilisesi ondan çok evvel, 453'te ilk temsilcisini Bizans imparatorları nezdine göndermiştir Daha sonralan başpiskopos veya kardinal pâyesine sahip temsilciler Papalar adına çeşitli konseylerde veya memleketlerde görev almışlardır. Bunların en önemlilerinin yanına devamlı heyetler de verilince, ilk elçilikler teşekkül etmiştir.

Fakat Papalık, Avrupanın hristiyan devletlerinin asıl alâkasını kıtayı tehdit eden. islâm tehlikesi kargısında bunların yüzlerini Romaya dönmeleriyle çekmiştir. O zaman, imparatorlar, krallar ve prensler arasındaki ihtilâfları halletmek için dahi Papanın temsilcilerine -veya, Papanın kendisine, müracaat zarureti hasıl olmuştur. Bu kudretin neticesi olarak Papalar, kendi namları-

Papanın çalışma masası

Masa başı sohbetleri

na para toplamak üzere resmi tahsildarlar göndermeye başlamışlardır. Bu suretle, resmi diplomatik misyonlar şeklinde olmasa da, karşılıklı temaslar artmıştır.

Papalık ile ilk resmî diplomatik münasebeti 1488'de Venedik Cumhuriyeti, kurdu. Papalık nezdinde bir daimi, elçiliğin teşekkülü üzerine Papa Aleksandr da Venedikte Nuncio'luk açtı. Bir asır sonra Gregor XIII müesseseyi daha da ıslah etti. Bu, 1648'deki Vestfalya Anlaşmasına kadar sürdü. O tarihten itibaren, Koma Kilisesi aleyhinde kuvvet bulan cereyanlar Papalık temsilcilerin? karşı kapıların kapanmasına yol açtı. Napolyon savaşları esnasında sadece iki Nuncios görev başındaydı. Durum, 1815'deki Viyana Kongresinden sonra değişti. Yeniden her yana temsilciler gitti. Bu, arada Rusya ve Türkiye gibi katolik olmayan ve Vatikan Sitesini devlet olarak tanımayan memleketlerde Fevkalâde Temsilcilikler kuruldu. Birinci Dünya Savaşından sonra Latin Amerika Ve yeni Avrupa başkentlerinde elçilikler açıldı.

Vatikan, İtalya ile ihtilafını La taran Anlaşmasıyla 1929'da halledince ve hukukî statüsünü de kazanınca dünya diplomasisindeki gayretlerini daha da arttırdı. İkinci Dünya Harbinden sonra hemen her tarafta, Orta ve Uzak Doğunun müslüman memleketlerinde elçilikler açıldı, siyasî münasebet kuruldu. 1960'dan' az önce de, Türkiye Vatikanda Büyük Elciyle temsil edilmeye başlandı, bunun üzerine Türkiyedeki Fevkalâde Temsilci Büyük Elçi payesini aldı. Bugün Vatikan Devletinin 48 devletle diplomatik münasebeti vardır, 17 memlekette apostolik delege bulundurmaktadır.

Papa Türkiyede

Ciovanni XXIII, Türkiyeye 1935'te-

apostolik delege olarak gönderildi. Aynı zamanda Yunanistanda da Vatikanı gayrıresmi şekilde temsil edecekti. O târihlerde, Başpiskopos Roncalli idi. Monsenyör Roncalli, tam on yıl İstanbulda yaşadı. Pangaltıya, Nötre Dame de Sion okulunun arkasındaki dar sokak üzerinde bulunan Vatikan Elçiliği binasına gidenler bugün dahi Monsenyör Roncalli'nin hatırasını bulabilirler. Birinci kattaki, kırmızı ipek kumaş kaplı kabul salonunu o tanzim ettirmiştir. Binayı o düzeltmiş, donatmış, güzelleştirmiştir. Monsenyör Roncalli, Türkiyeye derin bir aşkla bağlandı. Daha iyisi, bizim meselelerimizi bize sempati dolu halde, anlamaya çalıştı ve anladı..

Ciovannı XXIII, Vatiteandaki odasında, güleç bir yüzle ve bazı türkçe kelimeler de kullanarak İstanbul hatıralarından uzun uzun bahsetti.

"— Türkiyede, sivil kıyafet giyen ilk din adamı ben oldum. Atatürk, din adamlarının mabetler ve ibadet dışında sivil giyinmeleri hususunu kanunlaştırınca herkeste bir şaşkınlık belirdi. Şimdi, ne olacaktı? Şaşıranlar arasında, müslüman din adamları, imamlar da vardı. Hele hristiyanlar, ne yapacaklarını büsbütün bilemiyorlardı. Fener patrikhanesi müteredditti. Ben, hepsini bir toplantıya çağırdım. Kendilerine, kanunun kabul edilmesiyle birlikte sivil kıyafet giyip sokağa çıkacağımı söyledim. Ceketimin altına, kolalı bir beyaz yaka takacaktım. Buna müsaade ettikleri takdirde, devam edecektim. Onu da uygun bulmazlarsa, istenileni gene yapacaktım. Atatürkün bu şekilde davranışının sebebini mükemmelen anlıyordum. Beyaz yakama hiç kimse sesini çıkarmadı. Zaten sonra, herkes alıştı.."

Papa biraz durdu. Maziyi tekrar yaşıyor gibiydi.

"— Mesele, alışmak meselesi.. İnsan alışınca, müsamaha kendiliğinden geliyor. İstanbulda, bir süre oturduktarı ve temas sağladıktan sonra bir husus dikkatimi çekti. Hristiyanlar dualarımızda, Tanrıyı çeşitli dillerde tebcil ediyorduk. Her kilisede, umumiyetle başka kiliselerin mensubu olan milletlerin dili de bu iş için kullanılıyordu. Dikkat ettim: Türkçe yoktu., Halbuki, Türkiyede bulunuyorduk. O zaman, Kiliselerin başları, kendi oramızda toplandık. Son duayı türkçe olarak da yapmak lüzumunu hatırlattım. Anlamadılar. Türkçe tuhaf geliyordu. Sonra, türkleri başka grup sanıyorlardı. Tanrının bir olduğunu hatırlattım. Dinlerin kardeş sayılması gerektiğini söyledim. Benim; dualarımda türkçeyi de kullanacağımı bildirdim. Nitekim, ertesi haftaki duada türkçe olarak 'Tanrı mübarek olsun! Tanrının aziz adı mübarek olsun!' dedim. Bu, geniş akisler uyandırdı. Ama, sonradan herkes alıştı.. İnsanların kalbi aşk ile dolu bulunursa, her şey öylesine kolaylaşır ki.."

Çiovanni XXIII'ün bu basiret ve sağduyu dolu sözlerinde, kendi basit köylü kökünün izini görmemek imkânsızdır. Bir asil köke engin bir kültür eklenince, görülüyor, her türlü aşırılıktan uzak bir sağlam ve sıhhatli zihniyet beliriyor.

Bir din adamı

Çiovanni XXIII, Papalığa seçilişinden tamıtamamına 77 yıl önce, 1881 sonbahannda İtalyanın Bergamo şehri civarında bir köy evinde dünyaya geldi. Doğumundan bir kaç saat sonra annesi loğusa yatağından kalktı, oğlunu kucağına aldı ve kocasıyla birlikte, küçük Aziz Çiovanni kilisesine koştu. Uyumakta olan rahip bir hayli söylendi, bu saatte vaftis olmayacağı yolunda itirazda bulundu. Ana - baba şiddetle itiraz ettiler: Yani bu saatte çocuk, vaftis olmaksızın geri mi götürülecekti? Böylece o gece, Kilisenin başına Çiovanni XXIII adıyla geçecek olan An-

gelo Giuseppe Roncalli Kilisenin bir sâliki oldu.

Roncalli'ler beşyüz yıldır bağlarda ve buğday tarlalarında çalışmaktaydılar. Küçük Angelo da, tıpkı erkek ve kız kardeşleri gibi tam bir çiftçi hayatı yaşayarak büyüdü. Daha on yaşındayken ciddiyeti, ,işteki azmi dikkati çekiyordu. Küçük çocuk bu ciddiyeti ve azmi okulda da devam ettirdi. Onbir yaşında, rahip olma kararını verdi. Önce Bergamo'da okudu, sonra bir burs sağlayarak Romaya gitti, 25 yaşında da rahip oldu ve ilk defa Aziz Ciovanni kilisesinde bir âyın idare etti.

Daha sonraları, Kardinallik yıllarında Roncalli "Papaz olma kararını verdiğim zaman bir köy" rahibinden daha fazlasını olmayı hatırıma getirmiyordum" demiştir. Bu hayata atılışından hemen sonra, Bergamo piskoposunun özel kâtibi oldu ve ondan çok şey öğrendi. O yıllardır ki Roncalli'ye bir entellektüel, diplomat ve öğretmen olma imkânlarını sağladı. Gerçekten de, bir yandan Bergamo piskoposuna, kâtiplik ederken diğer taraftan şehrin din okulunda kilise tarihi dersi verdi. Bu arada genç rahipler için kurslar idare etti.

Ciovanni daha o sıralar ve sonraları, ince diplomat zekâsını, mharetini gösterme fırsatı buldu. Şık ve temiz giyinmenin lüzumuna inanıyordu. Sotto il Monte'de bulunduğu sırada bölgenin rahiplerini kabul ettiğinde iki rahibin daima traşlı ve kirli yakalı gezdiğini gördü. Bu yaşlı başlı adamlara ihtarda bulunmanın güçlüğünü anladığında, bîr gün cebinden bir traş makinesi çıkardı ve:

"— Fazla bir traş makinem var. İster misiniz, rakip efendi?" diye sordu. Sonra, bir de kolalı yaka gösterdi:

"— Bu bana büyük geliyor. İster misiniz rahip efendi?" dedi.

Roncalli, bütün ömrünce bu inceliği göstermekten geri kalmadı.

Harp ve sulh

Bügünün Papası, Birinci Dünya Harbinde askere alındı ve İtalyan ordusunda önce çavuşluğa terfi etti. Sonra, teğmen oldu. Böylece, insanlığı ateşe veren felaketi gözleriyle gördü, tadını taddı. Savaşı takiben gene bîr süre, seminerde öğretmenlik yaptı. Müteakiben Papa Benedikt XV kendisini Romaya çağırdı. Genç rahibin istikbali açılmıştı. 1925'te Papa Pius XI Roncalli'ye ilk diplomatik görevini verdi, kendisini apostolik temsilci olarak Bulgaristana gönderdi. Beş sene sonra temsilci, Nuncio oldu. 1935'ten 1945'e kadar İstanbulda kaldı.

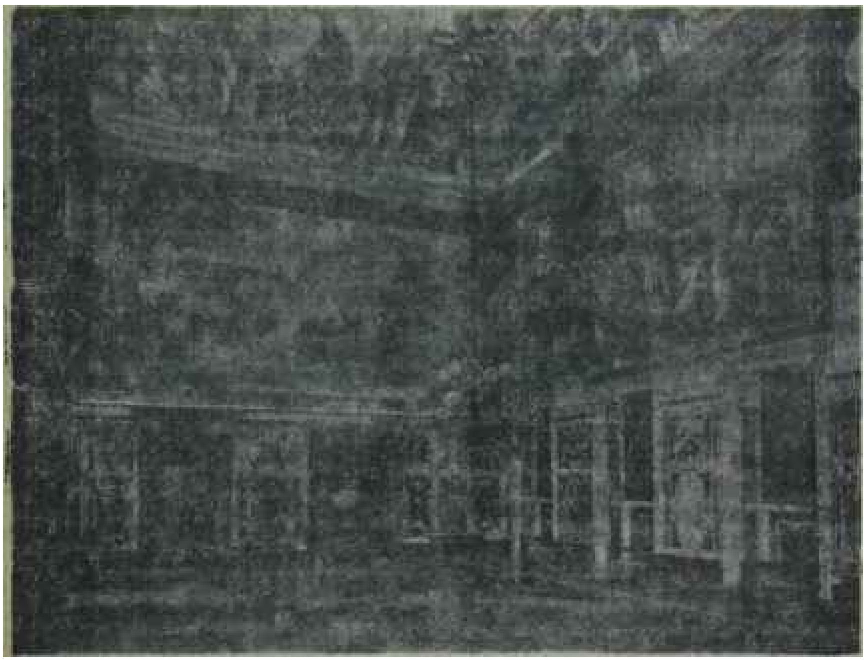
İkinci Dünya Harbi bitmek üzereydi. Bir akşam, Vatikandan şifreli bir telgraf aldı. Sekreteri izinli olduğundan şifreyi kendi çözdü. Çözdü ve hayretler içinde kaldı. "Her halde bir yanlışlık var" diye düşünmeden edemedi. Kendisine, Paris Nuncioğluğuna tayin edildiği bildiriliyor ve hemen görevi başına gitmesi isteniliyordu. Telgrafta hata bulunmadığı anlaşıldığında, Roncalli evvelâ Vatikana gitti, Dışişleri Bakanlığına uğradı. "Deli misiniz? Bu, benim becerebileceğim iş değil.." dedi. Gerçekten, Fransa temsilciliği Katolik Kilisesinin belli başlı kilit noktalarından biridir. Dışişleri Bakanlığında Roncalli'ye "Fikir bizim değil. Doğrudan doğruya Mukaddes Pederin.." cevabı verildi,

Roncalli Parise gitti ve çok iyi bir Nuncio oldu. *Az* zamanda Paris diplomatik çevrelerini adeta fethetti. Orada sekiz yıl kaldı. Kardinalliği de oradayken geldi. Pariste, bir eski dost ile buluştu: Numan Menemencioğlu. İki adam, tabiatları birbirinden çok farklı bulunduğu halde sıkı dostluk bağlarıyla bağlandılar. Bugün hâlâ Papa, bir Türkü kabul etti mi, kendisine mutlaka Menemencioğlunu sorar ve merhum Büyük Elçiden sitayişle bahseder.

Kardinal olunca, Roncalli Venediğe tayin edildi. Venedikte de, kısa zamanda, şehrin gözde siması haline geldi. Sosyal hâdiselere olan alâkası isminin, duyulmasına çok yardım etti. Zaten Venedikliler kendisini, bir gondol filosuyla karşılamışlardı.

Papanın asillerden müteşekkil mabeyncileri
Kıyafet eski ruh yeni

Vatikanda Klemantin salonu

"Endülüs hükümdarının hazinesi içindesin Tarık!"

Roncalli ise, Aziz Marco kilisesindeki ilk vaazında Venediklilere "Ben ne bir politikacıyım, ne bir diplomat. Ben bir rahibim" dedi. Ama gene de, musiki festivalinden turizm hareketlerine, kuvvetli şahsiyetiyle şehre yardımda bulundu.

Bir ara, Roncalli Fransadayken Devlet Başkanı olan Vincent Aurtol kendisini ziyarete geldi. Roncalli, misafirine kardinallik binasını gezdirdi. Kendisinden önce, Papa Pius X da Venedik kardinali olmuştu. Onun oturduğu küçük odayı gösterdi. Auriol "Belki" dedi, "yeni bir Papa daha bu odadan Vatikana gider". Roncalli güldü. Ama bir şey söylemedi.

Bu konuşmadan bir kaç sene sonra, Vatikandaki Aziz Peter kilisesinin korosu "Tu es Petrus"u söyler ve kilisenin önündeki meydanı ta Tiber nehri kıyısına kadar dolduran halk "Viva il Papa!" diye bağırırken aynı Roncalli'nin beyaz Papa elbisesi ve takkesiyle Ciovanni XXIII adı altında Katolik Kilisesinin 262 inci Papası olarak selam vereceği ikisinin de sadece hayalinde bir levhaydı.

Kuvvetli bir Papa

Papa Pius XXII'den sonra, Kardinaller Meclisi Roma Kilisesinin yeni basını seçmek üzere toplandığında iki adayı bulunan bir grup karşıkarsıya geldi. Bir grubun basında, muhafazakâr Kardinal Ottaviani vardı. Diğer taraf, liberal ve reform taraftarı Bolonya Kardinali Lercaro'yu tutuyordu. Kuvvetler, aşağı yukarı denkti. Ortada ise, iki aday bulunuyordu: Venedik Kardinali Roncalli ve Ermenilerin başı Agagianian. Agagianian'ın iki handikapı vardı. Bir defa İtalyan değildi. Ondan sonra, fazla gençti. 63 yaşındaydı. Kardinallerin çoğu, fazla uzun süren bir Papalığa taraftar değillerdi. Böylece Ciovanni XXIII, ortadan Papa çıktı.

Ama Ciovanni XXIII, ortadan bir Papa olmayacağını, kuvvetli şahsiyetiyle daha baştan gösterdi. Kardinaller Meclisinin üyeleri, yeni Papayı seçtikten sonra hemen dağılırlardı. Yeni Papa, âdet hilafına, Kardinallerden kalmalarını istedi. O gece kendileriyle buluştu ve uzun uzun konuştu. Her birinin çeşitli konulardaki fikirlerini, görüşlerini öğrendi, Kilisenin meseleleri hakkında görüşmeler yaptı. Ertesi gün de, gene âdet hilâfına - Papalar, seçildikten sonra yirmidört saat tek başlarına kalırlardı-Vatikan radyosundan dünyaya hitap etti. Otuzaltı lisanda yayınlanan demecinde yeni Papa bütün milletlerin liderlerine sesleniyor ve şöyle diyordu:

"İnsan zekâsı ve milletlerin serveti gibi iki kaynak niçin gittikçe daha fazla, tahrip edici silahların imali için kullanılıyor? Bu kaynaklar bütün sınıfların ve bilhassa fakir sınıfların kalkınmasına tahsis edilse daha iyi olmaz mı?"

Papa, böyle bir temenninin gerçekleşmesi için büyük güçlüklerin bulunduğunu bildiğini de ifade etti ve buna rağmen bütün insanlığın saadetinin bu yolun tutulmasına bağlı olduğunu söyledi. Dünya politikasında bu şekilde ilk vaziyetini aldıktan sonra Ciovanni XXIII Kilisenin bir kaç iç meselesini halletti, dinamik bir ruh getirdi, eski ve küflü âdetlerden bir kısmını kaldırdı, halkın içine daha fazla girmenin yollarını arayıp buldu ve XX. Asrın ikinci yarısına uygun bir Papa oldu.

Sosyal meseleler

Papa olarak yaptığı ilk hitabede, en fakir sınıfların durumlannın dünya çapında ıslahı gerektiğim ve insanlığın saadetinin o yolu tutmakta olduğunu söyleyen Ciovanni XXIII geçenlerde bir büyük meselede ciddiyetle vaziyet aldı. "Mater ve Mağistra" diye bilinen bir "Lettre Encyclique" yayınladı. Konu, resmi adıyla "Hristiyan Doktrininin ışığında Sosyal Meselelerin son gelişmelerindir. Ciovanni XXIII bunda, sosyal meselelerin halli için komünistlerin gösterdiği yolun karşısındaki yolun doğru yol olduğunu belirtti.

Papa, meseleleri tam bir vukufla ve ciddi devlet adamı olarak ele aldı Geçen asrın sonunda, ahlak ile iktisadın arasında bir alaka kurulmaksızın, natüralist bir zihniyetle gelişen cemiyetin çok haksızlıklara yol açtığını belirtti. İktisadî faaliyetin hedefinin şahsı menfaat sağlamak olduğu kabul edilince, bunun kaçınılmaz hal aldığını söyledi. İktisadi sahada devletin müdahalesini reddeden bu sistemin en kuvvetliyi hakim hale getirdiğini bildirdi. Böylece, muazzam servetler bir kaç kişinin elinde toplanmış, buna mukabil çalışan sınıflar gittikçe artan «ıkıntıya duçar olmuşlardı. Bu, aşırı temayüllerin ve doktrinlerin çalışan sınıflan cezbetmesine yol açmıştı.

Ciovanni XXIII meseleyi bu şekilde ortaya koyduktan sonra, meselâ bizim aşırı sağcıların eline geçse komünist veya en azından solcu damgasını kolaylıkla yiyecek bir ileri zihniyet içinde durumun islahı çârelerini gösterdi. Kendisinden evvel aynı hususa temas etmiş olan Leon XIII'ü de şahit göstererek bugünkü dünya ve toplum şartlan içinde Devletin iktisadi hayattan uzak kalamayacağı görüşünü savundu. Önce çalışmanın bir eşya değil, insan şahsiyetinin bir ifadesi muamelesi görmesi gerektiğini söyledi. Böyle olunca, çalışmanın değerini sâdece serbest piyasa kanunuyla tayin etmek imkânsız ve haksız hal oluyordu. Demek ki, Devletin müdahalesi şarttı. Elbette ki, istihsal âletierininki dahil, mülkiyet hakkı toplumda korunması gereken bir hakti ve bu, Devletin bir göreviydi. Ama Devletin bir başka görevi de, aynı şekilde, çalışan sınıf-

ların hak ve hukukunu korumaktır. Cıovanni XXIII, modern manasıyla bir Sosyal Devlete Kilisenin taraftar olduğunu, dünyadaki bütün hristiyanlara ilân etmekten çekinmedi Sosyal devlet, iktidarda sosyalistler veya muhafazakârlar, katolikler ve ya hristiyan demokratlar, liberaller veya merkez partileri, iklim olursa olsun, bugün Batı dünyasında kabul edilen devlet sistemidir. Papa, batılı manasıyla sosyalizasyonun önemi ve faydası üzerinde uzun uzun durdu. Bundan sonra, az gelişmiş memleketlerin durumunu daha ciddiyetle 'ele aldı ve aşırı temayüllere, doktrinlere karşı ancak varlıklı sınıfların ileri görüş, anlayış sahibi olmalarıyla, çalışanları düşman değil, haklarını arayan, daha iyi hayat şartları peşindeki yardımcılar saymalarıyla karşı konulabileceğini söyledi. Papa, söyle dedi:'

"Çeşitli memleketlerin ekonomisi, son, harpten bu yana, eskiye nazaran daha süratli gelişirken bir temel prensip üzerine herkesin dikkatini çekmek isteriz. Sosyal terakki, ekonomik kalkınmayı takip etmeli ve ona yetişmelidir. Ancak o suretle, artan zenginlikten her sınıf aynı nisbette istifade sağlayabilecektir. Demek ki iktisadi ve sosyal muvazenesizliklerin artmamasına, bilakis mümkün nisbetinde azalmasına önemle dikkat etmek lâzımdır."

Papa bundan sonra, çalıştıranların üzerine düşen görevi uzun uzun anlattı. Çalışanların haklarını adeta bir sosyalist doktriner edası içinde, savundu. Şu satırlar, Kilise gibi ortanın şüphesiz ki çok sağında bir müessesenin çalışanların durumu hakkında ne düşündüğünü ortaya koymaktadır:

"Çalışanların halklarını vermenin en iyi şekillerinden biri onları, çalıştıkları müesseselerin sahipliğine en uygun şekil ve ölçüde iştirak ettirtmektir."

Dünyanın gidişi

Ciovanni XXIII'ün aldığı bu ileri vaziyet, bütün dünyada çok geniş akisler yaptı. Varlıklı sınıfların, zenginlerin hristiyan memleketlerde Kiliseyi destekledikleri bilindiğinden onlara yapılan bu ihtar daha tesirli oldu. Gerçekten de Papa, Mektubuyla komünizme ve aşırı cereyanlara karşı toplumun tek müsbet muafiyet çâresini göstermekte ve artık geçen asırda yaşamadığımızı ortaya koymakta, daha doğrusu hatırlatmaktadır.'

Bugün, Ciovanni XXIIIün tutumunu bir âkil tutum olarak vasıflandırmak gerektir. Papa bile açıkça belirtmektedir ki bir memlekette varlıklı sınıflar dar, şahsi ve geçici menfaat duygusu içinde çalışanların haklarını, vermede hasis davranırlarsa, sosyal adaletten ürkerlerse, yepyeni bir zihniyetin dünya işlerine hakim bulunduğunu unuturlarsa ve sosyal sahadaki her terakkinin karşısına çıkarlarsa kendilerini ne Devletin ve ne de Kilisenin savunması imkânı vardır. Zira, Batıdaki bütün devletler[1] gibi artık Kilise de, dünyanın bu sağcı kuvveti de bir muvazenesiz toplumun varlığını kabul etmekte, dengeyi düzeltmenin en akıllıca yolunu göstermektedir.

Ciovanni XXIII'ün nazarında mülkiyet hakkı en tabii haklardan biridir. Özel teşebbüs, memleketlerin kalkınmasında büyük rol ve pay sahibidir. Ama Devlet de ekonomik hayatta görev sahibidir, ve amme sektörüyle özel sektörün münasebetlerinin kudretli tanzimcisidir.

Papa, Vatikandaki odasında kendisine bu Mektubunun uyandırdığı geniş alâka hatırlatıldığında :

"— Herkes, hangi dünyada ve hangi devirde yaşadığını hatırından hiç çıkarmamalı, onun icaplarım yerine getirmelidir" dedi.

Latin Amerika ve Papa

papanın, ikiye ayrılmış dünyada ve bilhassa az gelişmiş memleketlerin gelişme yolunu aradıkları sırada söylediği bu fikirler Vatikanın dünya diplomasisinde işgal ettiği mevkiin hem bir ifadesi, hem de neticesidir. Bütün din müesseseleri gibi Katolik Kilisesi de Batı usullerinin ve hayat tarzının, Demokrasinin, insan haysiyetini ve hürriyetini birinci plânda tutan bir .kalkınma yolunun hararetli taraftarıdır. Ancak, ayrıca Devlet olma ve münasebet sahibi bulunma fırsatından faydalanarak Batının manevi savunmasında Vatikan ve Papa tesir icra etmektedir. Bu tesir en ziyade, koyu katolik Latin Amerikada kendisini hissettirmektedir.

Bugün, Latin Amerika, gerilikten kurtulmak için yolunu, ararken bir yandan Castro'nun, diğer taraftan Amerika Birleşik Devletlerinin cazibesini hissetmektedir. Bu iki kuvvetin ikisinin de avantajları ve handikapları vardır. Castro, başladığı gibi devam edememiştir. Parlak ümitler verdikten sonra memleketini sadece hürriyetsizlik ve otoriter idarenin sultası altına sokmamış, vaad ettiği refahı da vatandaşlarına getirememiştir. Demir Perde gerisi usulleri Amerikan kıtasına nakledildiğinde Demir Perdenin gerisinde verdikleri neticeden daha iyi netice vermemiştir.; Buna mukabil, Amerika Birleşik Devletlerinin zenginliği de fakir Latin Amerikada çeşitli komplekslere yol açmaktadır.

Papayı bekleyen nöbetçiler

Harp etmeyen ordu

İşte, Ciovanni XXIII böyle bir sırada, Latin Amerikanın alâkasını çekti. XV. asırda yaşamış bir Perulu melez rahibi azizlik payesine yükseltti. Tabii bu, bütün Latin Amerika katolikleri üzerinde müsbet hava yarattı. Çok göz, tekrar Romaya döndü. Soma da fakir sınıfların

"dertleri üzerine eğilince ve zenginlerin kulağını çekince, batılı manasıyla bir sosyalistliği tutunca Castro'nun zaten fazla parlamayan yıldızının daha kolay sönmesi kabil olacaktır. Her halde, dünyanın iki kutbunun, az gelişmiş olup ortada bulunan geniş kütleleri kendi taraflarına çekmek için giriştikleri, hayat - memat mücadelesinde Vatikan Devleti, başında modern, anlayışlı Papa olduğu halde tamı! manasıyla Batının yanındadır.

Mükemmel organizasyon

Kilise bu rolü, sadece maneviyata dayanarak oynamamaktadır. Amerikada çıkan ve bütün iş adamlarının mecmuası olan Fortune'un teşhisine göre dünyanla en mükemmel organizasyonu Katolik Kilisesidir. Düşünmek lâzımdır ki Katolik Kilisesi İtalyanm en zengin bir bankasını tek başına işletmektedir ve başka bankalara ortaktır. Her meslekte ihtisas sahibi sayısız rahip, dünyevî işlerle uhrevi işleri başarıyla mezcetmektedirler. Ciovanni XXIII şimdi, komünizm tehlikesine karşı bütün dünya kiliselerini birleştirme dâvası peşindedir. Patrik Athenagoras ile temas kurulmuştur. Patrik, Vatikanı resmen ziyaret etmeyi kabul etmiştir. Fakat bir şartı vardır: Bu ziyareti, Papa tarafından iade olunmâlıdır. Roma, henüz o noktada mütereddit olduğu için görüşmeler daha ileri safhaya gidememiştir. Ciovanni XXIII, yerleşmiş protokol kaidelerinin dışına çıkabilip te İstanbula gelebilirsek şüphesiz hayatinin en büyük bahtiyarlıklarından birini duyacaktır.

Her biri bir sanat şaheseri 14 odadan geçilerek huzuruna girilen Papa, bundan bir süre önce Vatikan Büyük Elçimiz Muharrem İhsan Kızıloğluya "Türkiyeye bir yardımı olacak her şey"i yapmaya hâzır olduğunu bildirmiş ve bunun Ankaraya duyurulmasini da istemiştir. Papa gibi bir kudret sahibinin tamamile manevi sebeplerle bizim hakkımızda beslediği duygular, iyi değerlendirilebildiği tâkdirde son derece kıymetli olacaktır. Vatikanda Papa, bu duygularda tek başına değildir. Dişişlerinin muazzam teşkilâtını fiilen elinde tutan Monsenyör dell'Aqua da uzun yıllar Türkiyede kalmış bir Türkiye hayranıdır ve İstanbulun bütün kölelerini isimleriyle biç bir hatırlamaktadır. Bilhassa turizm sahasında, bu dostluk başlı başına bir hazinedir.

Türkiyeden ayrılmasının üzerinden 17 yıl geçmiş olmasına rağmen, bütün Katoliklerin Papası bugün hâlâ Türk misafirlerini türkçe olarak "Güle güle.. Tanrıya emanet olunuz!" diye uğurluyor.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Muhlis Ete
Yeni hamamda eski tellak

Piyasa

İkinci yarı

Geride bıraktığımız hafta içinde, üçlü Koalisyon Hükümeti güven oyu alabilmek için programını Parlamento çevrelerine benimsetmeğe çalışırken, Bakanlardan birisi, serin, makam odasında hummalı bir faaliyete girişti, Müsteşarla? ve Daire Müdürleri, Baltanla birlikte aynı faaliyet içinde bulunuyorlardı, Haftanın ortasında çalışmalar son buldu.

Çalışmalar, 1962' yılı Dış Ticaret Rejiminin ikinci yansıyla ilgilidir. Hazırlıkları, aylarca önce başlamış bulunan çalışmanın son zamanlarında iş başına geçen Ete, kendisinden Önceki A. P. li Bakan İhsan Gürsanın bu konudaki faaliyetini sonuçlandırmaktan başka bir şey yapmadı. Aslında Bakandan çok, bakanlık teşkilâtının inisyatifi içinde geçen çalışmalar, belli bir iktisadi politikayı esas tuttuğu için herhangi bir değişikliğe uğramadı.

Aylardır devam eden 1962 yılı Dış Ticaret Rejimi ikinci yarısının tatbikatının esasını 9. Kotanın ilânı teşkil etti, Sene başında ilân edilen ve tatbikine girişilen 1961 Yılı Dış Ticaret Rejiminin, 560 milyonluk ithalât portesinin takbiren 280 milyon dolarlık ilk kısmı 8. Kota ile sarfedilmişti. 4 Temmuzda ilân edilen 9. Kota ise, bu 560 milyon dölftrlık ithalât fonunun ikinci yansı olarak tatbik edilecektir.

Kota çalışmaları sırasında yapılan çeşitli karşılaştırmalar sonunda 8. Kota tatbikatının aksayan ve elverişsiz olan taraflarının giderilmesi için 9. Kotada yeni bir takım değişik- i likler yapılmasına karar verilmişti. İthalâtın daha elverişli şartlar altında cereyanı, ithâl edilen malların daha kolaylıkla yurda girmesinin temini, navlun masraflarının mümkün olduğu kadar düşürülmesi ve Türk parasının korunması için yapılan değişiklikler 4 Temmuz tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Kararname ve yönetmelikle yürürlüğe girdi. 9. Kotanın Mân edildiği gün, yeni Ticaret Bakanı Muhlis Ete, bir basın toplantısı yaparak bu hususları önce Basına açıkladı, sonra da, aynı gün Ankara Radyosunda yaptığı bir konuşma ile umumi efkara sundu.

iyi temenniler

O günn, saatlerin 12'yi gösterdiği sırada, Basın mensuplarının doldurduğu, Ticaret Bakanlığına alt geniş toplantı odasında yeni Ticaret Bakanı Muhlis Ete, ilk basın toplantısını yapacaktı. Bir kaç dakikalık bir beklemeden sonra, yeni Bakan, mütebessim bir çehre ile salona girdi. Arkasında Müsteşar ve Daire Müdürleri vardı. Basın mensuplarını 'eski bir alışkanlıkla selâmladı. Büyük masanın basındaki yerini aldıktân sonra, patlayan flaşlar arasında gazetecilere hitabetmeye başladı. E--tenin ilk sözleri :

"— Eski gazeteciler, benim, Basınla münasebetlerimin ne derece iyi olduğunu hatırlarlar. Temenni ederim ki, yeni arkadaşlarla da aynı şekilde anlaşalım ve birbirimizî sevelim" oldu.

Sonra devam etti:

"— Bu toplantımızda, yeni Dış Ticaret Rejimi ve 9. Kotayla ilgili açıklamalarda bulunacağız. Sonra da suallerinizi cevaplandırmaya çalışacağız."

Etenin konuşması sırasında, teksir edilmiş ve Üzerinde maddeler halında açıklamalar bulunan bir kâğıt tomarı Basın mensuplarına dağıtıldı. Bakanın yapacağı açıklamanın ana hatlarını havi bulunan kâğıt, Bakanlık ilgililerinden Selçuk İnân tarafından, Etenin kısa hitabı bittikten sonra okunmaya başlandı.

Eskisinden yenisine..

Okunan açıklamada belirtilen hususlar, 9. Kotanın *i.* Kotaya nazaran bir hayli yenilik taşıdığını gösteriyordu. 560 milyon dolarlık 1962 yılı ithalat programının kendi kaynaklarımızdan sağlanan 380 milyon

dolarlık kısmı, yatırım ve sanayi hammaddelerine ayrılan 330 milyon dolarla hemen hemen kapatılmıştır. Geriye kalan 50 milyon dolar ise tüccara tahsis edilmiş ve istihlâk maddeleri ithali için ancak ayrılabilmiştir. Bu da göstermektedir ki, ön plânda ve büyük bir nisbet dahilinde, sanayici korunmaktadır. Piyasadaki durgunluğun bir an önce giderilebilmesi için çabalayan Hükümetin, istihlâk maddelerine ayrılan 50 milyon dolarla ne fayda sağlayabileceği merak edilmektedir.

Bunun dışında kalan 180 milyon dolarlık kısım ise, muhtelif dış yardımlar ve kredi anlaşmaları ile karşılanacaktır.

İçerde iktisadi istikrarın sağlanabilmesi için ihracat ve ithalat rejimlerinin tam bir liberasyon içinde tanzim edilmesi fikri 0. Kotanın bu hava içinde hazırlanmasına sebep olmuştur. İthalatın kolaylaştırılması ve iktisadi bünyemize uygun şekle sokulması için alınan tedbirler arasında şunlar bulunmaktadır:

1 — Tahsisli ithal malları listesindeki kotaların dağıtımını, ticari icaplara uydurmak maksadıyla, taleplerde ciddiyeti sağlayacak ve spekülâsyonu önleyecek tedbirler alınmıştır.

2 — Tahsisli liberasyon listesinde olduğu gibi, tahsisli ithal malları listesine dahil esas mal ile birlikte kullanılan cüzi kısımların da ithali mümkün kılınmıştır.

3 — Tahsisli ithal malları listesinden alınan müsaadeye istinaden getirilen malın gümrük tarife tatbikatı dolayısıyla liberasyon listesine dahil olması halinde muayyen kayıt ve şartlar altında bunların da ithali sağlanmıştır.

Gümrüklerde meydana gelen anlaşmazlıkları ve güçlükleri yenebilmek, 9. Kota ile ithali beklenen malların piyasaya en kolay ve uygun yollarla sokulabilmeğini sağlamak için de tedbirler alınmıştır. Gümrüklere getirilen malların kolaylıkla çekilebilmesi için hiçbir formaliteye tabi tutulmaksızın 15 günlük munzam bir müddet tanınmıştır.

Diğer taraftan ithalâtta esas faydayı ve ciddiyeti temin için, daha önce alınmakta olan % 10 oranındaki kaydi teminat, nakti teminata çevrilmiştir. İthalâtın çok ve parçalı olarak yapılmayıp, tek ve büyük ellerden yapılmasından doğacak fayda nazari dikkate alınmıştır. Bunun için de, daha önce 300 doların altındaki tahsislerden vazgeçme hakkı, 500 dolar olarak yükseltilmiştir.

Mal mübadelesi imkânları döviz tasarrufu sağlamak gayesiyle arttırılmıştır. Daha önce, mal mübadelesi halinde yatırılması şart koşulan % 50 oranındaki meblâğ kaldırılmıştır. Ayrıca, yeni ithalat rejiminde ithalatçının lehine olan hükümlerin makabline teşmili de sağlanmıştır.

Pazar ola.

Bir taraftan ithalât için mümkün olan kolaylığın teminine çalışılırken, bîr taraftan da ihracatın teşviki için çârelerin arandığı, o gün, yeni Bakanın, selefinin tasarruflarına dayanan açıklamasından anlaşıldı. İhracatın, döviz kaynakları bulmak için çırpınan bir memleket iktisadiyatına ne büyük imkânlar sağlayabileceği gerçeğini gözönünden eksik etmeyen Bakanlık teşkilâtı, bu yolda da çemberleri mümkün olduğu kadar açmakta fayda görmüştü.

Bu konuda, bir hayli yeni kararlar mevcuttur. Buna göre :

1 — Şimdiye kadar ihraç edilen bütün malların, ihraçtan önce ilgili mercilere tescil ettirilmesi suretiyle ihraçları mümkün iken bu durum mahdut sayıdaki mallar için cari kılınmış ve geri kalan malların sâdece gümrük çıkış beyannameleri ile ihraçları sağlanmıştır.

2 — İhracatımızı kolaylaştırmak maksadıyla alıcının kâra iştirakine imkân veren "müşterek hesap" şeklinde satış kabul edilmiştir.

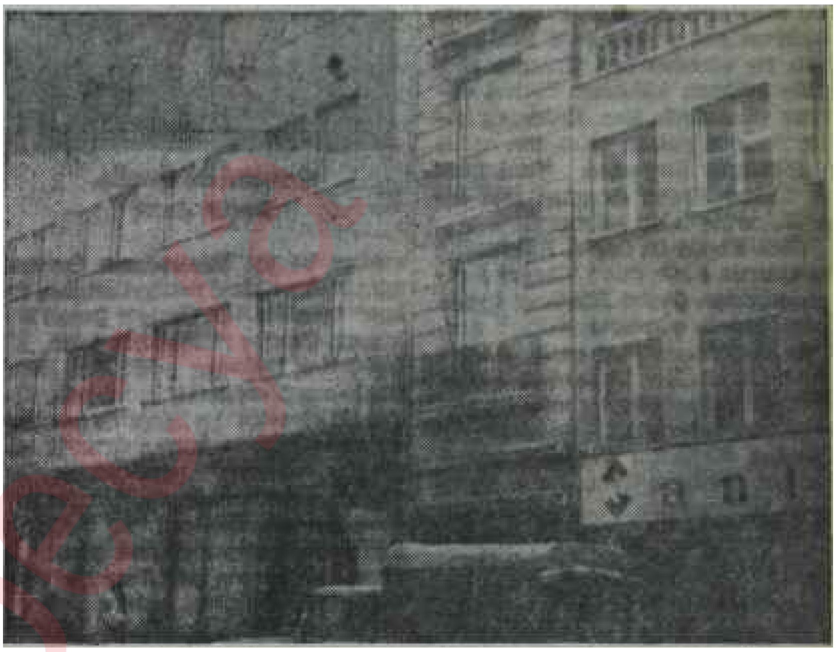
3 — Konsinye ihracatta malların, ayrıca müsaade almaksızın başka bir memlekete sevki hususu temin olunmuştur.

Bu hususlar dışında da, ihracatı teknik yönden kayıtlayan maddelerde bazı değişiklikler yapılmıştır. İhraç süresi uzatılmış, yüklemeleri temin için beşer günlük otomatik temdit tanınmıştır. Ayrıca ihracı lisansa tabi tutulan malların çeşidi azaltılmış, dış ticaret rejimini aksatmamak prensibi gözönünde tutulmak şartıyla azami serbestlik sağlanmıştır, Bu durumda ihracı lisansa tabi tutulan maddeler, sâdece Hububat nevine inhisar ettirilmiştir.

Toplantıda yeni Bakan, söylemek için sabırsızlandığı bir haberi nihayet açıkladı. Ete, oturmakta olduğu sandalyesine iyice yerleştikten sonra, kelimelerin üzerine basa basa :

"— Buyıl, dış ticaretimizde belli bir gelişme vardır. Amerika, 13 milyon dolarlık bir hibede bulunacaktır" dedi..

Amerikanın; ithalât programı i--inde yaptığı bu 13 milyon dolarlık yardım, daha ziyade sinai maddelerin ithalâtında kullanılacaktır, Sanayiciye düşen pay, Kota tahsisinde olduğu gibi bu defa da bir hayli yüksek olmuştur. Sinai makineler, zirai araç ve gereçler, demir çelik mamulleri, madeni yağ, kamyon ve otobüs yedek parçaları, sanayi ham maddeleri bu yardım fonundan karşılanacaktır.

Odalar Birliği Genel Merkezi
Eller cebe!

Cezayir

Kaynayan kazan

Bitirdiğimiz haftanın başlarında birgün orta boylu, siyah gözlüklü ve soğuk yüzlü bir adam Cezayir şehrinin Hava Alanında, uçaktan inince alanda birikmiş olan kalabalık heyecanla kımıldadı ve "Thala El Cezayir, thaia Ben Hedda!" sesleri ortalığı çınlattı. Mağrur, sevinçli, fakat bir hayli de düşünceli olduğu gözden kaçmayan adam Ben Yusuf Ben Hedda idi ve sürgündeki Geçici Cezayir Hükümetinin Başkanı bulunuyordu. Haftanın başında 6 milyon Cezayirliden yüzde 99,56 sının katıldığı referandum sonuçları 132 yıllık Fransız egemenliğine son vermiş ve 8 yıla yaklaşan bir süreden beri Tunusta sürgünde bulunan hükümet üyeleri Cezayire dönmüştü. Ben Heddanın hemen yanında şişman ve saçları hafifçe dökülmüş Başbakan Yardımcısı Bel Kasını Kerim duruyor, onu diğer Bakanlar takip ediyordu.

Ben Hedda ile Geçici Hükümetin Bakanlarını o salı günü Cezayire getiren uçaktan Geçici Hükümet üyelerinden birinin çıkmayışı dikkati çekti!. Bu, Başbakan Yardımcısı Ahmet Eten Bella idi. Ben Bella, Ben Hedda ve diğer Bakanlarla birlikte Cezayire dönmek istemediğini açıklamış ve Libyadan Kahireye geçmeğe hazırlanırken Cezayire daha sonra döneceğini bildirmişti.

Ben Bellanın bu davranışı, esasen bir müddetten beri Geçici Cezayir Hükümeti -G.P. R. A. - içinde anlaşmazlıklar olduğu yolundaki söylentileri, Tunustaki resmi Cezayir kaynaklarından yapılan yalanlamalara rağmen suyun yüzüne çıkardı. Bağımsızlığa kavuşuşunun daha basındayken çıkan bu anlaşmazlık AKİS'in geçen sayısında söz konusu edildiği gibi, Cezayirin gelecekteki siyasi karakterini tâyin edecek şekilde ve itiraf etmeli ki oldukça vahim bir surette gelişmektedir.

Meselenin aslı

Cezayir Milli Kurtuluş Cephesinin iki kuvvetli adamı arasındaki bu ihtilafının patlak vermesine sebep olan hâdise, bitirdiğimiz haftanın basında cereyan etti. Tunustaki Geçici Cezayir Hükümeti, Cezayir Millî Kurtuluş Ordusu -A. L. N. - Genel Kurmay Başkanı Albay Bumedien ile iki yüksek rütbeli subayı -Süleyman ve Mencel- tasfiyeye tâbi tuttu ve bu üç kumandanın ordudan atılmasına karar verdi. Cezayir Milli Kurtuluş Ordusu içinde büyük itibara sahip oldukları su götürmez olan Albay Bumedien ve iki kumandanın "ayırıcı, bozguncu ve cinai faaliyetlerinden dolayı" taredilmeleri Cezayir Geçici Hükümeti üzerine yıldırımları çekti. İlk tepki Ben Balladan geldi. Ben Bella. Başbakan Yardımcısı bulunduğu Geçici Hükümetin bu kararına katılmadığını belirtti ve bunun Cezayir için "vahim neticeler" doğurabileceğini söyledi. Aşırı Arap Milliyetçisi gibi görünen Ben Bellanın "üç subay olayı" dolayısıyla meydana çıkan isyancı tutumunun doktriner sebeplere bağlanmasının daha doğru olacağı söylenebilir. Zira Ben Bella, 17 Haziranda, Gizli Ordu temsilcisi Susini ile Milli Kurtuluş Cephesinin Rocher - Noir'deki Millî Kurtuluş Cephesi temsilcisi Dr. Şevki Mustafai arasında yapılan gizli görüşmelere Geçici Hükümet içinde muhalefet etmiş ve bunun Tunusta yapılan kabine toplantısında faşistleri tanımak demek olacağını ileri- sürmüştür. Gizli Ordu Teşkilâtının Cezayirde ateşi kesmek için ileri sürdüğü şartların kabulüne karşı gösterdiği uzlaşmaz tutum Ban Bella ile Ben Hedda arasındaki köprüleri atmıştır. 17 Mart Evian Anlaşmaları sırasında, bulunduğu cezaevinden fikri alınmış olan Ben Bellanın bu anlaşma gereğince Fransa ile işbirliğine devam edilmesi tezine de muhalefet ettiği söylenmektedir. Aşırı sola meyyal Ben Bella, Sovyetlerle Komünist Cinden devamlı olarak askerî yardım gören Cezayir Millî Kurtuluş Ordusu içindeki koyu Fidel Castro veya Mao Tse Tung hayranlığı ile kendi düşünceleri arasında bazı ortak noktalar bulmakta güçlük çekmemiştir. Nitekim 25 Mart günü Fas sınırındaki Udjada Cezayir Milli Kurtuluş Ordusunun yaptığı gösterilere katılan Ben Bella, Evian Anlaşmalarına rağmen "ihtilâlin devam etmekte olduğunu" söylemekten, çekinmemiştir.

General de Gaulle

Dediği dedik

Esasen Batılı müşahitleri endişelendiren, sadece Cezayir birliklerinin Sovyet damgalı tanklar ve komünist Çin mamulâtı silâhlar ve malzeme ile teçhiz edilmeleri değil, Ben Bellanın bu sözleri olmuştur. Albay Bumedien ise, Ben Bellanın yanında yer almıştır. Fırlak elmacık kemikleri, zayıf ve ihtiraslı yüzü ile, Le Monde yazarı Jean Lacoutoure'un "Malraux'nun roman kahramanları"na benzettiği Albay Bumedien'in tehlikeli bir tip olduğu herkesçe kabul edilmektedir. Ahmet Ben Bellanın, Cezayiri Batıllıların nüfuz alanının dışında, dış görünüşüyle Nâsırcı nötralist, fakat müfrit ve mutaassıp nasyonal sosyalizm çizgisine bağlama gayretleri için Albay Bumedien'e yakınlaşması, Udjadaki bu gösteriden sonra olmuştur.

Cepheler beliriyor

Ben Bellanın Nasır stili askeri bir hükümet darbesiyle iktidarı ele geçirme hayali için biçilmiş kaftan olarak kabul ettiği aşırı sol eğilimli Bumedien ile anlaşması güç olmamıştır. Bununla beraber sağduyulu, devrimci ve Batılı, manasıyla bir sosyalist olan Ben Heddanın başkanlığındaki Geçici Cezayir Hükümeti, Ben Bella ve Bumedien ikilisinin karşısına cesaretle çıkmıştır. Bağımsızlık için ilk mücadele yıllarının eski silâh arkadaşları, Ben Heddanın, mutedil Bel Kasım Kerimin, Budiafın ve Bussufun yanında yer almışlardır. Geçici Cezayir Hükümeti içinde sağduyunun zaferiyle sonuçlanan bu durum üzerine Ben Hedda, Bel Kasım Kerim ve Budiaf ekibi ilk plânda Cezayir Millî Kurtuluş Ordusunun "Kuvvetli Adam"ı sayılan Militan Albay Bumedien'i sert bir tebliğle ordudan tardetmekte tereddüt etmemişlerdir. Tabii bu arada Cezayirdeki bazı askerî bölgelerde de destek sağlanmıştır. Fakat Tunus sınırındaki Cezayir Milli Kurtuluş Ordusu Karargâhı ile Fas sınırındaki Millî Kurtuluş Ordusu Karargâhı Bumedien'in emirlerine itaat etmekte devam edeceklerini açıklamışlar ve Geçici Hükümetin kararını tanımadıklarını bildirmişlerdir. Sınırdaki askerî birliklerin Ben Bellacı tutumu üzerine Tunustaki hükümet küçük bir taktik kullanmış ve Ordu Bakanı Bussufu Rocher - Noir'a göndererek 1 Temmuzdan sonra

asılan Tunus ve Fas sınırlarından sürgündeki ordunun Cezayire girmesini geciktirmeğe muvaffak olmuştur. Tabii bu arada zaman kazanılmış, Ben Hadda ve Bakanlar Rocher-Noir'e gelip idare teşkilâtını ellerine geçirmişlerdir.

Ben Bella, Kahirede akıl hocası Nasırın itidal tavsiyelerini dinlerken, Beri Hedda ve arkadaşları Cezayire hâkim olmuşlardır. Cezayir içindeki askeri bölgelerde birlikler ikiye ayrılmış durumdadır. Aures bölgesindeki 1, Constantine bölgesinde 2, Kabyle bölgesindeki 3, Alger bölgesindeki 4, Tlemcen - Oran bölgesindeki 5 ve Büyük Sahradaki 6. bölge, Geçici Hükümete bağlılıklarını bildirmişlerdir. Son alınan haberlere göre, Ben Bella ile altı askeri bölge kumandanlığının, Bumedien, Süleyman ve Mencelin teşkil ettiği Milli Kurtuluş Ordusu Kurmay Heyetine kendilerini temsil yetkisi verdikleri bildirilmektedir. Ben Bellanın, askeri şeflerin desteğini sağlaması sadece Cezayirli Milliyetçiler arasında değil, bu gelişmeyi endişe ile takip eden faşist Gizli Ordu tarafından da umulmadık bir reaksiyonla karşılanmıştır. Cezayirdeki Avrupalılara karşı olan geçimsiz ve hırçın tutumu bilindiğinden, Ben Bellanın üstünlüğü ele alır duruma gelmiş olması Gizli Orduyu yeniden tedhişe başlamağa sevketmiştir. Nitekim haftanın ortasında, perşembe günü, Oranda yeniden silâhlar patlamıştır.

Nasırın arabuluculuğu

Şu anda görülen durum, Ben Hedda ekibinin Cezayirde idareyi ele aldığı, buna karşılık Ben Bellanın bağımsızlığın ilk günlerinde Cezayirde Müslüman Milliyetçileri birbirine düşüren tabiliklere devam etmiyeceği umulmaktadır. Esasen Başkan Nasır, Cezayirli önderler arasında arabuluculuk görevini üzerine almıştır ve Kahire Radyosu devamlı olarak milliyetçileri birliğe davet etmektedir. Ben Bellanın Nasırın sözünü dinlemesi muhtemeldir. Fakat kuru yüzlü ve sinirli Albay Bumedien'in bir harekete girişip girişmiyeceği hakkında bir şey söylenememektedir. Şimdiki halde Ben Bella, Bumedien, Süleyman ve Mencel hakkında alınan kararın iptali halinde barışmaya razıymış gibi görünmektedir. Ben Bella üç subayın ordudan tardedilme kararının Geçici Hükümetin yetki sınırları bakımından meşru olmadığını ileri sürmekte ve tard kararının Cezayir ihtilâlinin en yüksek organı olan Cezayir İhtilâli Millî Konseyi -C. N. R. A. tarafından alınabileceğini söylemektedir. Cezayir İhtilâli Millî Konseyinin ise daha çok Ben Bellanın görüşlerini paylaşmakta olduğu da belirtilen hususlar arasındadır.

Cezayirde duruma hâkim olan Ben Hedda, 28 Temmuzda yapılacak olan Kurucu Meclis seçimlerine kadar Rocher - Noir'da bulunan, Abdurrahman Farisin başkanlığındaki Geçici İcra Komitesi ile Geçici Hükümeti tek bir organ halinde reorganize etmektedir. Ben Hedda muhtemelen Başbakan olacak. Bel Kasım Kerim ve Faris Başbakan Yardımcılıklarını paylaşacaklardır. Ben Bellanın durumu ise henüz belli değildir. Cezayire döneceğini ve siyasi mücadelesine devam edeceğini Kahirede El Ahram gazetesine verdiği bir beyanat la açıklayan Ben Bellanın Cezayire dönerse tevkif edileceği yolunda söylentiler çıkmıştır. Kısaca söylemek gerekirse Ben Hedda ile Ben Bella arasındaki "görüş ayrılıkları" nda sadece doktriner sebeplerin değil, şahsî iktidar ihtiraslarının da payı olduğunu kabul etmek lâzımdır.

KİTAPLAR

Türk Sinema Tarihi

Dünden Bugüne 1896 - 1960

(Yazan: Nijat Özön. Artist Reklâm Ortaklığı yayınları, İstanbul Ekicigil Matbaası 1962, 303 sayfa 10 lira.)

Sinemanın mucidi Lumiere Kardeşlerin operatörlerinden Alexandre Promio ilk sinema makinası ile yaptığı geziler sırasında uğradığı Türkiyeden bahsederken, "Türkiyeye yaptığım geziye gelince, bu konu da kameramı çok büyük güçlüklerle bu ülkeye sokabildiğimden başka anlatacak pek bir şey yok. Bu sıralarda, Abdülhamit Türkiyesinde, manivelası olan her aygıt şüpheli bir eşya sayılıyordu. Türkiyeye serbestçe girebilmek için Fransız Büyükelçisini işe karıştırmak, sonra da birkaç memurun avcuna sanki yanlışlıkla, konmuş birkaç kuruşu geri almayı j unutmak gerekti. Böylelikle İstanbul, İzmir, Yafa, Kudüs ve başka yerlerde çalışabildim" der. Bahsettiği gezi 1896 yılında yapılmıştır. Evet, Türkiyede ilk sinema, Lumiere Kardeşlerin sinemayı keşfetmelerinden hemen sonra oynatılmıştır. Daha da garibi, yeryüzünde, kaydırma filmlerin çekildiği ilk ülkelerden biri de İstanbuldur.

Türkiyede açılan ilk sinema salonu, 1908 yılında Tepebaşında, Şehir Tiyatrosunun eski yerinde açılan Pathe Sinemasıdır. Türkiyede ilk filmin çevrilisi ise, 14 Kasım 1814 gününe rastlar. Çevrilen 300 metrelik bir kordelâdır. Bu kordelâ, Fuat Uzkınay tarafından Ayastefanostaki Rus abidesinin halk tarafından yıkılışını gösteren bir aktüalite filmidir. 1915 yılında ise sinema, bütün yenilik hareketleri-gibi önce orduya girmiştir. Konulu ilk Türk filmi, 1917 -yılında piyasaya çıkardan "Pençe" adlı filmdir. Bu film hakkında çıkan en kesitin tenkit yazısını Ertuğrul Muhsin kaleme almıştır.

Yukarıda sıralanan bilgiler, Türkiyede sinema sanatının - ama, sinema adına (çevrilen düzmece şeylerin değil!-, gerçek bir sanat kolu olan sinema sanatının tek dikkatli izleyicisi Nijat Özönün sinema konusunda hazırladığı dördüncü eser olan "Türk Sinema Tarihi" adlı kitaptan alınmıştır.

1956 yılında "Sinema Sanatı", 1958 yılında "Ansiklopedik Sinema Sözlüğü" adlı eserleri yayınlanan, hazırladığı ve basılmakta olan "Sinema Terimleri Sözlüğü" adlı eseri de biteli bir hayli olan Nijat Özön daha sonra, Türkiyede sinemanın tarihini derleyip toparlayan bir eserle yeniden ortaya çıktı. 1896 yılından 1960 yılına kadar Türkiyede sinema ile uzaktan yakından ilgili bütün konuları içine alan "Türk Sinema Tarihi", gerçek bir tarihçi hassasiyeti ile belgelere dayanarak hazırlanmış ilk ciddi eserdir. Gerçi daha önce çok küçük çapta bir iki deneme yapılmış ama, bunlardan bugün ortada kalan, iz bırakan herhangi birşey yoktur. Rakım Çalapalanın 1946 da hazırladığı bir broşürün başına konan birkaç sayfalık bir yazı, Nurallah Tilgen tarafından 1953 yılında birkaç dergide yayınlanan birkaç makale çoktan kayıplara karışmış durumdadır. Bunların dışında da ciddi hiç, bir inceleme, hiç bir araştırma mevcut değildir. İlk defadır ki Nijat Özön bu konuda 300 küsur sayfalık ciddi bir inceleme ile ortaya çıkmış ve sâdece Türk sineması ile yakından ilgilenen teknik adamlara değil, sinema ile şöylece bir ilgilenen bütün aydınlara yardımcı olacak bir eser hasırlamış bulunmaktadır. Hem, öylesine bir eser ki, ilk gününden bu yana Türk sinemasını, Türkiyedeki sinema olaylarını enine boyuna ele almaktadır.

Nijat Özön kitabım sekiz bölümde tertiplemiştir. Birinci bölüm, "Sinemanın Türkiyeye Girişi" başlığını taşımakta ve 1896 . 1914 yılları arasını anlatmaktadır. İkinci bölüm, "İlk adımlar" başlığım taşımakta ve 1914 - 1922 yıllan arası olaylarını anlatmaktadır. Bu olaylar, "Lumiere operatörleri Türkiyede", "Sarayda Sinema", "İlk Sinema Salonu açılıyor", "Sinema İstanbula yayılıyor", "Seyirciler", "Programlar", "Uzkınay kamerasını çalıştırıyor" 'Sinema orduya giriyor", "Yaran kalan filmler ", "Hikâyeli filmlere doğru", "İlk iki film", "Pençe ve Casus", "Yarıda kalan tarihsel film", "İşgal altında sinema", "Hüseyin Rahmi Gürpınar beyaz pardede", "Burnazdan Bicana", "Düşman Denize dökülürken", "Altı yılın toplamı" ara bağlıklarını taşımaktadır.

Nijat Özön

Bir otorite

Üçüncü bölüm, "Tiyatrocular" başlığı altında, Türkiyenin ilk rejisörlerinden Muhsin Ertuğrulun yetişişini, Kemal Filmin kuruluşunu, tiyatro eserlerinden beyazperdeye aktarılan eserleri anlatmaktadır. Dördüncü bölüm, gene "Tiyatrocular" başlığını taşımakta, diğer bazı film şirketlerinin kuruluşunu, Darülbedayinin beyazperdeye aksini, filme alman operetleri, ilk komedileri, Ertuğrul Muhsinin son filmlerini ele almaktadır. Nijat Özöne göre bu yıllar "boşa giden yıllar"dır. Bu, 1939 yılına kadar uzanmaktadır.

"Türk Sinema Tarihi''nin beşinci bölümüne Nijat Özön, "Geçiş çağı" adını vermiştir. Bu bölümde, İkinci Dünya Savaşı yılları, bu savaş yıllan sonucu kurulan yeni film şirketleri, yetişen genç sinemacılar, Mısır filmlerinin Türk filmciliği üzerindeki etkileri anlatılmaktadır. Nijat Özön, her bölümün sonunda olduğu gibi, bu bölümün sonunda da bir sinema tarihçisi ve tenkitçisi olarak şahsi görüşlerini "Geçiş çağının getirdiği ve getiremediği" başlığı altında kaleme almıştır.

Kitabın altıncı bölümü "Sinemacılar" başlığı ile, 1950 - 1960 yılları arasında Türk sinemacılığını anlatmaktadır. Yedinci bölüm, "Dokümanter Film Çalışmaları" başlığını

taşımakta ve Ordu - Foto film merkezinin, Basın - Yayın ve Turizm Bakanlığının, Öğretici Filmler merkezinin, özel çalışmaların, Berlin Film» Festivalinde büyük ilgi gören "Hitit Güneşi" adlı filmin hazırlanışını ve sonrasını anlatmaktadır. Sekizinci bölüm, "Endüstri, Yapısı ve İşleyişi" başlığı altında savaştan sonra sinema, sinema, sanayiinin devlet eliyle korunmasının fayda ve zararları, fiyatlardaki artış, düzensiz çalışmalar, dünyanın sekizinci hârikası diye adlandırılan Türk Sansürünün işleyişi, Polis sansürü, sinema seyircisinin yetişişi, sinema yazarları, film eleştiricileri, sinema yayınları hakkında geniş bilgi vermektedir.

Türk sinemasının hemen bütün meseleleri üzerine eğilmiş olan bu kitap, üstelik son derece ilgi çekici bir dille ve gerçek bir ustalıkla kaleme alındığı için, alelade okuyucu için dahi kolaylıkla okunabilecek bir kitap halindedir. Meseleleri çok iyi bilen, gerçekten ciddi, gerçekten bilimsel bir çalışma sonunda ortaya çıkan bu kitaba yazdığı önsözde Nijat Özön, söze şöyle başlıyor.: "Bu kitabı okumak için eline alanlardan, sayfalarını karıştırmakla yetinenlerden ya da yalnızca kitapçı vitrinlerinde görenlerin çoğunun, Türk Sineması adına gözleri iliştiği vakit 'böyle birşey var mıymış?' sorusunu akıllarından geçireceğini biliyorum. Zira herhangi bir rastlantıyla, böyle bir kitabın hazırlandığım duyanlardan bu soruyu çok işittim. Üstelik, bunların arasında sinema çalışmalarına şu veya bu yönden emek vermiş olanlar da vardı. Bu soruyu soranlar birkaç bölüme ayrılıyorlar: Bazıları Türk sinemasının bugüne kadar sanat alanında gösterdiği cılız gelişmeden dolayı kötümserlik, karamsarlık içinde bulunanlardır. Bazıları yerli filmler konusunda uzun zamandır işitegeldikleri kötüleyici yargılarla kulakları dolan, bu yargıların etkisinde kalanlardır. Bazıları Türk sineması konusunda hiçbir bilgisi bulunmayan, yerli film denen nesneyi hiç görmiyenlerdir. Bunlara, salt 'zarif' bir söz söylemiş olmak için bu soruyu soranlar da katılabilir. Fakat hepsinin ardında az ya da çok ölçüde, Türk sineması konusundaki bilgisizlik yatıyor.

Gerçekte, böyle bir soruya verilecek en kısa karşılık, sinemanın Türkiyede gösteri olarak altmışbeş yıllık, yapım olarak da hemen yarım yüzyıllık bir geçmişi, olduğudur. Böyle bir durum karşısında insan, genel olarak tarih, özel olarak da sinema tarihi üzerinde tuhaf düşünceler beslemiyorsa bir Türk Sinemasının varlığını kabullenmesi gerekir".

K A D I N

Ankara

Köylü kadınların derdi

Yüzünde derin çizgiler bulunan incecik, mavi gözlü genç kadın, kucağındaki minimininiyi "doktor hanım"a uzattı ve yorgun bir sesle :

"— Bu, benim yedinci bebeğim. Gayri takatsiz kaldım. Beni de muayene eder misin?" diye söze başladı.

Doktor Pervin güldü. Önce çocuğu, sonra annesini muayene etti. Mavi gözlü, incecik, küçücük kadın bir yandan bebeğini kucaklıyor, sevgiyle sarıp sarmalıyor; bir yandan, kapının eşiğine sıralanan erkekli kızlı le meşgul oluyor, onlara Ankaranın ilgi çekici yerlerini gezdirmek üzere geziler tertipliyor, köy kadınlarına biçki, dikiş, yemek dersleri veriyordu. Bunun için dernek, Tarım Bakanlığı 4 K teşkilâtı ile, dernekte üye olmıyan birçok doktor, hemşire, ebe, ve tarımcıyla işbirliği yapıyor, köyde aynı zamanda çocuk bakımı, bahçecilik, sağlık dersleri veriyordu. Köy şu sırada öğretmensiz kaldığı için, dernek, her cuma günü köye gönüllü öğretmenler taşımaya başlamıştı. Bu öğretmenler, okuma yazma bilmeden, rakamları tanımadan, ehliyetsiz öğretmenler tarafından üçüncü sınıfa geçirtilen öğrencilere

Köylü kadınlar ve çocukları

Geçim derdi olmasa..

ve birbirlerine çok yakın yaştaki altı çocuğu doktor hanıma gösteriyor, halinden şikâyet ediyordu: Gayri çocuk istemiyorlardı. Ne var ki Allah istiyor, veriyordu. Kocası bekçi idi. Elinden geldiği kadar evine bakıyordu, ama köy yerinde bekçilik yaparak bunca boğazı doyurmak kolay mıydı? Tavuklara da çocuklar bakıyorlardı.

Olay, geride bıraktığımız hafta içinde, Ankaraya bağlı Yavrucak köyünün, eşyasız, çıplak, fakat temiz bir evinde geçiyordu. Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneğinin Köy Kadınına Yardım Kolu, yaz tatiline rağmen, faaliyetine devam ediyor, haftada iki defa köye giderek çocukların eğitim ve öğretimiy-

okuma - yazma, matematik öğreteceklerdi. 4 K teşkilâtının ve çalışkan bir köylünün yardımıyla da köye sıhhi bir numune hela yaptırtılmıştı. Evine bunun eşini yapmak istiyen her köylüye aynı şekilde yardım edilecekti. Nakış kolu, genç köylü kızlara nakış öğretmiş ve paralı siparişler vererek onlara ufak tefek maddi imkânlar sağlamaya, aynı zamanda birşeyler öğretmeye çalışmıştı. Köylü küçük kışların yaptıkları bez oyuncaklar, bezden biblolar gerçekten bir mağaza vitrinini süsleyecek kadar şık olmuştu. Üyeler çocuklara top oynamasını, şarkı söylemesini ve çeşitli oyunlar da öğretmişlerdi. İki güzel kitaplıkları vardı. Fakat köyün en büyük derdi, üs-

İmam Nikâhı ve Ötesi

Jale CANDAN

Sayısız sosyal dertlerimiz var. Bunlardan bir tanesi de imam nikâhıdır.

İmam nikahı Cumhuriyet devrimi boyunca, yasakların en tesirli şekilde tatbik edildiği devirde bile, hiçbir zaman terkedilmemiştir. Bunda dini bir inançtan çok, devam ettirilen alışkanlığın, kolaylığın, erkek egoizması ile kadının bütün meselelerden "habersiz"liğinin rol oynadığını kabul etmek lazımdır. Mesele üzerinde duran müşahitler, evlenme işlerindeki bazı formalite teferruatının köylüyü "hükümet nikâhı" yerine "hoca nikâhı"na ittiğini ötedenberi söylemektedirler. İşte bu görüşle ilgili olarak ve Medeni Kanun çerçevesi içinde, evlilik işlerini kolaylaştırmak üzere, Adalet Bakanlığında kurulan komisyon çalışmalarına başlamıştır. Komisyonun, aynı zamanda evlilik dışı doğan çocukların tescil işlerini de hızlandırmak ve basitleştirmek üzere imkânlar aramakta olduğunu da gazete haberlerinden öğrenmiş bulunuyoruz. İşte bu, meselenin belki de düğüm noktasını teşkil etmektedir. Evlenme dışı doğan çocukların korunmasının; toplumda yer sahibi olabilmelerinin temini, kaçınılmaz bir görevdir. Hele bugüne kadar geçici kanunlarla tescili yapılan çocukların sekiz milyona vardığı ve daha yüzbinleroce çocuğun tescil edilmeyi beklediği düşünülürse, dâvanın önemi kendiliğinden ortaya çıkmış olur. Dâva bugüne kadar, 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanuna ek olarak çıkarılan kanunlarla halledilmiş durumdadır. Böylece, Medeni Kanuna göre eklenmelerine herhangi bir engel bulunmayan, ancak evlilik dışı beraber yaşıyan kimselerden doğmuş çocukların tescili sağlanmıştır. Ne var ki, bir yandan çocuğu koruyan bu geçici kanunlar, bir yandan Medeni Kanuna karşı yapılan birleşmeler, imam nikâhının kolaylıkla devamına yol açmıştır. Bu suretle, Medeni Kanunun tarif ettiği aile müessesesine darbe indirilmiştir.

Çocuklarını nasıl olsa tescil ettirebileceklerini düşünen birçok kimseler, biç olmazsa bir süre için, imam nikâhı ile yetinmektedirler. Nisan aynıda Ankarada toplanan İkinci Milli Sosyal Hizmetler Konferansında- tanınmış bir hukukçumuz da meseleye dokundu ve çocuğu başka yollardan koruma çârelerini aradı. Fakat öyle anlaşılıyor ki, evlilik dışı doğan çocuğu koruma zarureti, imam nikâhım teşvik gibi bir sonucu kolaylıkla doğurmaktadır. Adalet Bakanlığında kurulan Medeni Kanun Komisyonunun bu, iki ucu aynı şekilde netameli dâvayı halledecek çâreyi bulmasını umut ederken, ben gene devrimlerimizin kökleşmesi meselesinde aynı noktaya gelip duracağım: Kanunlar, yasaklar ve ceza, reformların gerçekten yerleşebilmesi için kafi değildir. Bunların yanında ikna amacı güden sabırlı bir çalışmaya, çabaya lüzum vardır. Halkımıza devrimlerimizi daha iyi tanıtmak, kötü gelenekler üzerinde onları aydınlatmak, uyarmak, "habersizlikten" kurtarmak zorundayız. Köy okullarına yeni bir şekil vermek, aydın imam yetiştirmek ve umacı haline getirilen köy enstitülerini bölge ihtiyaçlarına göre, derhal yeniden kurmak, uyarma ve aydınlatmanın hayalden uzak, pratik, en kestirme çâresidir.

tüste doğan çocuklardı. Hemen hemen bütün köy kadınları bundan şikâyetçi idiler. Gergi, çocuklarını seviyorlardı, fakat üzülüyorlardı, İkizlerini emziren çok genç bir esmer kadın, çocuk bakımı hakkında kendilerine öğüt veren bir üyeyi dikkatle dinledi, sonra içini çekerek;

"— Haklısınız. Biz de artık çocuklarımızı daha iyi yetiştirmek istiyoruz. Ama, benim beş çocuğum var, daha kim bilir kaç tane olacak!" dedi.

Köye giden yol

Köylü kadınlara bahçecilik dersi veren mütehassıslar ise başka bir mesele karşısında kalmışlardı. Köy erkeklerinin çoğu, civarda kendilerine iyi para getiren işler bulmuşlardı ve birgün köylerini bırakıp şehre inmeyi, bir gecekondu sahibi olup yerleşmeyi düşünüyorlardı. Köyde toprak işleyenler azalmış, bahçelerin çoğu bozulmuştu. Toprakla uğraşmak uzun ve yorucu işti..

Ekip, köyde üç saate yakın bir zaman kaldı. Doktor hanımın işi bir türlü bitmiyordu. Köy Kadınına Yardım Kolunun Türk Başkam Perihan Fişek, evine misafir olarak götüreceği çalışkan küçük Mustafanın hazırlığı ile meşguldü. Kolun Amerikalı Başkanı Eleonara Wan Dyka, çocuklara resimler gösteriyor, onlarla oynuyor ve türkçe konuşuyordu. Bir grup ise, köy bekçisinin evinde, getirdikleri hediyelerle çocukları giydiriyordu. Faal üyelerden Bilon Gürayman, Macide Buldam ile çocukların öğretim meselesini konuşuyor ve köye iyi bir öğretmen bulmanın çârelerini araştırıyorlardı. Birçok köyler gezmişlerdi ve köyün en önemli meselesinin köy öğretmeni olduğunu görmüşlerdi. Kanatlerince, bir öğretmen, köyün veçhesini değiştirebiliyordu.

Mükâfatlar

56 lira 60 kuruş

Doçent Veteriner Nihal Erk, karşısındaki AKİS muhabirine gülümsedi ve:

"— Doğrusunu isterseniz, herkes veterinerliği hayvan aşkı yüzünden seçmez. Mesleğe tesadüfen girenler de, bu sahada çalışmaya başladıktan sonra hayvanları gerçekten sevmeye başlarlar. Sessiz bir mahlûkun ıstırabını dindirmek, insana Paha biçilmez bir zevk verir. Hayvanları, sevmesini öğrenenlerin - insanı daha fazla değerlendirdiği de bir gerçektir. Hayvan seven insan, iyi insandır" diye söze başladı.

Sarı emprime elbiseli zarif ve ince Nihal Erkin sözlerindeki doğruluk çok geçmeden anlaşıldı.

Olay, geride bıraktığımız haftanın başlarında birgün, Ankara Veteriner Fakültesinin şirin çay salonunda geçiyordu. Pfizer ilâç firması. Veteriner Fakültesi mezunlarım teşvik amacı ile her yıl tekrar edilecek bir test imtihanı ihdas etmişti. Bu imtihanda kazananlar 1000,500 ve 250 liralık mükâfatlar alacaklardı. Test, nazari bilginin tatbikata dökülebilmesini sağlıyacak şekilde hazırlanmıştı. Dekanın, meslektaşların, mezunların hazır bulunduğu kokteylde sonuç ilân edilecek ve mükâfatlar Pfizer'in Neşriyat Müdürü Gülseren Ramazanoğlu tarafından dağıtılacaktı.

51 mezun içinden Gündoğan Şener birinci, Makail Yenilmez ikinci ve Yaşar Kocaoluk üçüncü gelmişti. İmtihan galipleri, güzel bir sürprizle ortaya çıktılar ve para mükâfatını paylaştıklarım, bunu arkadaşları ile hep beraber yiyeceklerini ilân ettiler. Adam başına 56 lira 60 kuruş düşmüştü. Yaşar Kocaoluk:

"— Hayata yeni atılıyoruz. Çoğumuzun cebinde şu anda 10 lira bile yok, 56 lira da fena para sayılmaz!" dedi.

Öğrencilerim merakla dinleyen Nihal Erkin gözleri yaşarmıştı:

"— Veterinerler insan ruhunu iyi anlarlar" diye mırıldandı.

S A N A T

Haberler

Erdek Şenlikleri

Erdek genliklerinin beşincisi de bu yıl 15 Temmuzla 25 Temmuz aralında yapılacaktır. Erdek Turizm Derneği pekliklerinin her yıldan daha iyi geçmesi için geniş hazırlıklar yapmıştır.

Şenlik programı içinde Şairler Günü, açık oturumlar,. Sanatçılar Günü de yer almaktadır. Ayrıca kitap sergisi de düzenlenecektir. Erdek Derneği, Şenliğe hemen hemen bütün sanatçıları özel birer mektupla çağırmıştır. Şairler ve sanatçılar, günlerinde kitaplarını imzalayacaklardır.

Erdek Şenliklerinin sanat programlarıma bu yıl daha hareketli ve düzenli geçeceği, yapılan hazırlıklardan anlaşılmaktadır.

Suyu çekilmiş değirmen

Sıcakla sanatın birbiriyle bağdaşamadığı iyiden iyiye anlaşıldı. Başkent, bir süreden beri sanat damarı kesilmiş gibi ölgün yaşıyor.

Sıcaklar da olsa, sanatın iyisinin ilgi çekebileceği, hareket yaratabileceği Kent Oyuncularının başkente gelmesiyle anlaşıldı ama, onlar gitti, sanat da bitti. Gerçekten, Kent Oyuncuları başkentin sanat çevrelerim yalnız oyun saatleri içinde değil, oyun saatleri dışında da meşgul ettiler. Bir topluluk, bir canlılık iyiden iyi belirmişti.

Geride bıraktığımız haftanın sonlarına doğru, Yenişehirdeki çay bahçesinde biraz serinlemek isteyen Cevdet Kudret, yanındaki arkadaşına :

"— Ankara, suyu çekilmiş değirmene döndü. Kenterler buradayken hiç farkında değildik. Sıcağı duymamamızın sırrı Kenterlerde miymiş, neymiş!" dedi.

Yeni kitaplar

Mevsim sonunda, yayınevcilerimiz birden harekete geçmiş görünüyorlar. Son günlerde ardarda yeni yeni kitaplar çıkıyor. Bunların başlıcaları şunlar :

Ayhan Hünalp, uzun süren bir susmadan sonra gazeteciliğe paçasını bütün bütün kaptırmadığını, Dost Yayınları arasında yayımlanan "Vapur Düdükleri" adlı romanıyla ispat etti. Filme de alınacak olan "Vapur Düdükleri", basının içyüzünü açıklamak gibi bir amaç da güdüyor. İstanbul'un bazı basın çevrelerinde tepkiler de yarattı.

Hünalpın bundan böyle gazetecilikle sanatı bir arada yürütmesini beklemek gerekiyor.

Aziz Nesine göre iyi bir mizah hikayecisi olan Orhon Durunun hemen hemen iki yıldır ilân edilip de bir türlü yayımlanamayan "Denge Uzmanı" adlı hikâye kitabı da Düşün Yayınlan arasında çıktı. "Denge Uzmanı"nın sanat çevrelerinde yankılar yapılması beklenilen bir sonuçtur.

Vüs'at Bener, daha ilk adımda kendine özgü bir kuruluş ve anlatımla hikâye yazan, kısa zamanda dikkati ülserine çeken bir sanatçıdır. İki kitap, yayımladıktan sonra, nedense, birdenbire sustu. Ne ses, ne seda... Kardeşi Erhan Bener ondan baskın çıktı. Üstüste romanlar yayımladı. Meğer Bener boş durmazmış, gizli gizli oyun yazarmış. Dost Yayınlan arasında yeni çıkan "Ihlamur Ağacı", Vüs'at Benerin bu sessiz ve gizli çalışmasının ürünü. Duyduğumuza göre, Devlet Tiyatrosu Edebi Heyeti, bu oyunu kabul etmemiş. Etmez, etmez! Birşey diyemeyiz. "Bunun gerekçesi ne ola ki?" diye düşününce de, akla şu geliyor: Herhalde Vüs'at Benerin oyunu, Devlet Tiyatrolarında oynanan yerli oyunların bir çoğu gibi oynanmasında sakınca görülmeyen kötü oyunlardan değil!

Devrim Ocakları

Türk Devrim Ocakları, sanat çalışmalarına daha hız vermek için yoğun bir ön hazırlığa girişti. Bir süreden beri Devrim Ocaklarının Sanat Kolu sürekli toplantılar yapıyor. Bu çalışmalara, Ankaradaki sanatçılar da çağrıldı. Umulur ki, önümüzdeki çalışma döneminde Türk Devrim Ocakları sanat çalışmaları yönünden Ankaralılara beğenilir programlar

Türk Kültür Derneklerinin de, binasında yaptırdığı küçük ve sevimli sahnesinin önümüzdeki mevsimde perdesini sık sık açması beklenir. Türk Kültür Dernekten de, düzenli açık oturumlar ve konferanslarla ciddi bir çalışmaya yöneldiğinin ilk işaretlerini vermiştir.

Önümüzdeki mevsimde devrimci kurumların kültür ve sanat çalışmalarını sıklaştınp çoğaltmaları özlemi çekilen bir hareket olacaktır.

M U S İ K İ

Londra

İki Türk sanatçısı

Mayıs ortalarından beri, Londranın başlıca resital salonu olan Wigmore Hall'ın önünde ve şehrin metro istasyonlarında iki afiş göze çarpıyordu. İki Türk sanatçısı, ayrı ayrı günlerde Londradaki ilk konserlerini vereceklerdi. 15 Haziranda çalacak olan Ayla Erduran, Oystrah ve Francescatti gibi keman ustalarının yanında yetişmişti. Şimdiye kadar, bilhassa Kanadada aldığı kritiklerde Ginette Neveu ile kıyaslanıyor, teknik üstünlüğünden, ifadeli çalışından bahsediliyordu. Ayhan Baran ise Uluslararası Enescu yarışmasında iyi bir derece almış, Don Carlos, Faust, Uçan Hollandalı gibi operalarda bas partilerini başarıyla teganni etmiş bir sanatçıydı. Kendisine piyano ile Gerald Moore eşlik edecekti. Gerald Moore, sâdece İngilterenin değil, bütün sanat dünyasının en şöhretli refakat piyanistiydi.

Ayla Erduran

Ayla Erduran, Londradaki ilk konserini 15 Haziran akşamı Wigmore Hall'de verdi. Piyanoda kendisine Mithat Fenmen refakat ediyordu. Programda Veracini, Brahma ve Debussy'nin birer sonatı, Kreisler, Szymanowsky ve Wieniawsky'nin birer virtüöz parçası yer almıştı. Ertesi günkü Times ve Daily Telegraph gazetelerini okuyanlar, tenkitçilerin Türk kemancısını övmekte hasis davranmadığını gördüler.

Daily Telegraph gazetesi şunları yazıyordu: "On yaşında resitaller vermiye başlıyan ve Oystrah, Francescatti gibi ünlü kemancıların yanında yetişmiş olan genç Türk viyolonisti Ayla Erduran, ilk Londra konserini dün gece verdi. Olağanüstü bir tekniğe sahip, gerçekten kusursuz çalıyor. Tonunda, büyük Ur sanatçıda aranan heyecan yok gibi. •Ritminin sağlamlığıyla dinleyicileri büyüleyen genç sanatçı, en fazla, Brahmanın re minör sonatında ve Kreisler'in Prelüd ve Allegro'sunda başarıı elde etti."

Yazar, buna mukabil Debussy'nin sonatını ustaca çalınmış, fakat biraz renksiz, Szynianowsky'yi de aradığı atmosferden mahrum bulmuştu. Mamafih bu bir tesir meselesiydi. Times gazetesi ise Ayla Erduran için şunları yazmaktaydı:

"Programın ağırlık merkezini üç sonat teşkil ediyordu: Veracini, Brahms ve Debussy'nin sonatlarını bu kadar vukufla, bu kadar güzel cümleleyişlerle, bu kadar sağlam bir entonasyonla ve asil bir tonla çalmak gerçekten büyük başarı: İnsanı asıl şaşırtan şey, genç Türk viyolonistinin birbirinden farklı üslûpları ustaca ayırdetmesi ve her çağı kendi atmosferi içinde icra etmesi. Bayan Erduranın aynı zamanda bir konçerto solisti olduğu da muhakkak. Bunun için, ondan, orkestra refakatiyle büyük bir konçerto dinleyinceye kadar kendimizi doymuş addetmiyeeğiz."

Konserin uyandırdığı akislere bakılırsa, Times yazarının, dileği yakında gerçekleşecek gibidir. Ayla Erduranın İngilteredeki emprezaryosu bir yandan, değerli viyolonisti solist olarak davet etmeyi düşünen orkestralarla görüşmeye, bir yandan da 1963 - 64 konser mevsiminin orkestra konseri hazırlıklarına başlamıştır.

Ayhan Baran

Bir opera sanatçısının Londralı dinleyicilere ilk defa konserle takdim edilmesi oldukça nâzik bir meseledir. Zira ses her balcımdan mükemmel değilse, opera atmosferinden mahrum olan konser sahnesinde tesir uyandırmak imkânsızı gibidir. Nitekim Londralılara ilk defa resitalle dinletilen sesler şimdiye kadar olağanüstü bir tepki elde edememişti. Dolayısiyle, böyle bir konseri tertiplemenin, bir bakıma, sanatçıya karşı beslenen güvenden başka bir temelin üstünde oturmadığı aşikârdı.

İngilterede bir opera sanatçısının en büyük hayali, günün birinde Covent Garden'de rol alabilmektir. Covent Garden ise şimdiye kadar hiç bir sanatçıya gözü kapalı olarak angajman teklifi yapmış değildir. Covent Garden'in bir sanatçıya kapılarını açabilmesi için herşeyden önce o sanatçının başarısından emin olması lâzımdır. Dolayısiyle bir konser, şarkıcının gerçek değerini Covent Garden'e göstermek bahsinde pek âlâ faydalı olabilir. İşte Ayhan Baranın Londradaki resitali bu bakımdan da önem taşıyordu.

Baranın gür, renkli, cazip sesi, sahne rahatlığı ve teknik mükemmeliyeti, Gerald Moore'un zarif, müzikal üslûbu ile bir araya gelince, 20 Haziran akşamı verilen konser, Wigmore Hall'deki dinleyiciler için nefis bir musikî ziyafeti halini aldı. Baran defalarca sahneye çağrıldı ve programa ilâveten Mozart'ın "Saraydan Kız Kaçırma" operasından Osmanın serenadıyla Enssco'nun bir şarkısını söyledi salonun ışıkları yandığı ve

Ayhan Baran
Allah vergisi ses

man alkışlar hâlâ ısrarla devam ediyor, sanatçı tekrar tekrar sahneye çağrılıyordu.

Ertesi günkü gazeteler ise Baranı övmekte sanki birbirleriyle yarış ediyorlardı. Times gazetesi, "Ender rastlanan bir bas'ın ilk konseri" başlığı altında şunları yazmıştı: "İyi baslara iyi soprano ve tenorlardan çok daha ender rastlanması herhalde tabiatın garip bir şakası olsa gerek. İşte dün gece Wigmore Hall'de böyle bir basla, Ayhan Baranla karşılaştık. Londradaki ilk konserini şarkı ve aryalardan müteşekkil örnek bir programla veriyordu. Bay Baranın müstesna güzellikte bir sesi var ve bu sesi kusursuz bir ton yaratma imkânı ile birleştiriyor. Genç sanatçı, üstün vasıflarını bilhassa lirik parçalarda gösterdi. Bol, zengin, akıcı Ur ses, mükemmel kontrol edilen yumuşak bir legato, Dramatik bir ses sanatçısı olarak alanının genişliğini sâdece programdaki üç arya ile kestirebilmek elbet de mümkün değil. Don Giovanna operasından Madamina'yı ,iyi bir üslûpla söyledi. Yalnız, bunda Leporello'nun Donna Elvire karşısındaki alaycı tavrının ve laubali tahriklerinin mübalâğalı çıkışları yoktu. Verdi'nin Simone Boccanegra' operasına ait aryama lirik yönünü tatlı, yumuşak bir tonla veriyor, dramatik ifade tarzının hayranlık uyandıncı canlılığına ise Mefistonun serenadında ulaşıyordu. Çaykovskinin iki şarkısı ise, bunlardaki melankolik ruh haline yakışan bir hassasiyetle teganni edildi. Programda Türk bestecilerinin iki şarkısı da vardı, ikisi de mahalli renklerde Bartok vari ritm hareketim bir araya

Marko Paşaya İthaf

Faruk GÜVENÇ

Biz her yeni Bakana dertleri bastan mı anlatacağız? Acaba Basın - Yayın Bakanına, bugüne kadar Radyo hakkında yüzlerce defa yazılmış planları, binlerce defa söylenmiş olanları nakleden bir görevli bulunacak mıdır? Bulunacak, ya da bulunmayacak. Bulunsa da bulunmasa da Radyo değişmiyecek, düzelmiyecek. Ben Türkiyede akraba saltanatının sona ereceğine, bir gün ihtisasa değer verileceğine inanmıyorum. Müzik bilgisi olmayan, besteci isimlerini bile okumasını bilmeyen, mikrofon karşısında kırdığı potlarla Devlet Radyosunun itibarını her gün iki paralık eden bir "akraba" nasıl iki yıldan beri "ihtisas" kadrosuna yapışmıştır, nasıl olur da yerinden arılamaz? Batıda bir "İtfaiye Müziği" rezaletinden sonra böyle bir uzman önce sandalyesinden ve sonra, eğer varsa, bütün diplomalarından olurdu. Kuzum, kimdir Devlet Radyosunun en önemli makamım işgal eden bu zat? Fikir alanında hangi işin, hangi eserin sahibidir? Konservatuar diplomasından geçtik, lise diploması, ortaokul diploması, ilkokul diploması var mıdır? Yoksa bir büyük sanatçı mıdır? Müzik Yayınları Şefliği için gerekli tek bir meziyetini söyliyebilir misiniz bana? Hayır, bu mesele daha fazla uzamamalıdır artık, Yeni Bakanın Radyoyu sıkı bir teftiştsen geçirmesinin, koca bir Devlet müessesesini çiftlik gibi kullanan ehliyetsiz kişileri ayıklamasının zamanı çoktan gelmiştir. Sadece "Enver Kapelman" ve arkadaşlarına, sadece "Öğrenci Orkestrası"na ödenen paralar bile Radyonun Müdüründen Bakanına kadar bütün sorumlularını terletecek ağırlıktadır. Devlet Radyosunda bile bile "çürük mal mubayaası" yapılmakta, zerrece sanat değeri olmayan yüz kızartıcı icralara her ay -ahbapların geçimini sağlamak amacıyla- binlerce lira ödenmektedir.

Meclisten çıkarılması tasarlanan kanunlar ve kararnameler ehliyetsiz ellerde işler mi sanıyorsunuz? Biz herşeyden önce adamlarla uğraşmak zorundayız. Köprü yapma metodlarını ele almadan önce, köprüleri hekimlerin inşa etmesinin önüne geçmezsek bir adım ilerlememize imkân yoktur.'

Sayın Bakanın kulağına iki müzik uzmanının adını fısıldamak isterim: Besteci Bülent Arel ve müzik doktoru Gül tekin Oransay Devlet Radyosunun müzik yayınlarına çekidüzen verecek ve oturdukları koltuğu dolduracak iki uzman.. Tek kusurları, büyüklerden birinin akrabası olmamak.

Daily Herald gazetesi ise şunları yazmıştı :•

"Türk bası Ayhan Baran, Londrada verdiği ilk konserde Wigmore Hall'ü kudretli sesiyle doldurdu ve dinleyiciler üzerimde büyük bir tesir yarattı. . Basları dolgun ve zengin. Bilhassa alt seslerde dolaşan üç Loewe şarkısından zevk aldığımı söylemek isterim-."

Daily Telegraph ise, yazısına iki başlık 'koymuştu: "Türk bas'ın zengin sesi" ve "Opera aryalarındaki ihtişam". Yazar, bundan sonra şöyle demekteydi: "Dün gece Wigmore Hall'de Haendel'in aryasının ilk notaları duyulduğu vakit olağanüstü bir- ses dinleyeceğimiz belli olmuştu. Umarız ki Covent Garden en kısa zamanda Türk bası Ayhan Baranın sanatından istifade etsin. Bay Baran, hakiki bir 'basso cantate'. Zengin tınlayan bir sese sahip ve Faust'daki Mephistopheles, Don Carlos'dak Philip rolleri için biçilmiş kaftan. Hattâ insan kendisini Boris olarak da dinlemeyi istiyor. Çeşitli eserlerden müteşekkil program, opera aryaları ile sona ermekteydi. Ayhan Baranın sesinin hakiki ihtişamının bilhassa bu aryalarda şahidi olduk. Mephistopheles'in serenadı ile Verdi'nin İl lacerato spiritoso'sunun Ayhan Baranın sesine Giovanni'deki 'Madamina'dan daha uygun düştüğünü söylemek isterim. Değerli sanatçı, eski İtalyan şarkılarını, tempoyu asmak temayülü dışında, zarif bir Üslûpla söyledi. Mezza voce kontrolü bakımından ise Loewe'nin 'Meeresleuchten'i ile Çaykovskinin 'İn mitten des Balles'i bilhassa övgüye değer."

Çalgılar

Bornovadaki org hikâyesi

Geride bıraktığımız hafta, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonunda hummalı bir faaliyet göze çarpıyordu. Salonun fuayesi, vestiyeri, sanatçı odaları kimisi tahtadan, kimisi madenden irili ufaklı binlerce boruyla dolmuştu. Bu boruların arasında, ecnebi oldukları her hallerinden belli iki kişi sağa sola koşuşuyor, harıl harıl çalışıyordu. Aylardan beri sözü edilen meşhur org, nihayet Bornovadan Ankaraya nakledilebilmişti ve şimdi Alman uzmanlar tarafından konser salonuna monte edilecekti. Böylelikle Türkiye, dört başı mâmur bir konser salonuna kavuşmuş olacaktır. Bahis konusu org, İzmirli iş adamlarından Giraud'ya aittir ve yıllarca önce Devlet Konservatuarına armağan edilmiştir. Dev çalgı, nakliye parası bir türlü denkleştirilemediği için uzun zamandan beri Giraud'nun Bornovadaki evinde tozlar arasında . yatmaktaydı. Orgun Ankaraya nakledilerek konser salonuna monte edilmesini AKİS aylarca önce ortaya atmıştır. Vakıa Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünde bir "org dosyası" vardı, Alman uzananlarla temasa geçilmişti ama, muamele bir kaplumbağa çevikliğiyle yürüyordu. Orgun yerine oturtulması konser salonunda tadilâtı gerektirmektedir. Çalışmalar bir ay kadar sürecek, Sanat Enstitüsünde hazırlanmış olan koltuklar da yerlerine bağlandığı vakit Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Konser Salonu kelimenin tam manasıyla avrupai bir çehre kazanmış olacaktır.

Meşhur Org
Çalacak kim?

T İ Y A T R O

Ankara

Bir hizmetin mükâfatı!

Kötü bir huyumuz var: edilen hizmetleri küçümsemek, bilmezlikten, görmezlikten gelmek, hattâ unutmak... Daha kötüsü: bu hizmetler görülürken elde olmıyan sebeplerle meydana gelen ufak tefek aksaklıkları büyültmek, bir suç, bir ayıp gibi göstermek. Bunun kaçınılmaz bir neticesi olarak da hem o hizmeti gölgelemek, hem o hizmeti seve seve, bir memleket vazifesi olarak yapanları böyle bir işe girdiklerine, gireceklerine pişman etmek.

Geride bıraktığımla haftanın sonlarında Devlet Tiyatrosu, hiç beklemediği bir zamanda, buna benzer bir durumla karşılaşmıştır. Ankarada çıkan -ve bir müddettenberi Devlet Tiyatrosu aleyhinde devamlı neşriyat yapan- bir gazete, "Utanç verici bir haber" başlığı altında, Güney - Doğu turnesine katılmış bir sanatçı topluluğunu ağır itham altında bırakan yorumlarda bulunmuştur. Bu yorumların, olayın gerçeklere uygun olmıyarak, yanlış aksettiüzülmesinden ileri geldiğinde şüphe yoktur. Ama hâdise, en iyi niyetlerle hareket ettikleri ve büyük önemi olan bir küttür hizmeti yaptıkları muhakkak olan bir avuç fedakâr sanatçı üzerinde derin bir üzüntü yaratmıştır. Bunu gerek Devlet Tiyatrosu çevrelerinden edindiğimiz intibalar, gerek Güney - Doğu turnesini henüz tamamlamamış olan sanatçılardan bize kadar aksetmiş olan acı tepkiler açıkça gösteriyor.

Teessür yaratan olay şudur: iki yıldanberi, yaz aylarında, ciddi tiyatroya hasret çeken Anadolu illerinde turne tertiplemeyi vazifeleri arasında gören Devlet Tiyatrosu bu yıl, imkânlarının son haddini kullanarak, bu turneyi iki koldan, hemen hemen bütün yurdu kucaklıyacak bir genişlikte tutmuştur. Bir kolu Çorludan başlayıp Erzincanda, öbür kolu- İskenderundan başlayıp Çorumda bitecek olan bu turnenin tablosu, kısaca, 6 Mayıstan 14 Temmuza kadar 39 günde ortalama 7500 kilometre yol ve 29 ilde 39 temsil olarak çizilebilir. Yani gündüzleri yol almak ve geceleri durmadan oynamak! Sekiz ay sürmüş olan bir tiyatro mevsiminden sonra, bu Temmuz sıcağında, dile kolay!..

Ama Güney - Doğu turnesini yapan sanatçılar grubu, programı harfi harfine tatbik ediyorlar. Otobüs yolculuğunun bütün yorgunluklarına ve karşılaştıkları çeşitli sıkıntılara seve seve katlanarak İskenderundan Gaziantepe, oradan Urfaya, Urfadan Diyarbakıra, Batmana, Vana geçiyorlar. Önceden tesbit edilen tarihlerde temsillerini veriyorlar, hattâ içlerinde hastalananlar olduğu halde... Fakat Vandan Hakkâriye geçtikleri sırada, ellerinde olmıyan sebepler yüzünden, Hakkâride temsil vermeleri mümkün olmuyor. Vay efendim, sız misiniz yarı yoldan dönüp temsil vermeyen! İşin aslını anlayıp dinlemeden Vali bey Ankaraya telgrafı dayıyor, fırsat kollayan bazı babadostları da gazetelere haberi uçuruyorlar:

Devlet Tiyatrosu sanatçıları kendilerini dörtgözle bekleyen Hakkâriye girdiler, şehri beğenmedikleri için, temsil vermeden geri döndüler!..

İşin aslı...

İşin aslı ve gerçek, tabii, büsbütün başkadır. Çünkü İskenderundan Vana kadar ulaşmış olan topluluğun Hakkâriye kadar uzanmaması, hattâ rivayet edildiği, gibi, şehre girip geri dönmesi için hiçbir sebep tasavvur olunamaz.

İleri sürülen "beğenmemek" sözüne gelince, bunu en kötümser düşüncelilerin bile ciddiye almasına imkân yoktur. Çünkü Urfayı, Batmanı, Vanı "beğenip" temsiller veren bir sanatçı grubunun Hakkâriyi "beğenmemesi", mantığı zorlar. Kaldı ki Devlet Tiyatrosu sanatçıları bir vazife almışlardır, hem de gönüllü olarak... Bu vazifeyi yerine getirmek de şahsi zevk ve kanaatlerine bağlı tutulabilecek hususlardan, elbette, değildir.

Gerçek şudur ki, turne programının Vana kadar olan kısmını tamamlayan sanatçılar, 24 Haziran gece*

si Vanda son temsillerini verdikten sonra, gece saat 1.30 da dekorlarını kamyona yükleyip yola çıkarmışlar, İdarecilerle teknisyenler, öncü olarak, sabahın 4'ünde, sanatçılar da 7,sinde Hakkâriye hareket etmişlerdir. Van - Hakkari arası 231 kilometredir. Sanatçılar bu yolun 201 kilometresini, güney - doğudaki en uzak yurt köşesine ilk defa Devlet Tiyatrosunu götürmüş olmanın sevinciyle aşmışlardır. Fakat Hakkâriye 30 kilometre kala, sabahın 4'ünde yola çıkmış ve çoktan Hakkâriye varmış olması gereken idareci arkadaşlarını karşılarında bulmuşlardır. Kirpiklerine kadar toza bulanmış, bitkin ve perişan bir halde..

O zaman anlaşılmıştır ki Hakkâriye ulaşan son 30 kilometre yol inşa halindedir Yol boyunca yer yer dinamitler atılmakta ve düşen kayalar vasıtalar için büyük tehlikeler yaratmaktadır. Üstelik yolun mevcut durumu arkadan gelen esas grubun vasıtalarına geçit verecek halde değildir. Yola devam edildiği takdirde dağ başında saplanıp kalmak, emniyet tedbirlerine hiç rastlanmadığı için de beklenmedik durumlara düşmek ihtimali kuvvetlidir. Önden gelen idareciler Hakkâriye büyük güçlüklerle varabilmişler, geriden büyük vasıtalarla gelen arkadaşları tehlikeli mıntakaya sokmamak için Hakkâri postahanesinden, Candarma karakollarıyla temas sağlamıya çalışmışlar, fakat muvaffak olamamışlardır. Bunun üzerine hızla geriye dönmüşler, arkadaşlarını devamlı dinamit atılan tehlikeli mıntakaya girmeden karşılayıp durdurmak zorunda kalmışlardır.

Devlet Tiyatrosu sanatçıları, Hakkâriye 30 kilometre yaklaştıkları halde, bu yüzden gerisin geri dönmüşler, durumu Ankaraya ve Hakkâri Valiliğine telgrafla bildirerek programlarının geri kalan kısmını gerçekleştirmek üzere, Elazığ yolunu tutmuşlardır.

İşte bir bardak suda koparılmak istenen fırtınanın aslı!..

Sanatçıların üzüntüsü

Hakkâriye bu sebeplerden giremeyen, oradaki temsillerini veremeyen sanatçılar, olayın aleyhlerine yorumlanması karşısında, duydukları üzüntüyü, başlarında bulunan arkadaşlarının kalemiyle. AKİS'e duyurmaktan kendilerini alamamışlardır. Aldığımız yazıda, olay tafsilatıyla anlatıldıktan sonra, şöyle denilmektedir:

"Hakkâriye girip şehri beğenmediğimiz için temsil vermeden geri döndüğümüz asla varit değildir. Biz, Hakkâri yollarına varmaya kadar nerelerden, ne korkunç şartlar içinde geçtik... Neler çektik... 'Nazik' diye alaya alınan bedenlerimiz pirelere, sivrisineklere nasıl yem oldu... Midelerimiz nelerden, ne kadar süre bozuldu... 39 - 40 derece ateşlerle hasta arkadaşlarımız nasıl sahneye çıktı..." Çanta dolusu ilâçlarla yolumuza nasıl devam ettik! Bütün bunları yakınen görmüş ve bilmiş olsalardı, bize o hakaret dolu satırları reva görenler, belki de, 'Bu bir avuç memleket çocuğunu böyle korkunç, ağır şartlar içinde, muharebeye sevkedercesine dağ - tepe süründürenler kimlerdir?' diye feryadı basarlardı. Fakat biz, asla dertli ve şikâyetçi değiliz. Bir milli savunma hizmeti görürcesine, işimizi aşkla, şevkle yaptık, yapıyoruz da! Sâdece vazifesini yapan insanların mütevazı sevinç ve gururu içindeyiz.

En aziz bir yurt parçası olan Hakkârinin sanatımızla elini öpmeye gidiyorduk, yazık ki yollar ve dağlar geçit vermedi. Yanlış haberler, aynı dille cevap vermeye terbiyemizin müsaade etmediği, hareketlerle yanık, yorgun ve mahzun suratlarımıza bir şamar gibi vurulmak istenen bir 'Hakkâri olayı' yaratıldı. Yazık! Çok yazık!... 'Öpmek istediğimiz elin tokadı derler buna!"

TEKEL VERMUTU

yurdun her yerinde
620
ŞUBE VE AJANS
En büyük
para ikramiyesi
En fazla
şans
A. Ayhan
HER YERDE HER ZAMAN
T. C. ZiRAAT BANKASI